

MUNTANYA
732 **1984**

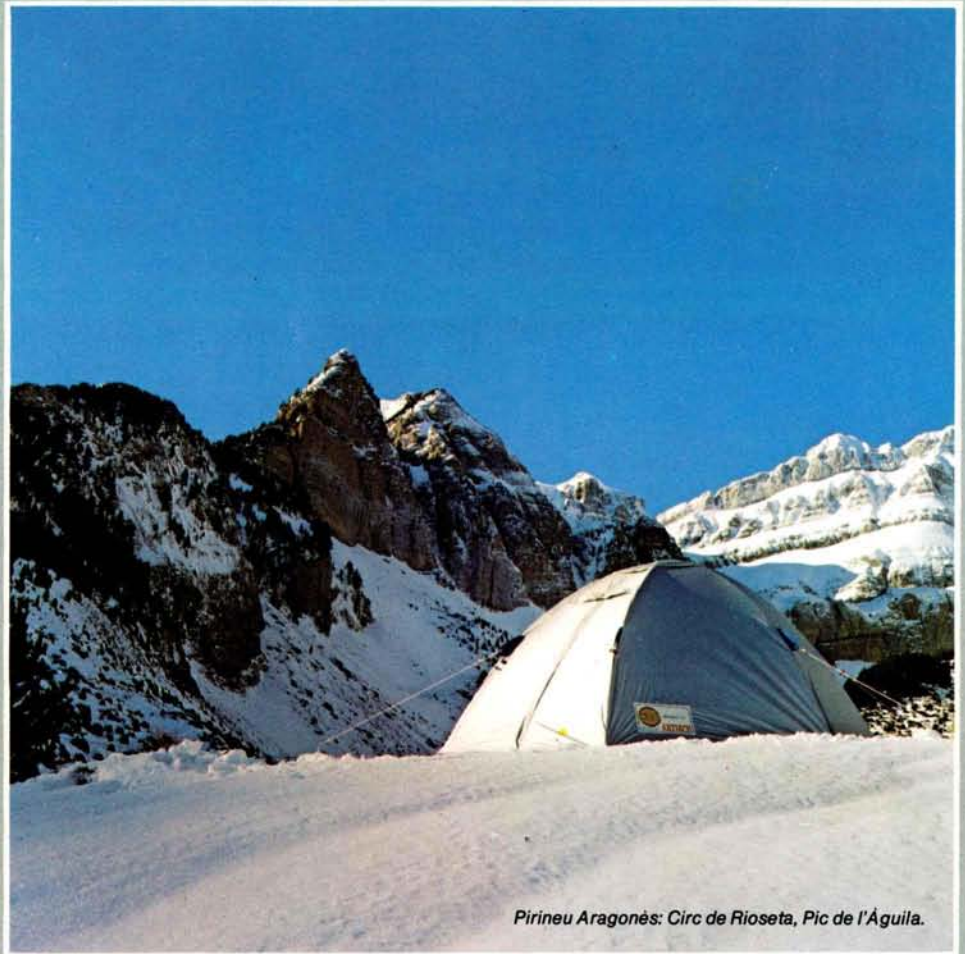
TENDES McKINLEY

La geometria hemisfèrica, aplicada al desenvolupament de tendes d'alta muntanya, proporciona, a igualtat d'àrea a la planta, una òptima habitabilitat, tant per la magnitud del volum disponible, com per la seva ergonomia de formes. Per tant, és la geometria més adequada per a desenvolupar el nostre concepte bàsic de CONFORT MÀXIM, el qual, gràcies a la utilització d'estructura geodèsica LLEUGERA, a base de vareta de fibra de vidre, pot aconseguir-se amb un embalum i un pes mínims.

A la casa ARTIACH ens vam proposar de potenciar al màxim el significat de CONFORT en les seves facetes de muntatge i habitabilitat. Per a fer-ho, vam idear un sistema original de subjeccions velcro de manera que, tot solidaritzant l'interior de les tendes amb l'armadura, faciliten un MUNTATGE SIMPLE I RÀPID. Quant a l'HABITABILITAT, i atesa la diversitat de condicions en què ens movem a l'alta muntanya, hem desenvolupat aquest terme sobre la base d'aconseguir un conjunt fonamental tèrmic, però amb possibilitat d'una àmplia graduació. En primer terme, en tota la confecció adoptem fibra polièster, amb la qual cosa, gràcies a la seva baixa conductivitat tèrmica ($0,0004 \text{ cal./cm}^2 \text{ sg. C}$) comparada amb la poliamida ($0,0006 \text{ cal./cm}^2 \text{ sg. C}$) emprada normalment, assolim una barrera tèrmica superior en un 50 %. A l'interior hi hem disposat una textura oberta de 40/45 Den. x 31/75 Den. amb què aconseguim, a més a més, una paret transpirable al vapor d'aigua i altament higiènica per la fàcil neteja. La cambra d'aire, l'element tèrmic fonamental, ha estat generosament sobredimensionada. La tensió que forneix a les parets l'elasticitat de l'armadura, junt amb la suspensió de l'interior per punts velcro, garanteixen un volum màxim, fins i tot amb vents forts.

L'airejament d'una tenda d'alta muntanya, una qüestió altament polèmica, ha estat estudiant amb tot el rigor. La McKinley disposa d'una obertura zenital per a l'airejament obligat mínim en condicions límit. A més, està proveïda amb dues mànigues d'airejament graduable, interior i exterior, per mitjà de les quals es pot regular en tota la gamma de condicions climàtiques, com també durant la cocció d'aliments, tot minimitzant la condensació.

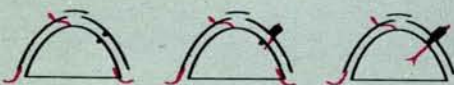
Pirineu Aragonès: Circ de Rioseta, Pic de l'Àguila.

Un detall important, fins ara menyspreat, ha centrat el nostre esforç: l'habitabilitat a les hores de repòs diürn, sota el fort sol d'alta muntanya durant l'estiu. Per això, hem recobert l'exterior de la tenda de poliuretà, amb una dispersió col·loidal d'alumini. A les proves fetes, i gràcies al seu alt poder reflectant, l'aluminitzat aconseguí de mantenir la temperatura interior entre $25-47^\circ$, contra els $30-33^\circ$ que s'obtingueren amb tendes de colors convencionals.

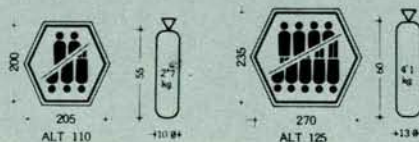
Quant al concepte de MÀXIMA SEGURETAT, les tendes hemisfèriques amb armadura geodèsica de varetes, paradoxalment no són sòlides, ni robustes, ni resistents..., ni pretenen de ser-ho. Utilitzen l'elasticitat del conjunt com a principi bàsic de llur excel·lent grau de FIABILITAT i SEGURETAT. A diferència de les tendes convencionals, els esforços de tracció dels ancoratges, gràcies a l'e-

lasticitat de l'armadura, són distribuïts uniformement per tota la superfície de la tela. La decisió d'emprar polièster, pel seu més baix coeficient a la tracció i a la temperatura, contribueix a mantenir sempre turgent el conjunt. No hi ha costures crítiques, ni tampoc punts delicats amb acumulació de tensions. L'elasticitat i deformitat de la seva arquitectura garanteix la distribució uniforme d'esforços a qualsevulla circumstància, per extrema que sigui, i la recuperació de la seva forma natural.

Mc KINLEY

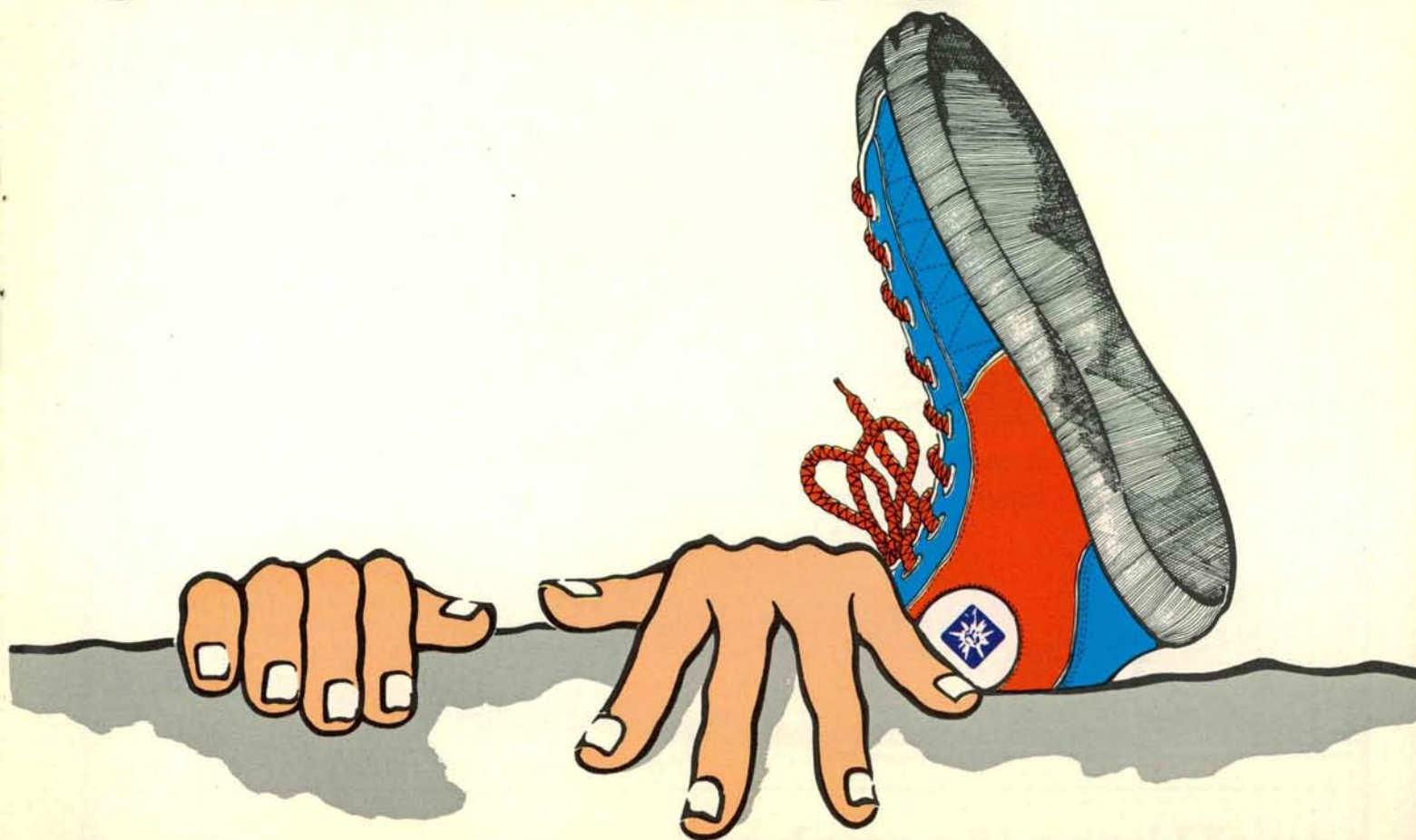
Airejament de cambra d'aire i interior

DEMANI LA NOSTRA
"GUIA TECNICA DE PRODUCTES
D'ALTA MUNTANYA"

edelweiss: *CAP AL CIM*

Gran Via, 527 (xanfrà Urgell) - Tel. 254 83 00 - Barcelona-11

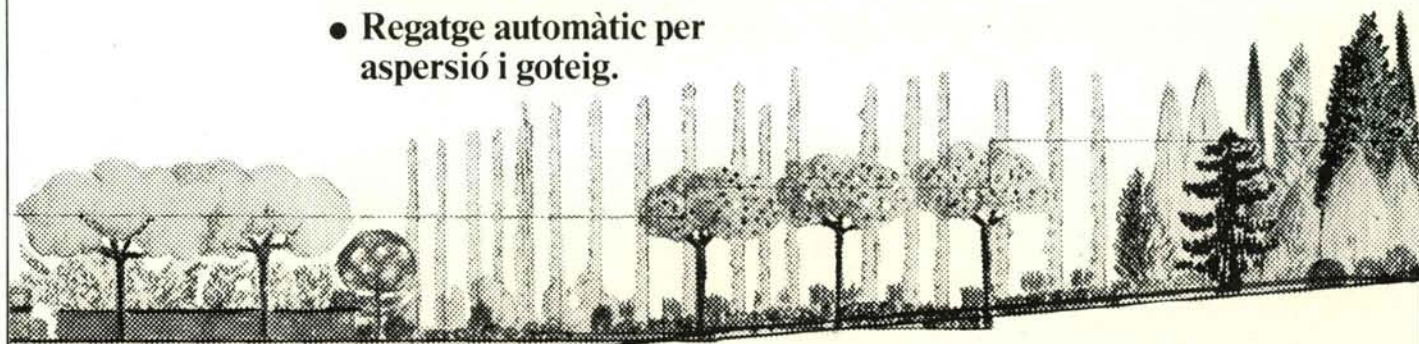

Distribuidor Exclusiu per Espanya Comercial SAMID, S.A.
Avgda. Sarrià, 63, ent. 7.e Tel. (93) 239 71 64 Barcelona-28

Disseny de jardins, patis, terrasses, balcon, finestres, entrades...

- PROJECTES**
- Amb assessorament, per tal que pugueu realitzar vosaltres mateixos el vostre jardí.
 - I realització dels jardins en cas que preferiu que ho fem nosaltres.
 - Regatge automàtic per aspersió i goteig.

J. FORNT

INFORMACIÓ TEL. 371 12 11 (SANT JUST DESVERN)

capel·lines i "ponchos"
per excursionistes

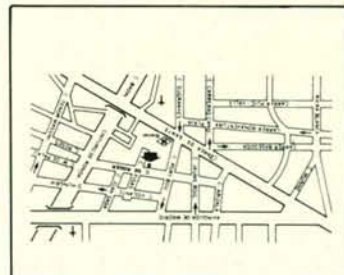
JABALÍ

FABRICAT PER
MANUFACTURES PLASTIQUES ALEU
BARCELONA

**PER A TOT EL QUE
NECESSITEU, ENS
TROBAREU A PARTIR
DE LES 17 HORES**

**ALTA MUNTANYA
ESCALADA
ESQUÍ DE MUNTANYA
ESQUÍ**

OFERTA D'ESCALADA 1984

CONJUNT INICIACIÓ A L'ESCALADA

PEU DE GAT
CORDA (9 x 45) }
CASC } 9.850 ptes.

PEU DE GAT }
CASC } 3.500 ptes.
PEU DE GAT }
CASC } 3.000 ptes.
CASC } 750 ptes.

REPARACIÓ I MANTENIMENT D'ESQUÍS I FIXACIONS ● REPARACIÓ DE BOTES ● CANVI
DE SOLES CUITES ALS PEUS DE GAT (1.400 ptes.) ● MENJAR DESHIDRATAT
«MOUNTAIN HOUSE»

JOAN OLIVA

INSTRUCTORS DE L'E.C.A.M. I DEL C.A.D.E.

ROGER, 40 (Sants)
BARCELONA-14

**PER A TOT EL QUE NECESSITEU, ENS TROBAREU
A PARTIR DE LES 17 HORES**

Telèfon: (Només de 15 a 16 h.): 253 20 96

GUILLEM ARIAS

ESPORTS MAÑANES

C/. CANUDA, 26 - T. 318 45 00-318 44 34

- BARCELONA-2

Redacció i administració:
Paradís, 10 - Barcelona (2)
Tel. 315 23 11

Director:
Alfred Montserrat i Nebot
Adjunt al director:

Josep de Tera i Camins

Secretari:

Joaquim Bordons i Serra

Maqueta:

Antoni Inglès i Alcon

Disseny:

Emili Civis i Abad

Enric Franch i Miret

Corrector:

Joan Costa i Costa

Publicitat:

J. Casanovas i Novell

Av. Xile, 36, 2.^{on}, 1.^a

Barcelona-28

Tel. (93) 240 63 98

Col·laboradors:

David M. Aloy, Jaume Altadill,

Armand Ballart, Lluís Belvis, Miquel

Bosch, Francesc Herrera, Agustí Jolis,

Manuel Mateu, Modest Montlleó, Jordi

Mullor, Ramon Pujol i Alsina, Lluís

Puntís i Pujol, Joan Quintana, Joan

Sabadell, Josep M.ª Sala, Alfons Valls.

Subscripció:

1.600 pessetes l'any (sis exemplars).

Estranger: 2.100 pessetes.

Preu d'aquest exemplar, 300 pessetes.

(Comanda de números endarrerits, a la redacció de la revista.)

Dipòsit Legal: B. 545-1958

Fotocomposició i Fotomecànica:

Catalana de Fotocomposició, S.A.

Consell de Cent, 500

Impremta:

Alvagraf

La Llagosta

ISSN: 02112-2111

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpi Català

ANY CVIII N.º 732 VOL. 90 ABRIL 1984

SUMARI

Editorial	50
Recordant Font i Sagué, cap de brot de la geologia catalana (II) <i>Lluís Solé i Sabarís</i>	52
La situació de l'entorn i l'estratègia mundial per a la conservació <i>Lluís Paluzie</i>	58
Pic de Senó, amb esquís <i>Josep de Tera i camins</i>	61
I per què no l'Everest? <i>Conrad Blanch i Fors</i>	64
Retrat d'una primera a la paret de la Postura. Mont-Rebei <i>Miguel A. Hernández</i>	74
El Montsec d'est a oeste <i>Francesc Beato i Vicens</i>	77
El nou camí del pas del Mont-rebei <i>Hermenegild Carreté</i>	78
Els Clots de Sant Julià <i>Joan M.ª Gallardo i Matheu</i>	81
Crònica excursionista <i>Equip redacció Crònica</i>	
Alpinisme	88
Espeleologia	90
Actes	91
Semblances	92
Bibliografia	93
D'ací d'allà	96

Degut a un error de compaginació, en el n.º 730 va constar l'equip de redacció nou de la revista, quan en realitat aquesta encara va ésser fruit del treball de l'equip dirigit pel company Josep Casanovas.

NOTA DE LA REDACCIÓ: La fotografia publicada a les pàgines centrals del núm. 730, desembre/83, de MUNTANYA, correspon a la piràmide de l'Ama Dablam (6.836 m.), des de la població de Lobuche. (Foto: Jaume Altadill, del llibre «EVEREST, EL REpte D'UN SOMNI» de Manuel Mateu i Ratera.)

Portada: Escalant la paret del Chang La. (Foto: Expedició «Caixa de Barcelona a l'Everest».)

Queda prohibida la reproducció total o parcial dels articles de la revista «MUNTANYA» sense citar la procedència. Els articles publicats a «MUNTANYA» expressen solament l'opinió de llurs autors. La revista «MUNTANYA», editada pel Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpi Català, es publica sense cap finalitat lucrativa.

SANT JORDI, 50 i 25 anys de fidelitats

Enguany hem repetit el cerimonial de celebrar la festa de Sant Jordi —excepcionalment, en aquesta ocasió, en la diada de la Verge de Montserrat, per haver coincidit la nostra festa patronal en dilluns de Pasqua florida—, al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona.

El president del Centre, senyor Lluís Puntis i Pujol, com cada any obri l'acte i s'adreça als presents amb les següents paraules:

«Excel·lentíssim senyor Albert Batlle, regidor de l'Ajuntament de Barcelona, companys de la Junta Directiva, ex-directius, consocios, amics tots:

»La commemoració de la festa de Sant Jordi ens aplega un any més en aquest Saló de Cent, que l'Ajuntament de Barcelona posa en aquesta diada a disposició del Centre Excursionista de Catalunya. Hi celebrarem un altre cop aquest acte extraordinari d'homenatge als socis de la nostra entitat, personificats en els que ara fa cinquanta o vint-i-cinc anys que hi pertanyen.

»Aquest any, però, té per a mi una significació especial: és el darrer en què m'adreço a tots vosaltres com a President del Centre Excursionista de Catalunya, i per això vull manifestar-vos expressament la satisfacció amb què ho he fet sempre i la importància que, en el meu record, tindran aquestes diades que ens han permès cada any de reflexionar plegats, i ens han fet adonar de la riquesa de l'escalf humà, del sentiment de fidelitat i del valor de la continuïtat que, gràcies als seus socis, atresora el Centre.

»Cada any, a mesura que llegeixo els noms que formen la llarga llista dels homenatjats, la vida de la nostra entitat se m'ha engrandit, se m'ha multiplicat per tots els rostres dels qui em són coneguts. Els seus rostres amics, que tinc ben presents, i els records que em suggereixen, els llocs i els dies viscuts en llur companyia, m'han portat també a la memòria els dels qui ja no són entre nosaltres, però que havien seguit fidels al Centre fins al darrer moment: per això, també en el nostre record, avui i aquí.

»Avui, quan ha arribat el dia de la festa i tots plegats tenim el goig de reveure'ns, d'abraçar-nos i de comprovar de quina manera, encara que el temps passa, les fidelitats es mantenen; i així ho reafirmem, any rera any, en aquest acte i entre companys de les més diverses generacions. També enguany, en llegir la llista, he vist —i me n'alegro— que una bona part dels socis que homenatgem han fet viure l'entitat per partida doble: han estat socis actius, col·laboradors, però a més, en un moment o altre, amb major o menor dedicació, n'han organitzat les activitats socials, han ajudat a organitzar-les o han estat, o són actualment, directius de l'entitat.

»Aquests socis s'han fet més pròpia l'entitat: han posat un temps de llur vida al servei de l'obra oberta, col·lectiva, social. Un temps en què han deixat en segon terme les legítimes satisfaccions particulars, sense pensar en cap recompensa sinó en la joia de treballar amb altres companys en un treball lliurament escollit.

»És cert que la tasca voluntària passa desapercebuda i es complau més a comprovar els resultats, els fets, que no pas a passar comptes de l'esforç que ha representat aconseguir-los, o a sumar les hores de treball, o bé el grau de dedicació necessaris. L'obra feta queda i això és el que compta; com compta, sobretot, l'exemplaritat que se'n deriva de cara a les noves generacions. Aquest socis poques vegades han rebut l'agraïment merescut —és un fet que només en molts pocs casos, i d'una manera personal i pública, donem les gràcies com cal qui cal—; per això, aquest homenatge d'avui és sobretot un acte de justícia.

»Com també és un acte de justícia el recolzament i la comprensió que mereix de tota la societat aquest treball voluntari, lliure, imaginatiu dut a terme a través de les entitats en general. Per això agraim el recolzament, el suport, que rebem de les nostres Institucions, quan honoren l'entitat o ens ajuden econòmicament a realitzar la nostra tasca; perquè, ajudant les entitats, ajuden els ciutadans a satisfer llur dret d'associar-se, d'organitzar-se lliurament, d'inventar-se nous espais per a les noves necessitats que cada època genera.

»El treball voluntari i el recolzament per part de la societat donaren esplèndids fruits al moment de construir els fonaments de la Catalunya moderna com a nació creativa i avançada, generadora d'un associacionisme que arrelà profundament en tots els estaments socials i constituï un signe més dels que ens confereixen personalitat col·lectiva: un signe d'identitat. Identitat que, des del Centre Excursionista de Catalunya, aprofundim amb la nostra actuació social, dins i fora del país. Identitat que no ens hem d'estar de fer conèixer arreu, com ho fan els nostres escaladors que a les serralades

del món porten el nom de Catalunya aparellat a gestes importants, com ho fem amb la constant relació entre clubs alpins de tot el món i amb els intercanvis d'experiències amb els alpinistes mundials.

»Després de les meves paraules, escoltarem el parlament del Catedràtic de la Universitat de Barcelona, senyor Joan Vilà i Valenti, sobre les imatges cartogràfiques de Catalunya, perquè un altre primordial signe d'identitat és això: el mapa de Catalunya. La visió gràfica del nostre país a través dels segles és el signe d'identificació de la nostra terra en el conjunt del món.

»Amb el seu treball i la seva vocació, que l'excursionisme va ajudar, Vilà i Valenti fa conèixer la nostra identitat, no sols als seus alumnes de la Universitat de Barcelona; també la porta més enllà de les nostres fronteres en els Congressos i amb contactes amb altres estudiosos, a través de la Unió Geogràfica Internacional, de la qual és un vice-president.

»Un consoci il·lustre, a qui avui honorem, actua igualment en aquest sentit i ho fa en el camp de l'esport, l'excel·lentíssim senyor Joan Antoni Samaranch, president del Comitè Olímpic Internacional, qui defensa, en el concert mundial, la celebració dels Jocs Olímpics de l'any 1992 al nostre país.

»Aquella Catalunya moderna que esmentàvem abans també es forjà acoïnt tota mena d'esports i creant tota mena de clubs per a fomentar-los i assegurar-ne la continuïtat. Al mateix temps, es posava a l'altura dels altres països europeus. I, avui, cal reconèixer el paper primordial que han tingut aquells clubs esportius en la promoció d'atletes, en el foment de l'esport de base i com a impulsors d'iniciatives que, a la llarga, ha adoptat tota la societat, les ha fet seves i les ha transformat en insospitades fonts de riquesa, de treball i de benestar.

»Vull agrair la presència del Regidor de l'Ajuntament de Barcelona que presideix aquest acte, del Director General de l'Esport, de la Generalitat de Catalunya, i del President del Comitè Olímpic Internacional que ens ha volgut acompanyar a la presidència, i també al senyor Joan Vilà i Valenti la gentilesa de fer-se càrrec de l'acte acadèmic que presideix aquesta sessió.

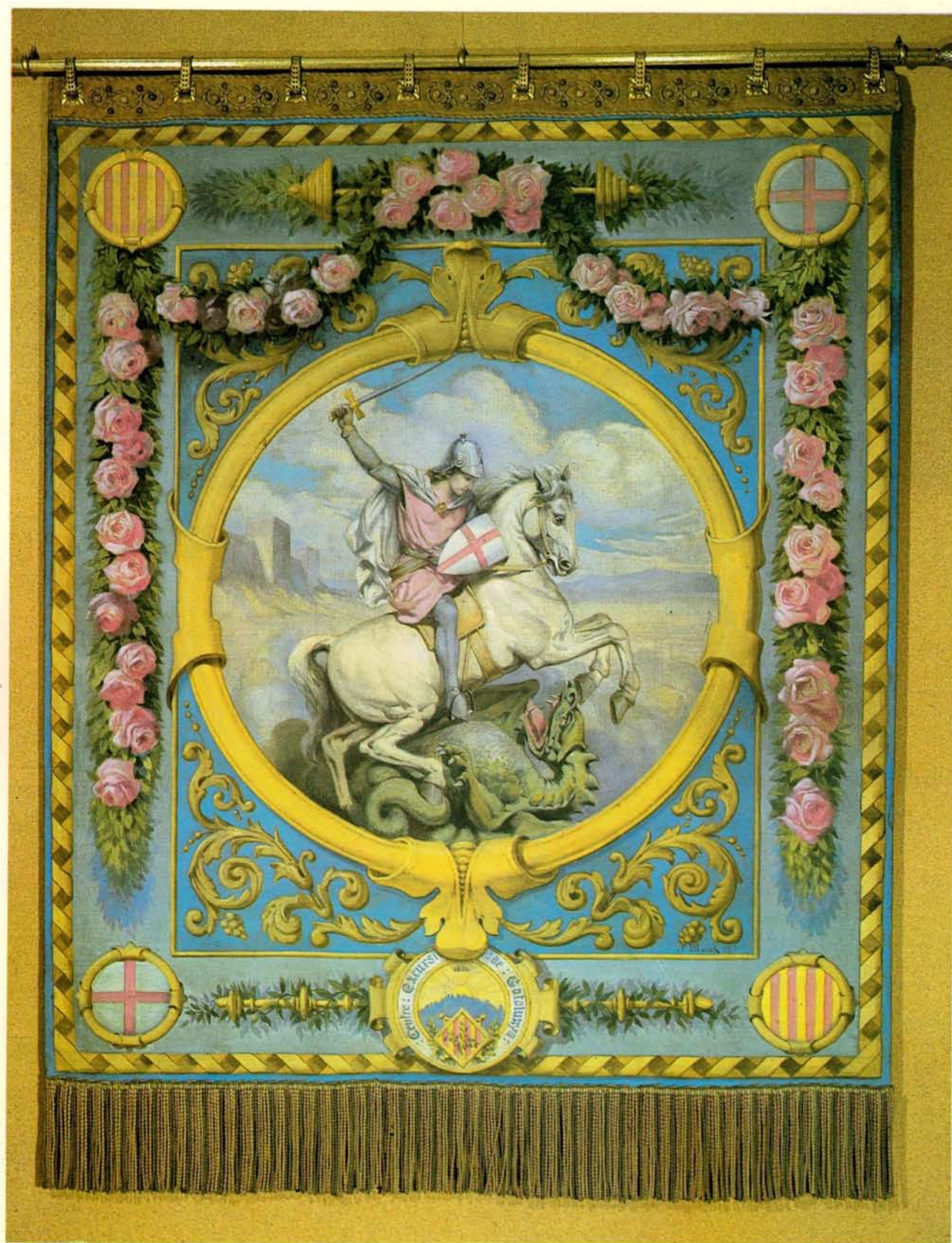
I, finalment, vull agrair la col·laboració important de l'Orfeó Gracienc, que clourà l'acte tot oferint-nos un concert. Vull agrair-los l'actuació que ens dedicaran i que, amb el treball de cada dia, amb l'assaig pacient i il·lusonat, ens acosten als milers de cantaires que, a tot Catalunya, segueixen aquest camí de mantenir el cant coral ben viu com un factor de convivència i de coneixement mutu en l'àmbit de l'art i de la bellesa.

»Amics, moltes gràcies! I que, per molts anys, el Centre Excursionista de Catalunya pugui continuar exercint aquest saludable esport de reconèixer els mereixements dels seus associats.»

El president del Centre, senyor Puntis, lliurant l'insígnia d'or, dels cinquanta anys d'associat a l'Excm. senyor Joan Antoni Samaranch, president del Comitè Olímpic Internacional. (Foto: Josep Camp.)

Tapis de Sant Jordi, de 154 x 205 cms, original del pintor i consoci Francesc Blanc, qui en feu ofrena a l'entitat, l'any 1917. Actualment presideix la sala d'actes del Centre Excursionista de Catalunya.

RECORDANT FONT I SAGUÉ, CAP DE BROT DE LA GEOLOGIA CATALANA (II)

Integració a l'escola catalana

Lluís Solé i Sabarís

ACTIVITATS A BARCELONA. ELS ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS

Un cop acabats els estudis oficials amb la qualificació de «sobresaliente», el 17 de juny de 1904, Font devia tornar a Barcelona, si bé en el curs 1904-1905 figura matriculat com alumne oficial de les assignatures de doctorat anteriorment esmentades. Però, des d'aleshores, ens consta la seva presència gairebé constant a Barcelona, car la seva activitat s'incrementa i pren una àmplia volada: hi destaca la desplegada a la Institució Catalana d'Història Natural i especialment als Estudis Universitaris Catalans.

A la tardor del 1904, comptant amb la col·laboració de Francesc Novellas, químic i un dels fundadors de la Institució Catalana d'Història Natural, Font organitza al Centre Excursionista de Catalunya un curs de Geologia, amb l'afany d'expandir els coneixements adquirits i l'experiència dels seus viatges. Ell s'encarrega de la geologia dinàmica. Hi assisteixen un centenar d'oients.

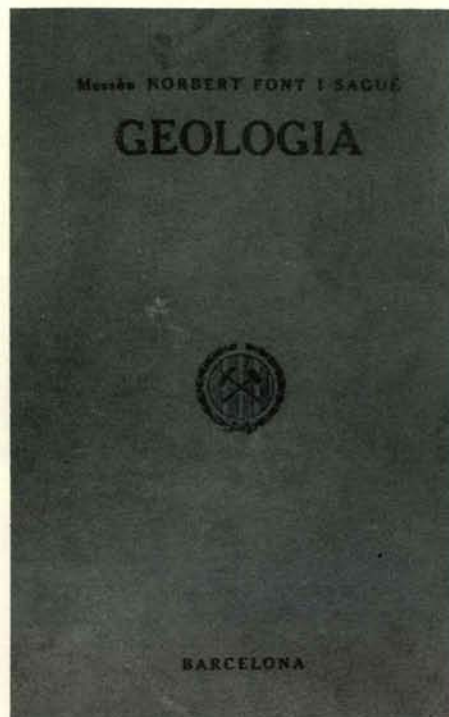
Aleshores, aquest ensenyaments —com els d'altres aspectes de la cultura

catalana (Història, Art, Literatura, Arqueologia, etc.)— no s'explicaven a la Universitat, si no era esporàdicament. Per tal de suplir aquestes deficiències de l'ensenyament oficial, s'acabaven d'organitzar els Estudis Universitaris Catalans i, l'any 1904 es crearen les càtedres de Dret català, Història de Catalunya, Literatura i Arquitectura, a càrrec de personatges tan qualificats com Rubió i Lluch, Puig i Cadafalch i Carreras Candi.

Vist l'èxit assolit pel curs donat per Font, els anomenats Cursos Universitaris Catalans acolliren les seves ensenyances i crearen la càtedra de Geologia. Les 5 lletres del seu epistolari, sostingudes amb Francesc Maimó i Lluís Nadal, que havien de portar l'organització dels cursos, s'inicien després dels primers anys; les de novembre de 1906, donen compte d'alguns detalls de l'organització establerta al carrer de Santa Anna, 27, on s'havien de celebrar les reunions de professors, preparatòries dels cursos. La sessió inaugural, si més no la d'aquell any, havia de tenir lloc al Saló de Cent l'Ajuntament, i les classes començaven l'endemà, el dos d'octubre. A partir del 12 de febrer, li comuniquen que s'acordà la publicació de la revista

dels Estudis, per a la qual li demanen una recensió dels treballs realitzats. Funciona també una associació d'ex-alumnes, per a la qual, l'expressat Lluís Nadal li demana unes lliçons. Entre els papers trobats en aquestes cartes hi ha una relació dels 16 alumnes de Geologia matriculats el curs 1909-1910, que va ésser el darrer, entre els quals hi figuren, entre altres, els coneguts noms d'Aureli Capmany, Josep Franch i Llorenç Tomás.

Com a fruit dels cursos i les conferències de Font i Sagué, fou publicat a finals del 1905 el «*Curs de Geologia estratigràfica i dinàmica aplicada a Catalunya*»²¹ prologat per Lluís Marià Vidal, i reeditat l'any 1926 per Faura i Sans. Vidal ho celebra amb els braços oberts; el seu pròleg comença així: «Un tractat de Geologia, i escrit en català. Ben vingut sial!». A continuació es lamenta del fet que els estudis geològics hagin estat tan abandonats a casa nostra, i comenta que quan, 36 anys enrera, havia fet la seva primera excursió per les muntanyes de Berga, només hi havia en Landerer treballant a Catalunya. «I ningú més seguia el rastre d'en Llobet i d'en Bolós, de grata memòria. Ni el célebre Lyell,

crídat d'Anglaterra a Olot pel descobriment que el segon havia fet de ses volcans, ni Cordier venint a estudiar les salines de Cardona i Paillette descrivint les conques hulleres catalanes, ni Élie de Beaumont i l'italià La Marmora fent conèixer la geologia de les Illes Balears, ni Vézian estudiant els voltants de Barcelona». Però es a destacar que, quan Vidal escriu això, l'any 1905, ja hi havia el Dr. Almera que estava fent una gran tasca i havia publicat els seus primers mapes. Per què aquest silenci? ¿Potser revela que, malgrat la correcció que ens consta hi havia entre ells dos, no hi havia massa compenetració? Jo crec, encara, haver recollit algun testimoni en aquest sentit. Almera i Vidal, els dos geòlegs més destacats a Espanya en aquella època, eren molt diferents de caràcter: treballador i incansable, el primer, però un xic sorrot de mena; molt ben preparat per a les visions de conjunt, extrovertit i garlaire, el segon. Sembla que no es portaven massa bé, i el silenci d'en Vidal en aquest pròleg sembla deixar-ho endevinar. En tot cas, si és així, en Font i Sagué es devia trobar en un compromís entre el seu mestre, el Dr. Almera, i el president del Centre, que tant l'havia ajudat. A més, ideològicament, malgrat el seu sacerdoci, Font devia estar més a prop de Vidal que del propi Almera. Sembla indicar-ho el fet que, mentre en Font estava lliurat en cos i ànima a la Institució Catalana d'Història Natural i gairebé totes les seves publicacions són en català, Almera en canvi no hi assistí mai, malgrat tenir-hi la consideració de membre

honorari, i tan sols hi trobem un parell de notes l'any 1910, en català, probablement sota la influència d'en Font.

El «Curs» de Font i Sagué prengué com a llibre de base, tal com diu Vidal, l'obra clàssica d'Albert de Lapparent, la qual, publicada en 1883, fou reeditada i renovada si més no fins al 1906, en la seva cinquena edició, alguna de les quals fou l'emprada per Font per a documentar-se. De totes maneres, l'estructura de l'obra és fonamentalment la mateixa, la qual estructura sembla que es retroba, àdhuc amb els mateixos títols, en el Curs d'en Font. Cal tenir en compte, però que el Curs d'en Font no pot ésser més que un resum dels tres voluminosos toms de més de 500 pàgines cada un, i que, a més a més, allò que li dona més originalitat és la profusió d'exemples catalans. És de destacar però, que, a part d'alguna rara cita de publicacions referents a Catalunya, aquesta obra prescindeix totalment de notes bibliogràfiques.

La iniciativa de publicar el seu text de Geologia sense comptar amb cap recolzament editorial, refiant-se solament de l'ajut (que suposo simbòlic) del Centre Excursionista, degué suposar per a mossèn Font, que no era ric i havia d'ajudar la seva família, una petita aventura econòmica, que ell emprengué pel seu risc i compte, tot convertint-se en empresari del seu propi llibre. La seva correspondència, abundant en aquest aspecte, ens mostra que establí una mena de xarxa de distribuïdors i venedors arreu de Catalunya, constituïda pels seus amics i per sacerdots (antics companys seminaristes) que l'ajudaren en aquesta tasca enutjosa i tenien cura de vendre els exemplars, facilitar relacions i adreces de possibles compradors, etc. De totes bandes li arribaren paraules d'encoratjament, de forma que, més que una obra personal, es convertí en una empresa col·lectiva. Així mateix, rebé paraules d'elogi dels especialistes del país i de l'estranger als quals havia ofrenat el llibre. Únicament hem trobat una lletra de censura, precisament d'un geòleg destacat, de Josep Landerer, l'autor del remarcable estudi de la comarca de Benifassar (Tortosa) i d'un manual de Geologia, qui fou —pràcticament— mestre del canonge Almera, si bé no es refereix al contingut del llibre; en una lletra del 25 de juliol de 1809, mentre li alaba el seu treball sobre el Diluvi, també li diu: «*Permitame me conduela de que, materia tratada con tanto tino, no pueda ser conocida y admirada en «dehors de la petite nation», por ir escrita en lengua tan enrevesada, y eso que su autor maneja con singular propiedad la otra lengua, la del gran Balmes de Vich!*». Malgrat les reserves de Landerer sobre l'ús del català com a

llengua científica, explicable en un savi de cultura francesa, l'amistat entre ambdós geòlegs no s'entorbí, sobretot si es té en compte la cura amb què Landerer cultivava el sector catòlic, com ens ho mostra la seva continuada correspondència, amb Almera, Faura i Font i Sagué.

Malgrat l'èxit popular assolit pels cursos de Geologia, i el prestigi i la dignitat dels altres professors, el Ministeri de Madrid els contestà (al cap de dos anys d'haver-li'n demanat la protecció oficial, tot sol·licitant la incorporació d'aquests ensenyaments sobre la cultura catalana a la Universitat) que «*el catalán no era lengua oficial en España y que no existían en Europa universidades bilingües*». (I això fou dit des del propi Ministeri que havia de tenir cura de la cultura catalana! És un petit exemple de com, sovint, la cultura catalana actual ha hagut d'anar-se refent, no solament enfront de la indiferència dels organismes oficials que havien de vetllar per ella, sinó també de llur manifesta hostilitat i havent de lluitar per a la pròpia existència.)

Els papers de l'arxiu de mossèn Font, recentment trobats, ens mostren un aspecte desconegut dels seus cursos de Geologia i de la seriositat i meticulositat amb què els preparava. En efecte, el llibre publicat el 1905 s'ha d'entendre que és només un resum de les lliçons donades el primer any; o, si es vol, un petit manual preparatori. Però els altres anys, en canviar de tema, els dedicava a aspectes complementaris o ampliadoris, reflectits no sols en les notes publicades en els volums o anuals dels Estudis Universitaris, sinó en el centenars de quartillets on anaven recopilant o resumint les seves lliçons, que demostraven el deteniment amb què les devia preparar, sense deixar res a la improvisació o a una simple lectura de textos més amplis. Els temes monogràfics de què tractava a cada curs anaven documentats amb extractes d'obres més modernes i de notes abundants, preses de les revistes científiques de l'època, especialment dels articles publicats sobretot a «La Nature», de la qual extreu gairebé sistemàticament notes per a les seves lliçons, tot complementant-les amb exemples catalans, copiats àdhuc de notes d'actualitat publicades a la premsa i a publicacions periòdiques. Com que sempre consignava les fonts dels seus apunts de classe, sabem que els textos fonamentals eren els de Launay, Daubrée, Lapparent i, darrerament, la Geologia d'Haug, que s'havia publicat el 1907. A títol d'exemple, reproduïm un fragment del seus guions de classe.

Tenim a la vista el programa del curs 1909-1910, el darrer que pogué donar, i el guió de les lliçons professades cada

- On les venants:
 Les venants són les filtracions de les planes
 superiors y la de la pluja que hi cau; hi ha
 per tant més aigua.
 Pot ocórrer que les capes sian paral·leles,
 que aflorin en la venant,
 que en aquest cas estiguen cobertes de terra.

- Si son paral·leles.

 En la venant A B. l'aigua és en riera desguada, s'ha mes abundant en A C.
 caldria veure el punt més apropiat, l'origen de una de
 pressió, el fons d'un plaça, etc.

- Si les capes afloraven

 En la venant A B. l'aigua és en riera desguada, s'ha mes abundant en A C.

- Si afloraven y estan cobertes de terra, sent la venant més
 baixa.

 En la venant A B. l'aigua és en riera desguada, s'ha mes abundant en A C.

- On les valls. - En sent abundant més l'aigua
 per la vibració y per el flux. Cal fixar en
 la estratificació de la capa del subvol.
 1.ª Les capes aflorant a abda cobertes y la direcció de la valls
 la mateixa que la de les capes

 En la venant A B. l'aigua és en riera desguada, s'ha mes abundant en A C.

2.ª Les capes s'assan d'un costat de la vall, y aquesta de la mateixa
 direcció que aquelles.

 En la venant A B. l'aigua és en riera desguada, s'ha mes abundant en A C.

3.ª Les capes buran de cada costat.

 En la venant A B. l'aigua és en riera desguada, s'ha mes abundant en A C.

dia. Després d'una part consagrada al que en diu Geologia descriptiva, o coneixements generals de Geologia (Mineralogia, Petrografia, Tectònica,

Estratigrafia i Geografia física), hi ha unes lliçons dedicades a Geologia dinàmica (Vulcanisme, Sismologia, etc.), i una tercera part dedicada a Geologia

aplicada, un aspecte que mai no oblidava, i sobre el qual ens poden donar una idea alguns dels problemes estudiats: hidrologia, aigües artesianes, problemes hidrològics que poden resoldre's mitjançant la pluviositat, procediments de depuració d'un pou contaminant, cabal de les fonts, perímetre d'alimentació d'una deu, etc.

La simple enumeració dels temes estudiats ja mostra el nivell de les seves lliçons, tan allunyades del to memorístic i llibresc dominant en els centres oficials; un nivell que explica perfectament l'èxit assolit pels cursos donats per mossèn Font. A més a més, els temes canviaven d'un any a l'altre.

També és important de destacar el valor del seu llibre que, per haver (per primera vegada) incorporat al català el lèxic geològic internacional, tant pot haver influït en el diccionari normalitzador de la llengua catalana.

Quant a les classes, tenien lloc un dia cada setmana, al local del Centre Excursionista de Catalunya, i les lliçons teòriques alternaven amb les pràctiques i amb freqüents sortides al camp. Per les classes de Font i Sagué, altres professors hi anaven desfilant accidentalment; per exemple, Chevalier hi donà dues conferències, el 1908, sobre el glaciari i el període quaternari; i aquell mateix any, el professor de l'Escola de Mines de Madrid i excel·lent petrograf, Ramón Adán de Yarza, aprofitant un viatge a Catalunya acompanyant-hi els seus deixebles, hi féu també una conferència; també n'hi dictaren en Carsí i en Novelles sobre hidrologia, en Comas i Solà sobre sismologia i Turró sobre la depuració de les aigües. En canvi, cosa que corrobora allò expressat anteriorment, el canonge Almera no hi figurà mai com a conferenciant, si bé tampoc no hi figurà en Vidal.

Una de les activitats més destacades dels Estudis Universitaris Catalans era, precisament, el caràcter pràctic de llurs ensenyances, amb exercicis de laboratori i, sobretot, amb excursions per tal d'encarar la realitat geològica amb els alumnes, les quals eren realitzades periòdicament, amb grups nombrosos moltes vegades. Ens consta d'excursions fetes a Begues, Garraf, el cap de Creus, Tibidabo, la vall del baix Llobregat, Sant Miquel del Fai, El Papiol, i d'altres, fetes conjuntament amb els alumnes d'enginyers de mines de Madrid que, guiats pel professor Adán de Yarza, el 1908 feren una estada llarga per Catalunya, i visitaren el cap de Creus i Sant Andreu de la Barca. La nota més sobresortint, en aquest aspecte, fou l'assistència col·lectiva, amb un petit grup d'alumnes a la reunió extraordinària de la Societat Geològica de França, a les Cévennes, del 3 a l'11 d'octubre de

1907, de la qual, apart de la resenya que figura en el Butlletí de la Societat, féu una àmplia referència Font i Sagué. Hi assistiren, per part catalana, Almera, Artur Bofill, el propi Font i els seus deixebles dels Estudis: Baltasar Serradell, després president durant molts anys del Club Muntanyenc Barcelonés; Llorens Tomás, mineralogista; i Camil Valls. En Lluís Marià Vidal s'ajuntà més tard al grup, que havia sortit de Barcelona el dia 5, al qual, el dia següent, s'incorporaren els tres alumnes esmentats. Aquesta ressenya de Font ens fa conèixer un detall curiós: que en Vidal viatjava amb un criat, una circumstància difícil de comprendre ara, però que aleshores no devia ser massa rara, car sabem que en Gimbernà també féu les seves expedicions alpines amb un criat. Per part francesa, dirigien l'excursió uns geòlegs ben coneguts, com: Nicklès, autor d'un magnífic estudi sobre les serralades bètiques de Jaén; Roman, professor a Lyon; Bergeron, també paleontòleg, de París; Bertrand, el conegut pireneista; Flahault, botànic, i no gaires més. Font hi explica les troballes de minerals i fòssils i les discussions sobre l'edat de les calcàries metamòrfiques paleozoiques, que Bergeron considera càmbriques, per comparació amb les de la Montagne Noire, mentre que Bertrand, amb l'òptica pirenenca, les situa en el Devònic, una opinió que Font comparteix. Curiosament, en aquestes discussions i

a les sessions nocturnes que es celebren després de les excursions, en Font no fa cap referència al parer de geòlegs amb més experiència que la d'ell, com en Vidal i l'Almera. El silenci referent a ambdós patriarques de la geologia catalana es manté a tot el text i, en acabar la reunió, els geòlegs francesos s'adrecen particularment a en Font i Sagué, i el feliciten pels seus cursos, l'èxit dels quals els han relatat, quan l'amistat antiga (des de la reunió de la Societat Geològica a Barcelona, el 1898) era precisament amb els dos patricis al·ludits. I és que la personalitat de Font era absorbent i desbordant.²² Al final, en nom dels catalans, pren la paraula Font i Sagué per agrair la cordialitat de l'acolliment, quan sembla que, jeràrquicament, havia d'haver correspost a fer-ho l'Almera o en Vidal.

Amb la mort de mossèn Font, els cursos de Geologia s'extingiren, si bé el 1911 es projectà encara de reprendre'ls.²³ Cal dir, però, que les circumstàncies de les Ciències Naturals havien canviat, a Barcelona, amb la creació, el mateix 1910, de la Secció Universitària d'aquesta especialitat i amb la vinguda de nous professors de Geologia (San Miguel de la Cámara, Pardiño, etc.).

Els cursos professats per Font i Sagué foren, juntament amb les seves publicacions sobre el Sàhara, el mitjà de fer-se conèixer fora de les nostres fronteres; car, encara que el seu

epistolari estranger és bastant restringit, totes les comunicacions amb geòlegs forasters arrenquen d'aquesta època. De les lletres existents, les més interessants són les vuit trameses per Marcel Chevalier, l'any 1908, amb motiu de dues conferències que hi dictà aquell any com a complement dels cursos. A la primera lletra, tramesa el 25 de maig, li parla de la il·lustració que ha de figurar en el text de les conferències que ha fet sobre el Quaternari. A la del 20 de juny, li tramet una lletra de presentació destinada a Mr. Louis Bureau, director del museu de Nantes. El 4 d'octubre li retorna les proves (corregides) de la conferència, i li agraeix la lletra de presentació per al vicari de la Seu d'Urgell. El dia 1 de novembre continua a Andorra, on des del 1905 estava estudiant la geologia de la comarca;²⁴ li diu que ha rebut la visita de Sempere i Miquel, historiador, i li demana si alguna entitat de Barcelona l'ajudaria a imprimir el mapa d'Andorra que té a punt d'acabar. El 18 d'octubre li retorna les proves (corregides de nou) i li parla de les descobertes fetes a la Seu: «J'ai fait quelques découvertes qui me semblent de quelque intérêt: 1. découverte de dents d'Hipparion dans le Miocène de la Seu d'Urgell; 2. une station préhistorique dans le quaternaire de la Seu d'Urgell. À ce sujet voit-ici ce dont il est question. J'ai découvert dans le ravin d'un torrent dans des alluvions des morceaux de charbon de bois admirablement conservés, des morceaux d'une poterie grossière verdâtre, conservant encore des traces de la fumée, d'os d'animaux qu'à première vue je crois un mouton. Comme il y a des dents on pourra déterminer avec exactitude l'espèce de cet animal. De plus, des pièces plates, taillées et choses formant un véritable foyer. En plus, j'ai trouvé gisant à côté une sorte de gavelot en fer. Ce gavelot est très altéré. À côté il y avait aussi une autre arme, mais le fer était si altéré que je n'ai pu savoir ce qui c'était. Il n'y a aucune doute sur l'âge de ces restes humains. C'est du préhistorique, car il y a par dessus un dépôt ou argile et les couches de galets alternant et dont l'épaisseur est de 3 m. Voici une coupe grossière (la qual inclou). Il y a donc un dépôt de 3 m d'alluvions sur le foyer, puis creusement de ces alluvions, dépôt de la terrasse A, puis creusement de la terrasse A, ce qui indique un nombre considerable d'années.

«Je me propose de publier une note sur ce sujet. Dans quelle revue croyez vous que je doive le faire? Si vous pensez qu'il faut en donner la primeur à une revue de la Catalogne, je vous enverrai une note accompagnée d'une coupe, par la revue de la Catalogne que vous jugerez utile.»

Una altra lletra, del 19 de novembre del mateix any, és escrita des de París, on Chevalier ha tornat fa una quinzena de dies, i ara treballa al Museu, amb el paleontòleg Boule, sobre els fòssils trobats a la Seu. També prepara una nota sobre el fogar prehistòric trobat a la Seu.²⁵ Crec que és la primera vegada que, al nostre país, es parla de terrasses fluvials.

Finalment, la darrera lletra de Chevalier és datada el 4 de maig de 1909, i és escrita en castellà (poc ortodoxe, per cert). Li comunica que ha tingut una beca de 5 mesos per a continuar estudiant la geografia i la geologia de Catalunya, bon senyal que els seus estudis foren ben vistos pels geòlegs parisencs. També li comunica que Mr. Cottreau té interès en una de

les espècies d'equínids descoberta per Font al Sàhara i descrita per Lambert dintre el text sobre els equínids de la província de Barcelona, per tal de poder-la comparar amb altres provinents de Mauritània.

També en aquesta època, Font entrà en relació amb Mengel, el geòleg rossellonès (5-VII-1908, 17-VIII-1909 i 31-VIII del mateix any), el qual li diu que no té el gust de conèixer-lo personalment, però que li interessien els treballs que Font ha fet sobre Catalunya, universalment coneguts i apreciats; s'interessa per dades sismològiques catalanes i pensa trobar-lo al Xalet d'Ulldeter. Stanislas Meunier, d'altra banda, li demana una mostra del meteorit de Garraf; i Jacques Maheu (29-V-1908) li demana informacions

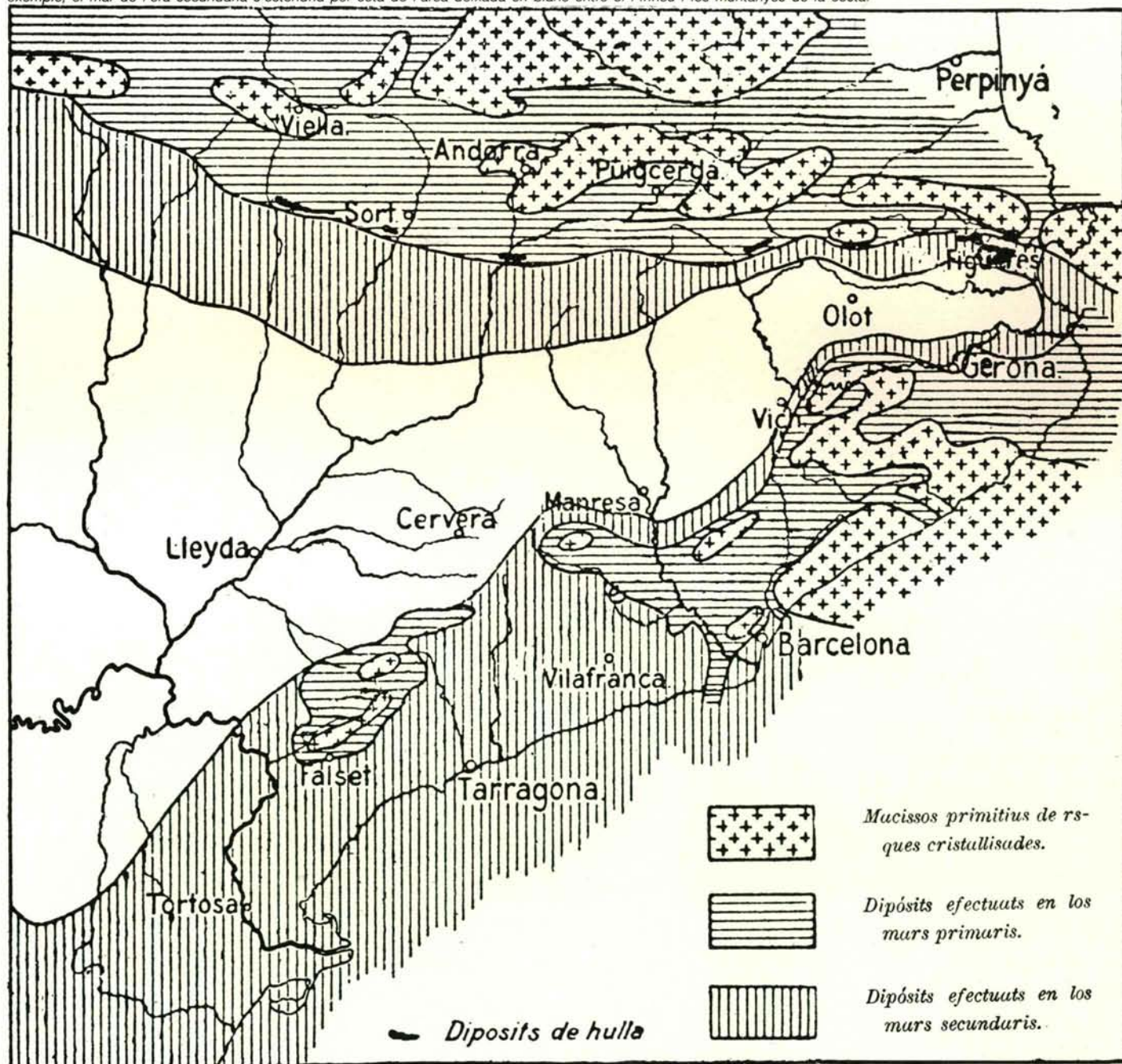
espeleològiques sobre Catalunya amb fins biològics, sobretot botànics.

Tota aquesta correspondència amb científics estrangers demostra que Font era ben conegut i com eren apreciats els seus treballs, principalment els referents a l'Àfrica, els quals contribuïren a reforçar les amistats fetes a les reunions de la Société Géologique i mantingudes amb els geòlegs francesos des de la reunió barcelonina del 1898.

FONT I SAGUÉ I LA INSTITUCIÓ CATALANA D'HISTÒRIA NATURAL

En el discurs necrològic sobre Font i Sagué, publicat per Ferré i Gomis en el Butlletí de la Institució Catalana d'Història Natural, sembla deduir-s'hi com si Font n'hagués estat gairebé un dels

Assaig paleogeogràfic de Catalunya, per Font i Sagué, segons la concepció de l'època, car en realitat és simplement l'extensió visible de cada un dels terrenys; així, per exemple, el mar de l'era secundària s'estendria per sota de l'àrea deixada en blanc entre el Pirineu i les muntanyes de la costa.

Seu d'Urgell.

Domingo 18 de Octubre 1908

Querido señor Font y Sagué,

Je vous retourne les épreuves corrigées. Vous avez du recevoir de la revue Scientifique des clichés qu'on vous a adressés. Si vous en publiez quelques uns vous pourriez indiquer "communiqué par la Revue Scientifique". Pour les tirages a part vous serait-il possible d'y insérer la carte de glaciaire et quelques clichés envoyés par la revue Scientifique. Enfin faites pour le mieux, je suis certain que ce sera très bien.

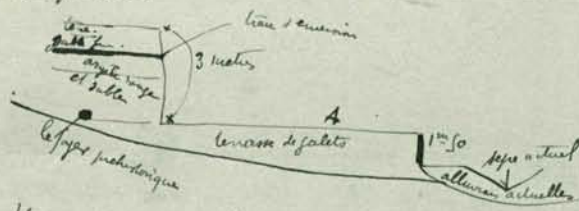
J'ai fait ici quelques découvertes qui me semblent de quelque intérêt:

1re découverte de dents d'Hyparion dans le Miocène de la Seu d'Urgell.

2e une station préhistorique dans le quaternaire de la Seu d'Urgell.

Au sujet même à dont il est question - j'ai découvert dans le ravin d'un torrent dans des alluvions des morceaux de charbon de bois admirablement conservés, des morceaux d'une poterie grossière verdâtre, conservant encore les traces de la peinture, des os d'animaux qui n'ont pas une fois un mouton. Comme il y a des dents de

par-dessus un dépôt on l'appla et les couches de galets alternent et dont l'épaisseur est de 3 mètres. Voici une coupe grossière.

Veuillez avoir cher Monsieur Font et moi mes sentiments respectueusement dévoués

Marcel Chevalier

Jusqu'au 26 à la Seu d'Urgell
Linda Riancho

P.S. Voulez-vous être assez aimable pour me faire envoyer un exemplaire de chaque numéro du "Bulletin des études universitaires catalanes" ou parait ma conférence.

fundadors, car tots els de la Institució l'estimaven pel prestigi adquirit amb les exploracions espeleològiques i per les seves publicacions científiques. Però, en realitat, Font i Sagué no ingressà com a soci de l'entitat que agrupava els naturalistes catalans fins al 21 de febrer de 1904, és a dir, quan encara era estudiant a Madrid. Aleshores n'era president en Ferrer i Vert, i l'entitat, segurament per insuficiència del local ocupat al principi, en el núm. 20 del carrer de Santa Anna, acabava d'instal·lar-se en el local cedit pel Centre Excursionista de Catalunya. Tot seguit d'haver tornat Font a Barcelona, l'any 1905, és nomenat president de la Institució i des d'aleshores és un dels elements més actius de l'entitat. Hi presenta comunicacions verbals o escrites, o notes bibliogràfiques, a quasi totes les sessions mensuals. Ja anteriorment d'esser-ne soci, el 1902, n'hi publicà una sobre la troballa paleontològica en una cova del Parc Güell, i una altra referent a la constitució geològica de la vall de Camprodon, totalment anàlogues a les presentades a

Madrid; i, el 1903, hi presentà la comunicació esmentada sobre Rio de Oro.

En el successiu, moltes de les notes presentades a la Institució són simples comunicacions d'una o dues pàgines, àdhuc a voltes més breus encara, en les quals dona compte de la troballa d'algun mineral o fòssil. En total, en aquests vuit anys que transcorren des de la seva primera nota fins a la seva mort, hi publica unes vint notes; alguna signada únicament amb les seves inicials, per l'escassa importància (i àdhuc la ingenuïtat) científica, com la publicada el 1907 (p. 64) sobre les orenetes i falcillots arraulits que aprofiten l'escalfor d'una xemeneia.

De les breus notes publicades al Butlletí de la Institució cal remarcar: la que dona compte del Pliocè a Tortosa i les plantes fòssils que hi troba (1905); la troballa a Garraf d'un fragment del meteorit caigut el 1861; l'andesita anfibolítica de Vilamacolum (1907); sobre la presència del Silurià a l'Espluga de Francolí (1909); i les altres són notes brevíssimes sobre la presència d'algun

mineral inclòs en esquists metamòrfics del Tibidabo, a part de la comunicació ja esmentada sobre Rio de Oro.²⁷

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA

(21) 1.ª edició, 486 pàgs., i 305 figs.; 2.ª edició, 369 p., 306 figs. Barcelona amb pròleg de M. Faura.

(22) FONT: La càtedra de Geologia Catalana a la reunió extraordinària de la Societat Geològica de França. Rev. Estud. Univ. Catalans, 25 p., 11 fot., Barcelona, 1907.

(23) En els volums I (1907) al IV (1911) dels Estudis Universitaris Catalans es troben ressenyades les activitats desenvolupades en el referent a Geologia.

(24) SOLE SABARIS, L.: Aportació de Marcel Chevalier a la geografia de Catalunya. Rev. Cat. de Geografia, I (1978), p. 405-414, 3 fig., Barcelona.

(25) Malauradament, aquesta nota mai no ha estat publicada, però hauria estat de gran interès per a datar la terrassa inferior del Segre, en la qual fou trobat l'utilatge prehistòric.

(27) A part d'algunes publicacions ja esmentades en les notes anteriors, la llista gairebé completa de les publicacions científiques de Mn. Font, acompanyades d'una breu notícia biogràfica, es troba en: VIA BOADA Lluís: Cien años de investigación geológica. En el centenario del Museo Geológico creado por el Dr. Almera en 1874, 163 p., Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Barcelona, 1975.

LA SITUACIÓ DE L'ENTORN I L'ESTRATÈGIA MUNDIAL PER A LA CONSERVACIÓ

Lluís Paluzie

Sovint, persones o científics d'acreditada solvència manifesten que les pèrdues que està patint en aquest segle el medi natural són ja tan importants que ens aclapara de pensar com restarà la terra per a les properes generacions. Ja no és simplement la pèrdua de molts valors culturals o estètics representatius, que de vegades desapareixen sense més, sinó que el problema sorgeix de la constant, progressiva i ben palpable reducció de la productivitat bàsica de la terra i de les seves possibilitats per acollir una població equilibrada i en harmonia amb l'entorn.

Avui ja és ben perceptible que els nivells de pol·lució de l'aire, de la contaminació de l'aigua i —en general— de l'ambient augmenten de forma constant i en espais de temps cada dia més curts.

Tothom pot tenir en el seu record aquells indrets, rius i torrents que foren objecte de molts jocs i distraccions en la infantesa o la joventut, avui ja degradats, tal vegada per sempre: la transparència i la netedat d'aquelles aigües avui només són en el record, com també hi és l'atmosfera clara d'altres èpoques passades. La contaminació de l'aire ha entrat en un cercle viciós; els elements nocius que conté i que romanen en les capes

baixes de l'atmosfera es tornen a precipitar al sòl amb la pluja, tot produint les conegudes precipitacions àcides que, al marge dels efectes nocius per a la salut de les persones, destrueixen la vegetació i la fauna, i corroeixen la fusta, la pedra, el metall i fins i tot el ciment armat. Cal no oblidar

que Barcelona, amb Madrid, Atenes, Milà i Niça, formen el grup de ciutats més contaminades d'Europa, segons un dictamen d'experts de la Comissió del Medi Ambient del Parlament Europeu (abril de 1983).

En definitiva, la qualitat de la vida —si aquesta s'entén pels seus valors substancials— ha disminuït, malgrat un progrés que cal considerar ben fictici en certs aspectes.

Un altre element bàsic és el sòl. És ben comprovada la disminució constant de la capa vegetal per l'erosió, cosa que provoca una pèrdua, també constant, de la terra productiva i, per tant, d'un element bàsic per a la supervivència. Aquests fets vénen agreujats per una mala política d'ocupació del sòl per a la urbanització, els serveis i les infraestructures, i també pels incendis i una inadequada explotació. Tot això provoca una ràpida i constant pèrdua

Cavalls a la vall de Benasc (Foto: S. Filella).

Aigües d'alta muntanya (Foto: S. Filella).

dels espais forestals i agrícoles, la riquesa i el nivell d'ocupació dels quals s'havia mantingut durant segles en permanent equilibri.

El ritme de degradació de l'ambient que ha imposat l'etapa actual de «civilització» és en un nivell de progressió constant, sense cap senyal de tornada a un punt d'equilibri tolerable.

Si sabem, per exemple, que hom destrueix anyalment una superfície forestal equivalent a la que ocupa Alemanya Federal, també sabem que, demà, la superfície eliminada no serà menor ni igual: serà, simplement, molt més gran. Aquesta naturalitat amb què convivim amb aquesta situació fa que no

ens sorprengui res i que, quan els organismes internacionals especialitzats manifesten llur preocupació, i assenyalen que de seguir aquest ritme el clima actual de la Terra patirà alteracions greus i palpables cap a l'any 2000, i que aleshores ja estarà en perill el fràgil sistema natural que ens hi permet de viure, ens quedem ben tranquils.

Sembla clar que, per aconseguir un aprofitament racional i sostingut de les reserves que encara resten a la Terra, no són suficients, atesa la gravetat de la situació i la universalitat del problema, les accions disperses i sectorials d'algun país conscient i responsable, ni les prudents actuacions locals en determinades àrees o regions. Solament

Sant Miquel del Mont (la Garrotxa). (Foto: Lluís Paluzie)

una política internacional globalitzadora, ben coordinada i amb força d'obligar totes les nacions, amb medis suficients, fins i tot coactius, podria tenir eficàcia i ser l'inici d'un procés llarg i lent de recuperació de l'equilibri de l'home i la biosfera.

Un començament, en aquest sentit, ha estat el document encara recent «Estratègia mundial per a la conservació», elaborat i presentat per la UICN (Unió Internacional per a la Conservació de la Natura i els seus recursos), el Pla de les Nacions Unides per el Medi Ambient (PNUMA) i la «World Wildlife Fund», un treball formulat amb molta cura, alt nivell científic i professional, i amb visió de futur, a petició de les Nacions Unides, en el qual col·laboren també la FAO i l'UNESCO.

L'EMC defineix la conservació com «aquella gestió per l'home de la utilització de la biosfera, de forma que produeixi un millor i sostingut benefici per a les generacions actuals, però mantenint-ne la potencialitat per a satisfer les necessitats i aspiracions de les generacions futures». Estem Javant un concepte positiu de conservació que comprèn la preservació, la restauració i la millora de l'entorn natural; pot afirmar-se que la conservació és una garantia per a un desenvolupament a llarg termini.

L'EMC planteja tres finalitats fonamentals:

- El manteniment dels processos ecològics i dels sistemes vitals i essencials (p.e.: regeneració de sòls, reciclatges de substàncies nutrients, purificació de les aigües), dels quals depenen la sobrevivència i el desenvolupament humà.
- La preservació de la diversitat

Imatge freqüent a les nostres muntanyes (Foto: S. Filella).

genètica, finalitat que exigeix la conservació de les espècies, i de la diversitat genètica d'una pròpia espècie. És a dir, tota la gamma de material genètic que es troba en els organismes vius del món.

– La utilització sostinguda de les espècies i dels ecosistemes, sense superar en cap cas la capacitat de l'ecosistema.

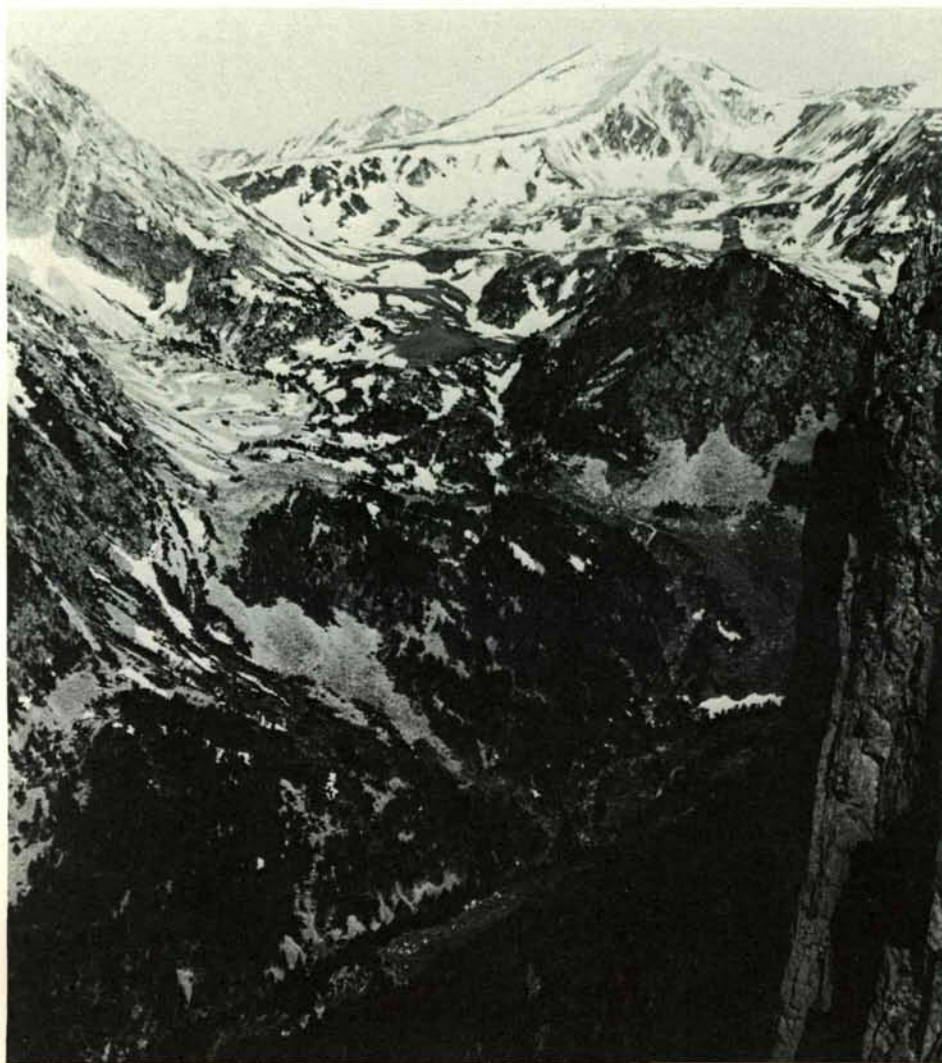
Aquests plantejaments estableixen a la vegada prioritats a diferents nivells, des de l'internacional fins al local. En el primer cas, són ben justificats, com s'ha dit, ja que avui els problemes de la biosfera no estan subjectes a fronteres de cap mena, i les degradacions que patim (contaminacions marines, reducció de les selves tropicals, desertització,...) afecten grans territoris i fins i tot la pròpia biosfera (p.e., perill evident de la integritat de la capa d'ozó).

Com a requisits prioritaris a tots els nivells, l'EMC estableix els següents:

- Preservació de les millors terres de conreu.
- Adopció de pràctiques i mètodes de gestió i ús que mantinguin la productivitat de les terres de conreu, de les pastures i dels boscos.
- Preservació de la degradació dels sòls i restauració de les terres, allà on els sòls ja hagin estat deteriorats.
- Protecció de les conques dels rius, en particular a les zones superiors de captació.
- Manteniment dels sistemes vitals de les pesqueries.
- Control de la pol·lució.
- Prevenció de l'extinció de les espècies.
- Preservació del màxim nombre de les varietats de les plantes, animals i microorganismes domèstics i altres que tinguin importància econòmica o una utilitat, així com de les formes silvestres amb elles relacionades.
- Establiment d'una xarxa completa de zones protegides, tot assegurant els hàbitats vitals de les espècies amenaçades, úniques o d'altres importants, els ecosistemes únics i les mostres representatives dels diferents tipus d'exosistemes.
- Reglamentació de l'aprofitament dels recursos vius de manera que sigui sostingut.
- Reducció de les captures fortuïtes.
- Manteniment dels hàbitats de les espècies aprofitades.
- Atribució ben estudiada i ús acurat de les concessions de fusta.

L'EMC fou presentada a Espanya el 5 de març de 1980; i, més tard, la Comissió Permanent de la CIMA elaborà un document anomenat «Estratègia espanyola per a la conservació dels recursos naturals», que el Govern aprovà el 6 de juny següent, tot encarregant a la pròpia CIMA el seguiment del

Des del pic de la Llatra mirant el Bastiments. (Foto: Lluís Paluzre)

compliment de l'estratègia espanyola. Aquest document, molt elemental i genèric, estableix diferents accions, segons cada finalitat fonamental de l'EMC. Així, a la preservació de la diversitat genètica és on s'incorporen tot un seguit de mesures en ordre a la reclassificació, inventariament, declaració, gestió i administració dels parcs nacionals i dels altres territoris protegibles, especificant-hi també actuacions per a les zones humides i les àrees de protecció colindants als espais protegits.

També preveu l'aplicació futura de polítiques ambientals preventives (estudis d'impacte ambiental) per a tots els programes i projectes que puguin tenir una incidència important sobre l'entorn físic i el socio-econòmic, i l'elaboració de plans especials de conservació i catalogació dels espais naturals que estiguin inventariats.

El document tracta, finalment, de les mesures adients per a la coordinació de la gestió ambiental a nivell de l'Estat i de les Comunitats Autònomes, fent una llarga previsió de mesures legislatives i –no podia ésser altrament– de noves «organitzacions»..., tot esmentant, una

vegada més, el principi de la necessària solidaritat nacional, ateses les repercussions interregionals de certes activitats.

La filosofia finalista de l'EMC amb l'expressió «Conservació és la garantia d'un desenvolupament a llarg termini», és potser només una forma nova de presentar un tema massa vell. Però així, resulta més digerible per a l'actual societat, ja que la justificació de la conservació és tan evident que no necessita modificar-ne els arguments.

Tanmateix, si l'EMC, de la UICN, o la seva adaptació espanyola, (quan hi haurà una estratègia catalana per a la conservació?), aconseguirien que quedés clar, per a tota la societat, que els problemes ambientals d'avui assenyalen que el futur de la Terra depèn de la manera que s'entengui el medi ambient i el desenvolupament, i que això obliga a caminar cap a una nova societat i, per tant, cap a un nou model de desenvolupament –el propi d'una societat conservacionista–, potser serem davant una solució (a llarg termini, però satisfactòria) dels gravíssims problemes que embarassen la humanitat.

PIC DE SENÓ, AMB ESQUÍIS

Josep de Tera i Camins

Breu resum de l'excursió realitzada, per l'autor, en solitari, el dia 18 d'abril del 1984.

LOCALITZACIÓ: El pic de Senó, de 2.552 m, és situat a l'alta vall del Noguera de Lladorre (Pallars Sobirà); més concretament, a la capçalera del

cercle de Certascan. Té l'estany del mateix nom al S, l'alterós pic de Certascan a l'O i l'Arieja al N.

DESCRIPCIÓ: Sortida de la collada d'Estallo (1.820 m). Petita collada situada uns 3 km abans de la Canalada, a la pista que va del poble de Tavascan a l'estany de Romedo de Baix; lloc on

generalment, en aquesta època, s'ha d'abandonar el vehicle, perquè aci comencen les dificultats amb la neu.

Amb els esquís als peus es va seguint la pista; es deixa primer, a l'esquerra, la cruïlla que puja fins l'estany de Naorte, i més endavant (també a l'esq.) la cruïlla a l'antic campament del Pla Vell.

Cresta i pic de Senó, des del coll.

El dia anterior havia bufat el torb, i la neu estava completament glaçada. Per aquesta raó (i com que no portava ganivets) em vaig haver de treure els esquís i posar-me els grampons, per tal de poder superar els darrers metres de la pista abans d'arribar a la Canalada, perquè estaven convertits en forts pendents de neu dura que la tapaven completament.

Arribat a la Canalada (2.000 m aprox.) vaig començar pròpiament la pujada a l'estany de Certascan (continuant amb els grampons als peus

i els esquís a l'esquena), tot seguint més o menys els indrets per on puja el corriol (esquerra orogràfica del torrent), ara totalment invisible sota el mantell de neu.

En arribar a la petita collada que dona pas a l'estany inferior de Certascan, vaig entrar a la zona assolellada. Al cap de poca estona, i en observar que la neu ja no era una crosta de glaç, vaig tornar a calçar-me els esquís; era ja gairebé al davant del refugi de Certascan (2.236 m).

Pocs minuts més tard ja em trobava

travessant l'estany, per damunt de glaç, per anar-ne a buscar l'extrem N, situat sota del coll O de Senó.

El pic de Senó queda a la dreta d'aquest coll (E). La curta, però afilada, aresta que els uneix es veia plena de cornises, com també s'hi veia el propi cim.

En arribar a l'extrem N de l'estany, cal començar la pujada vers el visible coll O de Senó, de 2.500 m aprox. El pendent es va redreçant paulatinament, i, per aquesta raó, a uns 20 metres abans d'arribar al coll vaig tornar a treure'm els esquís per calçar-me novament els grampons.

No cal arribar fins el mateix coll, ja que s'assoleix el fil de la carena una mica enlairats a la dreta (E) del coll, on la panoràmica ja s'obra vers l'Arieja.

S'ha de continuar pujant, tot seguint el fil de l'estreta aresta, i, quan les cornises pengen sobre el vessant de Certascan (S), cal decantar-se vers el vessant N.

Finalment s'assoleix el bonic pic de Senó, de 2.552 m d'alçada.

El decens el vaig fer integrament esquiant, des del coll O de Senó (2.500 m), fins a la collada d'Estallo (1.820 m), exceptuant la nova travessia de l'estany de Certascan.

HORARIS:

De la collada d'Estallo a la Canalada: 1 h. 15'.

De la Canalada al refugi de Certascan: 50'.

Del refugi a l'extrem N de l'estany de Certascan: 25'.

De l'extrem N al coll O de Senó: 1 h. 15'.

Del coll al pic de Senó: 15'

TOTAL: 4 h.

OVSERVACIONS: Cal fer observar, en primer lloc, l'excel·lent bon temps que va fer durant tot el dia. Ni un sol núvol! I l'atmosfera estava completament neta, a causa del torb que havia bufat durant tot el dia anterior.

En segon lloc, faig observar que cal portar ganivets, principalment per travessar l'obaga que hi ha abans de la Canalada; perquè la pista, en aquest tros, és penjada en un precipici i, a la vegada, queda completament dissimulada per la gran quantitat de neu que hi ha acumulada, creant-s'hi uns forts pendents glaçats.

En tercer lloc, també cal destacar la sensació que ocasiona el fet de travessar l'estany de Certascan (més de 90 metres en el lloc més profund!) per damunt del glaç.

En quart lloc, cal parlar de la panoràmica que es domina des del pic de Senó; tal com deia en un altre article (vegis MUNTANYA n.º 717, pàg. 510, any 1981), aquest cim és un mirador privilegiat sobre les muntanyes locals i,

Pics del Certascan i pic de Montabona, des del pic de Senó, l'estiu.

Pics de Certascan i Pic de Montabona, des del pic de Senó, l'hivern.

més particularment, sobre l'estany de Certascan.

Aquest estany es domina en tota la seva extensió, des del N, en una perspectiva gairebé inèdita.

Una altra perspectiva inesperada és la coma E que forma el veritable cim de Certascan (car des de l'estany només es veu un avantcim) i la punta N.

També és sorprenent la panoràmica del desconegut pic de Montabona o de l'Estany Blanc (2.789 m), amb l'estany de Montabona (completament glaçat) als seus peus, i amb desnivells de més de 2.000 metres fins el fons de la vall de Corps (Arieja).

Vers el N, s'obre una profundíssima panoràmica sobre l'Arieja, presidida de primer per l'estany de la Hillette, i, després, pels pobles de Sant Lisser i Sérac, a la confluència de les valls de Cors i de la Trappe.

Vers l'E, es domina tot l'estol de muntanyes del cercle de Romedo, presidides al davant pel proper i alterós Tuc del Cap de l'Estany (2.603 m); més en segon terme hi ha la típica panoràmica del conjunt Montcalm-Pica d'Estats-Sotllo-Estans-Baborte, amb la important particularitat que la pregonera obertura del coll de Sallente permet de veure el llunyà pic de Gerri i, més timidament, les puntes del pic de Noris i del Monteixo sobresurten per sobre del cim dels Tres Pics i de la Roca Cigalera, respectivament.

Al S, i per damunt de l'estany de Certascan, es veu l'entalladura de la vall de Cardós; i, més lluny, la típica i planera imatge de la Torreta de l'Orri clou aquesta descripció panoràmica.

La cinquena observació ha de ser, forçosament, un esquemàtic repàs de tot el que s'ha dit anteriorment. Bonica excursió amb esquís, que reuneix tots els ingredients per fer-la recomanable. Poca dificultat: l'alçada assolida (2.552 m) permet de fer-la en una sola tirada, sortint gairebé des del fons de la vall. Interasant travessia d'un estany. Entretinguda pujada per una curta cresta. Magnífica panoràmica. I veritable plaer de baixar esquiant per una raconada força desconeguda del nostre Pirineu.

NOTA: Aprofitant aquest article, voldria descriure també un abandonat corriol que permet, l'estiu, de revoltar l'estany per al seva vorera O, fins arribar a l'esmentat extrem N.

Des del refugi de Certascan cal seguir el concorregut camí al pic de Certascan, fins arribar al torrent que baixa del coll del mateix nom.

Cal deixar aquest camí i baixar a creuar el torrent. Seguir-lo uns metres per la seva vora esquerra (N), fins arribar gairebé ran de l'aigua (en la seva cota màxima).

Tot seguit es troba el primer pas-clau

Estany de Certascan, des del pic de Senó, l'estiu.

Estany de Certascan, des del pic de Senó, l'hivern.

dels dos que hi ha per vorejar l'estany: es tracta de superar, grimpant, i pràcticament al mateix nivell de l'aigua, un petit estrat vertical d'uns 2 o 3 metres d'alçada (fins i tot hi ha una pedra que sembla col·locada a propòsit per a fer d'esglaó).

Després, sempre molt a prop de l'aigua, cal anar superant petits estrats, fins a travessar un nou torrent que baixa, en llargs salts d'aigua, de la cara E del pic de Certascan. En aquest lloc hi ha bons racons per acampar-hi.

A continuació ve el segon pas-clau, perquè s'ha de pujar en un collet que queda al davant nostre, és a dir, a l'esq. del torrent (rastres de camí); en aquest collet hi ha una gran «fita», visible des del torrent.

A dalt del collet, el corriol és perfectament marcat, i baixa per una fàcil canal que és l'únic pas possible per anar a l'extrem N de l'estany.

Al peu de la canal, el camí travessa un nou torrent, que baixa de la coma que hi ha entre el pic de Certascan i la punta N (normalment, hi ha una gran congesta de neu).

Flanquejar primer per una tartera i, després, per sobre unes plaques de granit, fins arribar en un petit pla herbós que hi ha a l'extrem N de l'estany (hi ha bons llocs per acampar-hi).

En total hi ha uns 45 mn. aprox.

En el plànol «Pica d'Estats-Mont Roig», de l'editorial Alpina, hi ha marcada una cabana; però, l'any 1981, no n'hi havia cap rastre!

I PER QUÈ NO L'EVEREST?

Conrad Blanch i Fors (1)

Quan, de tornada d'aquesta primera expedició a l'Everest per la vessant tibetana, analitzo i valoro el llarg camí vers el sostre del món, no puc deixar de preguntar-me què dimoni té aquest cim que ens ha fet mantenir una lluita cara a cara; que ens ha vençut i que, immediatament de renunciar-hi, en el nostre ànim només hi ha un pensament: «Quan hi tornarem?».

Sens dubte, la tenacitat i la tossuderia són qualificatius del caràcter català: això es palesa en aquest cas en l'Everest.

Sóc plenament conscient que hi ha d'altres objectius de més bellesa i dificultat; però el que sí és cert és que

(1) Cap de l'expedició «Caixa de Barcelona a l'Everest».

Vista general de la Cara Nord. (Foto: Expedició «Caixa de Barcelona a l'Everest».)

això de ser el més alt és un fet prou diferencial per esmençar-hi tots els nostres esforços.

Quan, l'any 1923, preguntaven a Mallory per què volia escalar l'Everest, la seva resposta va ser tan clara com contundent: «Perquè l'Everest és aquí!». I, efectivament, després d'haver viscut més de seixanta dies al peu del colòs, no sé quin estrany poder d'atracció ha de tenir per sentir-nos-en tan admirats. Potser són els quasi quatre mil metres de desnivell que s'alcen majestuosos des del peu de la Cara Nord. Potser les mil·lenàries ruïnes del monestir de Rongbuck.

Entre el Jokhang i el Parkhor

Em feia molta il·lusió conèixer el Tibet, i encara més perquè les seves fronteres han estat una colla d'anys tancades. Per això, baixem impacients de l'avió d'hèlix que ens ha conduït a Lhasa, la capital; a 4.000 Km de Pequín.

Els 3.700 m de Lhasa no permeten gaires alegries durant les primeres hores de la nostra estada. I així ho podem comprovar en pujar les escales del mític palau de Potala. Mig a les fosques, anem passant per diferents sales d'oracions, presidides per estàtues de bronze dels Budes. «Om mani padme hum» van repetint, incansablement, els pelegrins que anem trobant.

És molt difícil la comunicació amb la gent. Aquesta vessant de l'Himàlaia no és com la de Nepal, on la llengua anglesa fa molts anys que s'hi parla. Podria afirmar que ni tan sols un 1 % dels 1.800.000 de tibetans coneixen l'anglès. Per això, és molt valuós un recull de frases en tibetà amb la transcripció fonètica i la traducció catalana corresponent, que en Jordi Canals ha preparat amb l'ajut del Centre Tibetà de Barcelona.

Què resta realment de la cultura tibetana, després de la colonització xinesa? Sens dubte, part de la seva obra monumental, i... per què no?, el sentiment de la pròpia identitat, aquell sentiment que no pot ser esclafat per més opressió que s'hagi sofert.

A partir del 1980, després de 30 anys d'ocupació, la pràctica religiosa i el lliure comerç tornen a ser permesos al Tibet. I que agradable és introduir-se en el món fantàstic del Parkhor, un mercat que és a la part més antiga de Lhasa i que envolta el lloc més sagrat de tot el Tibet: el temple de Jokhang. Gent de la més diversa procedència, vesiuts de les formes més exòtiques, atreuen continuament la nostra atenció. Passegem durant moltes estones i, quan decidim aturar-nos, ben aviat es forma una extensa rodona de tafaners que ens empeny i que no ens deixa realitzar les compres tranquils.

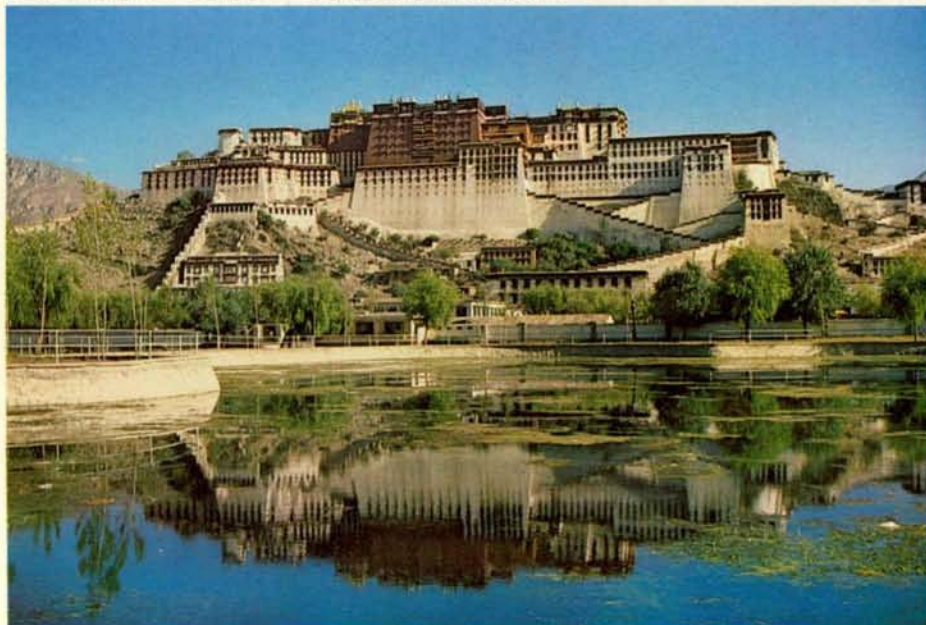
Dona tibetana a Lhasa. (Foto: Expedició «Caixa de Barcelona a l'Everest».)

Vista de Lhasa des del Potala. (Foto: Expedició «Caixa de Barcelona a l'Everest».)

Palau de Potala. (Foto: Expedició «Caixa de Barcelona a l'Everest».)

Vivim en uns bungalows, a uns quatre quilòmetres del centre de Lhasa, en un recinte protegit per barreres. Un centenar de turistes és l'oferta màxima que Lhasa pot absorbir en les condicions actuals. Això es nota en les elevades tarifes que fan pagar, i que limiten la nostra estada en aquesta mil·lenària ciutat.

Del meravellós món de Lhasa al camp de base

La matinada del vuit d'agost deixem Lhasa. Encara no ha sortit el sol i l'aire és fred. La nostra caravana està formada per 1 microbús, 3 camions i un jeep. Tot el material i els queviures que vam enviar des de Barcelona 3 mesos abans, unes 3 tones i mitja, l'hem recuperat al magatzem que té a Lhasa l'Associació Xinesa de Muntanya: junt amb l'equip que portàvem amb nosaltres, ha constituït la càrrega. També hi han afegit tots els estris del personal xinès que col·labora amb l'expedició.

Els carrers de la ciutat ja són plens de gent. Ens acomiadem del Potala, que aquesta hora sembla adormit. A la dreta de la pista es troba el monestir de Drepung, un dels tres més grans del Tibet. Quasi 10.000 monjos hi havien viscut. Avui potser n'hi queden uns 500.

Més avall comença l'ascensió molt sinuosa a un coll de 5.000 m. Tots els cims dels Alps quedarien a sota. A l'altra banda, descobrim un llac gegantí de color turquesa que em recorda molt al llac Titicaca, a l'altiplà entre Bolívia i Perú. A part d'aquesta semblança, he trobat d'altres característiques idèntiques entre els tibetans i els habitants de l'altiplà. Per què no fem funcionar la imaginació?

A la vora del llac s'alcen petites

Pas del riu Rongbuck entre Shigatse i el camp de base. (Foto: Expedició «Caixa de Barcelona a l'Everest».)

poblacions vorejades de terrasses de conreus. Quan ens aturem enmig del camí, no saps d'on surten, però en una estona t'envolten uns quants tibetans. I si surten de sota les pedres?

El segon coll del dia té l'alçada anotada: 5.220 m; si no fos perquè els xofers són tibetans, seria molt difícil moure's en aquest país.

Ja que parlo dels xofers, haig de dir que no han d'aprendre res dels «fitipaldis» occidentals. Ens fan recordar de tots els seus familiars quan, amb uns vehicles de frenada dubtosa, ens llencem a tota velocitat en el descens

d'alguns d'aquests colls de 5.000 m. Ja sé que és una qüestió de probabilitat, però cada corba l'entrem pel centre, sense veure si en sentit contrari ve algú i, allò que és més terrible: tenim un salt d'un centenar de metres. Seria un xic paradoxal, acabar ací l'expedició.

L'arribada a Shigatse per la vall del Tsangpo és gratificant. Travessem camps de blat i d'altres conreus, i trobem freqüentment petits oasis habitats. És rica aquesta zona del Tibet, i molt menys seca i aspre del que em pensava. És ja la tarda quan ens allotgem en uns barracons que semblen més una caserna que no un hostalatge.

Sobre Shigatse es destaca el conjunt magnífic del monestir de Tashi Lunpo, que tindrem oportunitat de visitar l'endemà mentre esperem que un dels camions que ha tingut averia s'ajunti a la caravana. També ho aprofitarem per fer les primeres puntes d'aclimatació a les carenes que rodegen la població.

De Shigatse a Shegar s'han de recórrer 300 Km més. El segon coll que travessem, de 5.160 m, té per a tots un atractiu particular: Des d'ací s'ha de veure l'Everest. Però la nuvolada tapa tot l'Himàlaia i l'únic que podem fer és estirar les cames pujant en un turó del costat del coll.

En arribar a Shegar veiem de seguida les restes del que va ser la seva gran fortalesa. El *Dzong*, («castell», en tibetà) s'aixecava sobre un puig d'uns 300 metres d'alçada i estava unit al monestir de més avall per una gran muralla. L'endemà ens hi enfilarem i, des de dalt, podrem veure per primera vegada, mig

Entre les runes del monestir de Rongbuck es poden trobar pedres treballades. (Foto: Expedició «Caixa de Barcelona a l'Everest».)

entre núvols, el sostre del món.

Shegar es la darrera població important abans del camp de base. Aci rebrem el correu, i també podrem utilitzar el telègraf.

És encara negra nit quan sortim de Shegar. Volem arribar aviat a l'encreuament del riu Rongbuk. Anem tots dotze dins la caixa d'un camió. Aquesta part de pista ja no és transitable pel microbús.

L'aire ens talla la cara quan pugem en un coll de 5.100 m. Un descens vertiginós i ja som a la vorera del riu, que baixa molt crescut. Estudiem el lloc més adient per travessar-lo i, finalment, un dels camions es llença decididament a fer-ho. La maniobra vol molta habilitat. S'ha d'aprofitar el corrent i portar el vehicle riu avall, tot decantant-lo a poc a poc vers l'altra vorera. Trontolla i, per un moment, sembla que vagi a bolcar. Però la cacalvada arriba a bon fi. Quan és el torn del nostre vehicle, ens agafem ben fort a la caixa i tinc la sensació que vaig en una atracció de fira. Penso que seria molt inoportú un bany en aquesta hora matinera.

Em costa de tornar a la realitat quan, absort, contemplo per primera vegada la impressionant cara nord de l'Everest. Des d'on sóc (les ruïnes del monestir de Rongbuk) hi ha uns 30 quilòmetres en línia recta fins el peu de la muntanya. Després, 3.000 metres de paret vertiginosa. El xofer toca la botzina, la que té ganes d'arribar al lloc on instal·larem el camp de base, per poder retornar de seguida i estalviar-se de passar una nit a les alçades.

Revisant el material al camp de base. (Foto: Expedició «Caixa de Barcelona a l'Everest».)

Els iacs ens foren molt útils entre 5.200 i 6.500 m. (Foto: Expedició «Caixa de Barcelona a l'Everest».)

No deixa d'emocionar-me pensar que, en el mateix indret on les primeres expedicions angleses dels anys 20 van establir els seus campaments, s'aixequen ara les tendes dels catalans. El dia 12 d'agost, a 5.150 m, al bell mig de la gelera de Rongbuck i a l'única clapa de verd que hi ha en uns quants quilòmetres a la rodona, ja tenim el niu a punt.

Treball de formigues

Els primers dies els esmercem a posar ordre al campament i a fornir-lo d'aquelles petites comoditats que després agraiem tant.

En totes aquestes tasques, els nostres moviments moltes vegades són lents. No és debades que som a 5.000 m. De tant en tant necessitem parar i fer una respiració profunda, davant la sensació de la manca d'aire.

Les estones més agradables són al capvespre, quan, un cop acabada la feina, cadascú es dedica a les afeccions predilectes. Després de sopar, s'encetarà una animosa xerrada sobre qualsevol tema d'interès. Veig que hi ha molt bon humor: l'equip es va consolidant a poc a poc.

Aviat iniciarem els treballs d'instal·lació dels camps superiors. La gran llargada, 30 quilòmetres, i també la torturada

Pujant als 8.000 m. Al fons els cims del Nepal.
(Foto: Expedició «Caixa de Barcelona a l'Everest».)

morfologia de la vall oriental de Rongbuck fan que, en una primera fase, i fins arribar a una bona aclimatació, haguem d'aixecar dos campaments intermitjos a 5.500 i a 6.000 m. abans d'equipar el camp III, a 6.500 m.

Una dotzena de iacs ens ajuden en aquesta tasca. Cada viatge mouen uns 50 quilos. No està gens malament. De fet, si poguessin portar grampons serien uns alpinistes perfectes!

El cim de l'Everest queda amagat quan es remunta la vall oriental. Per això, de vegades l'itinerari es fa llarg i monòton.

El dia 26 d'agost, tenim el camp III totalment instal·lat i aprovisionat. Observem amb atenció la gran massa de neu i glaç que tenim al davant: forma la paret del Chang La, o Coll Nord de l'Everest d'uns 500 m d'alçada. Tota coberta d'esquerdes, es troba amenaçada pel perill de la caiguda de séracs i d'allaus. Aquesta part és, sens dubte, la més perillosa de la nostra ascensió.

Per assolir el Coll Nord, obrirem l'itinerari per la part central de la paret, d'una inclinació mitjana d'uns 45°, tot equipant-la amb gairebé un miler de metres de cordes fixes.

Des de l'emplaçament del camp IV, a 7.000 m, contemplem molts cims de Nepal, com el Pumori i el Cho Oyu.

Però, per sobre de tot, absorbeix la nostra atenció la immensa paret nord de l'Everest, per on va la nostra via.

En pocs dies assolim la costa de 7.600 m, on instal·lem el camp V. El trajecte entre els camps IV i V no ofereix especials dificultats tècniques. La seva inclinació oscil·la entre 30 i 40°, però està molt exposat a l'acció del vent, com ho vam poder comprovar uns dies més tard.

El dia 8 de setembre decidim de reunir-nos al camp de base per tal de recuperar forces i preparar l'atac final. Durant aquesta estada, celebrem la diada de l'onze de setembre: lluny de la nació, és encara més emotiva.

Tres atacs rebutjats

Ens trobem a punt per iniciar l'atac final, i ben aviat tornem al camp III. Però, aquesta vegada, el mal temps ha fet la seva aparició i paralitza el nostre avanç. Una nevada, d'una intensitat que fins ara no havíem sofert, ens té retinguts.

El soroll de les allaus ens sorprèn de tant en tant i ens fa pensar que l'accés al Coll Nord serà molt perillós.

El dia 21 de setembre s'aclareix, i ho aprofitem per a reequipar l'itinerari al Coll Nord, ja que les cordes fixes o estan enterrades per la neu o han estat arrossegades per les allaus.

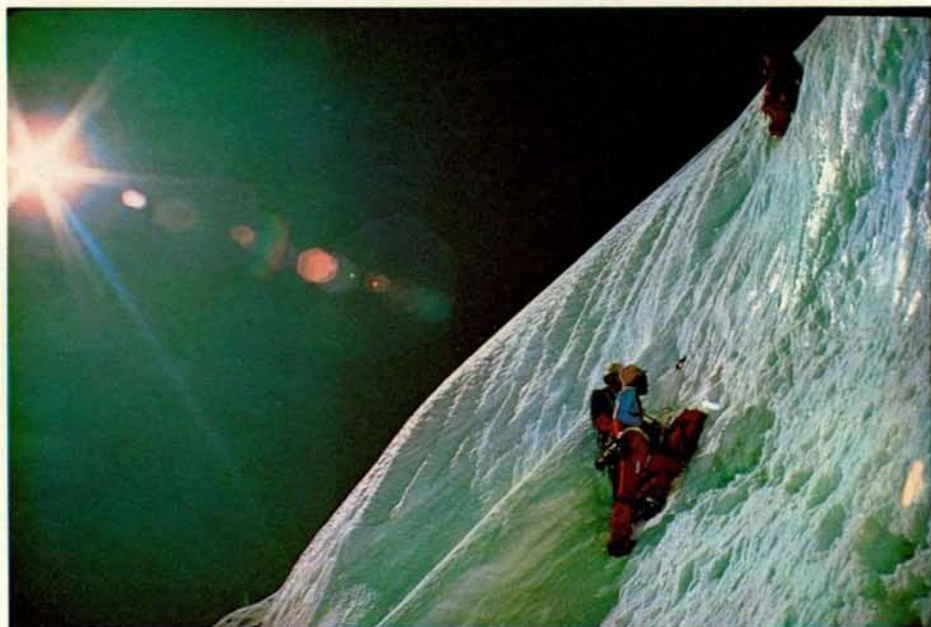
El 22 de setembre, sis alpinistes (Bohigas, Cadiach, Canals, Camprubí, Lucas i Gómez) se situen al camp V, a 7.600 m. Però la matinada del dia 23 és descoratjadora: la neu torna a caure amb força. Decidim esperar una millora, que es produeix l'endemà. El grup en cap avançarà amb dificultat, a causa de la neu inestable, i situarà el camp VI, a

8.000 m.

Però, els dies 25 i 26, el vent huracanat fa insostenible la permanència en alçada. Les allaus de neu pols promogudes pel vent tapen continuament les tendes. El desgast és molt fort, i decidim replegar-nos al camp III: donem per acabat el primer atac.

¡Que diferents són, ara les condicions

A la paret del Chang La. (Foto: Expedició «Caixa de Barcelona a l'Everest».)

Vista de l'escalada a la paret de Chang La. (Foto: Expedició «Caixa de Barcelona a l'Everest».)

El cim de l'Everest des de 8.000 m. (Foto: Expedició «Caixa de Barcelona a l'Everest».)

de la muntanya, comparades a les del mes d'agost! La nostra estratègia havia consistit a realitzar la fase de preparació de l'itinerari i d'aclimatació en plena època monsonica, època en principi més desaconsellable, per atacar el cim, que la de final d'estiu i d'entrada de tardor. L'experiència ha demostrat que, en ple estiu, encara que neva sovint, és possible d'avançar sense l'obstacle més gran que ofereix l'Everest: el vent, que una i més vegades rebutjarà els nostres intents.

El 28 de setembre som tots al camp III. Aquesta primera estada de dues nits a 8.000 m. ja ha deixat els primers senyals. El metge de l'expedició, Ton Ricart, ens fa una revisió molt completa i aconsella la manera de tractar els inicis de congelacions.

El 30 de setembre iniciem el segon atac, que no passarà de 7.000 m, per culpa d'un nou empitjorament del temps. Sors, Canals i Gómez resisteixen quasi una setmana en el camp IV, sense poder moure's de les tendes, i baixen finalment al camp III.

No ens sentim desmoralitzats, però el realisme ens fa veure que les nostres possibilitats minven d'un dia a l'altre. La major part de l'equip va sortir del camp de base a mitjan setembre i porta quasi 20 dies de permanència a 6.500 m i a cotes superiors. El desgast físic és molt gran. El dia 6 d'octubre, el vent gira i això és presagi de bon temps. Som conscients que el cim solament es pot vèncer si s'aprofiten totes les oportunitats. L'endemà, iniciem el terçer atac. Bohigas i Lucas assoleixen la cota de 7.600 m.

El 8 d'octubre, en un dia excel·lent, aquesta cordada ascendeix fins a 8.000 m. Aquella mateixa jornada, Cadiach i Camprubí arriben al camp V, a 7.600 m.

El 9 d'octubre, la sort ens gira l'esquena. El vent és fred i violent, però els quatre companys continuen cap amunt i, a darrera hora de la tarda, instal·len un camp VII provisional a 8.300 m.

La matinada del dia 10, el vent encara és més violent. Malgrat tot, i intuït que és la darrera possibilitat de fer el cim, decidim esperar 24 hores més. Unes hores que, a poc a poc, esdevindran les més dramàtiques de l'expedició.

Durant tota la nit del 10 a l'11 d'octubre mantenim els aparells de ràdio oberts, per tal d'animar els companys i per captar qualsevol eventualitat.

A la una de la matinada, Lucas comunica que les condicions són molt adverses, però que poden resistir a la seva tenda, que ja està lleugerament trencada.

Poc abans de la sortida de sol, és Camprubí qui comunica amb nosaltres. Ens diu que les condicions són extremes i, la situació, insostenible. No queda cap

més alternativa que baixar.

La preocupació de tots és evident. Es manté el mal temps per tot arreu, no hi ha visibilitat i la tempesta a 8.000 m és fortíssima, fins al punt que arrenca les tendes en el moment d'abandonar-les.

La baixada és molt dura i arriscada: posa a prova l'experiència i la resistència dels companys.

Des del Coll Nord, Sors i Sánchez intentaran en plena tempesta arribar als 7.600 m. La violència del vent els en fa desistir, i els esperen als 7.000 m.

Dues jornades inacabables (11 i 12 d'octubre) seran necessàries per reunir-nos tots al camp III: un recorregut que, en condicions normals, es faria en unes cinc hores.

La Muntanya no ens ho ha permès

Obrim una espera de 48 hores per asserenar els nostres ànims i veure l'evolució dels temps. Les possibilitats de seguir són escasses. Les cares de tots reflecteixen l'esforç esmerçat i la llarga permanència a l'alçada. Alguns de nosaltres ja fa cinc setmanes que som a 6.500 m i a cotes superiors.

Es fa molt difícil de renunciar a un objectiu que ha costat molt de preparar i que hem tingut molt a la vora. Però la realitat s'imposa quan, el 14 d'octubre, decidim d'abandonar. Amb un fort sentiment de frustració, redactem el telegrama que portarà la notícia a casa.

Només un pensament m'ajuda a superar aquest estat d'ànim. Quan serà possible un nou intent? Aquesta idea em colpeja més fort quan, des de Rongbuk, veig per darrera vegada l'Everest. Hi tornarem!

El camp IV a 7.000 m cobert per la neu. (Foto: Expedició «Caixa de Barcelona a l'Everest».)

CRONOLOGIA DE L'EXPEDICIÓ CAIXA DE BARCELONA A L'EVEREST

Juliol

28. Sortida de Barcelona.

Agost

12. Instal·lació del camp del base (5.100 m). Inici de l'aclimatació.

18. Instal·lació del camp I, glacera oriental del Rongbuk (5.480 m).

21. Instal·lació del camp II (6.000 m).

26. Instal·lació del camp III, base avançada (6.500 m).

31. Instal·lació del camp IV, Coll Nord (7.000 m).

Setembre

5. Instal·lació del camp V (7.600 m). Final de la fase d'aclimatació.

7-8. Tots els expedicionaris tornen al camp de base per a reposar, una vegada feta l'aclimatació.

14-15-16. Les cordades de suport

abandonen el camp de base. Inici del primer atac al cim.

17-18. Les cordades d'atac abandonen el camp de base.

19-22. El mal temps paralitza l'atac. Els expedicionaris són al camp III.

22. Represa de l'atac. Cal tornar a obrir traça i cal reinstal·lar les cordes fixes entre els camps III i IV, ja que una allau se les havia endut.

24. Òscar Cadiach, Jordi Camprubí, Jordi Canals, Lluís Gómez, Enric Lucas i Nil Bohigas munten el camp VI, a 8.000 m, dos-cents metres per sota del projecte inicial. Els altres alpinistes són repartits entre els camps III, IV i V.

25-26. El mal temps, molt de fred i un intens vent, paralitzen l'atac al cim.

27-28. Fracàs del primer atac. El mal temps obliga a un moviment de retirada. Els onze alpinistes es reuneixen al camp III.

30. Inici del segon atac al cim.

Octubre

1-4. Mal temps i intenses nevades.

Paralització del segon atac. Toni Sors, Jordi Canals i Lluís Gómez, que havien arribat al camp IV, han de retrocedir.

7. Una lleugera millora del temps fa possible l'inici del tercer atac. Tornem a obrir traça fins el camp V.

8. Enric Lucas i Nil Bohigas arriben a dormir al camp VI (8.000 m). Han de refer el camp, mig destruït per la tempesta. Òscar Cadiach i Jordi Camprubí dormen al camp V.

9. Torna el mal temps. No obstant i això, Lucas, Bohigas, Cadiach i Camprubí estableixen el camp VII provisional (8.300 m).

10. Dia passat a 8.300 m, a l'espera d'una millora del temps.

11. Es decideix l'abandó del camp VII provisional, enmig d'una forta tempesta. L'equip de punta fa nit al camp V, malmès pel vent huracanat.

12. Tota l'expedició es concentra al camp III.

14. Decidim donar per finalitzada l'expedició.

MUNTANYA

RETRAT D'UNA PRIMERA A LA PARET DE LA POSTURA. MONT-REBEI

Miguel A. Hernández

*Tu, que coneixes la pedra
i saps del pes de les muntanyes,
mira: amb ull dolç
han inspirat la meva ment:*

—Anem a obrir una nova via a Mont-rebei. Hi vens?

—Qui diu que no a una tal proposta!

Tan sols havia recorregut una via a la paret de la Postura, i no em va donar ni temps a saber com era. Hi vam arribar de nit, i de nit ens en vam tornar. Transcorregué el dia entre vertiginosos diedres i fissures... Encara ara, caminant per aquests paratges amb el piano a l'esquena, m'estava quedant amb tota la història d'aquesta aproximació que no sembla tenir fi. Per postres, fa estona que plou i m'estic posant fet una pena...

Maleït sigui! Espero no haver-me perdut, perquè, amb vint quilos a l'esquena i vint-i-cinc als peus, les cavil·lacions de no trobar els meus companys són cada vegada més punyents. «Segur que, al peu de la paret, els trobo.» I, quan em dirigeixo cap allà, salten al meu pas, dient-me:

—Pensàvem que no no vindries. Anem a cercar el material; el cotxe no ha pogut arribar fins a la cabanya, i el tenim a l'encreuament. Com t'ha anat?

—Ja ho podeu veure. Porto tot el dia caminant i fet una sopa. Pensava que m'havia perdut.

—Miguel, a la cabanya hi ha menjar i tot el que et cal. Nosaltres, ara torman.

Sec, amb l'estómac ple, i els meus amics explicant-me històries amb el cassete a tota marxa, el món es tot un altre... «Que si la via tal; que si la via tal altra; que aquell pas no el veia per

enlloc...», és a dir: les mil i una sempre. Després m'introdueixo dintre un sac que sap a glòria: el paller que et puja als núvols del somnis.

La paret de Catalunya, a mesura que ens hi anem apropant, se'ns fa més impressionant; és tot un espectacle. A la primera part de la ruta que anem a obrir, se'ns presenta molt vertical, fins arribar en desplom a un indiscutible i atractiu sostre, sobre del qual veig unes

han al·lucinat. Antonio, per ser el més experimentat dels tres, assumeix la responsabilitat de comandant de la cordada. El dia s'apaga en arribar a la setena reunió.

—Aquesta repisa ens servirà per passar la nit.

—O.K.

Anem a netejar-la. Mentrestant, el Manolo, se'l sent grunyar per allà sota. Avui li ha tocat de pujar tot sol la

Reunió enmig de la via. (Foto: Miguel A. Hernández.)

fissures que es perden de vista; sembla que baixin a clavar-se a l'infinit.

No sense penes i alegries, les primeres cinc tirades ens porten uns quants dies de treball, un parell de remullades i ensurts que acaben feliçment.

Després de la tempestat, ens embarquem en una calma penjada de cordes fixes; per elles observem inquietos els quatre llargs que tant ens

motxilla de l'aigua, el sac del menjar i les altres motxilles amb els sacs i una mica de tot; plàstics, ràdio, frontals, hamaques, etc. Quan reprenem la xerrada de la pallissa que s'està clavant el Manolo, li sentim entre queixes la veu... Bé! Diu tot allò que no cap en cap diccionari! «L'estàtica no puja! Segur que s'ha enganxat en algun lloc!» Entre lamentacions, clava un parell de claus i baixa, amb la nostra admiració!... El

Posterior: l'Everest, des del monestir de Rongbuk.
(Foto: Expedició «Caixa de Barcelona a l'Everest».)

veiem perdre's i, coneixent-li les bogeries, passem d'ell. Al cap de pocs minuts, torna a treure el cap:

—Buaf! Vaja rappels! Quina por que he passat. He hagut de davallar 70 metres. La corda s'ha encallat en una sabina, i per postres m'he clavat un pèndol que m'ha deixat molt marejat.

Després d'un lleuger sopar, las hamaques de xarxa ens acullen, amb aquella notable incomoditat. I el Manolo ens torna a clavar un altre ensurt, en saltar-li un clau de l'hamaca i quedar penjat.

En una de les nostres converses penjades, l'Antonio diu:

—Manolo, escolta això:

*Arbres! Hem estat fletxes caigudes
[del blau?
Quins terribles guerrers us llançaren?
Han estat els estels?
Arbres! Coneixeran, vostres arrels
[tosques,
el meu cor en terra?*

—Això sona bé, xicot!, però jo no t'entenc. Per ser el primer bivac que faig en una paret, la cosa és seriosa! no? Estic fet un drap!

—Manolo, per a tu, què significa l'escalada? —li pregunto.

—Per a mi és competició. M'agrada obrir vies, i per això sóc aquí. M'han dit que només obro vies difícils per dalt, i ara demostraré que també sé obrir-les des de sota. Crec que els escaladors son «tontos», perquè es piquen; i això demostra el que estic dient: «TONTOS!».

—I tu, Antonio, per què ets aquí?

—Aquest itinerari me l'he mirat moltes, moltes, vegades; porto mesos darrera d'ell: d'aquest sostre que avui amaga les ombres dels meus desigs. És més fort que ells...; és..., és una imatge de la meua vida, comprens?

La nit s'ha tornat freda, fosca, ran de l'hamaca. Fileres de roca semblen arribar als estels. Un estrany silenci s'allotja a l'interior del nostres pensaments

Unes galetes, formatge, mantega, un traguinyol d'aigua... i a trotar! El Sol, somnolent com nosaltres, reparteix raigs dèbils per la vall. A l'horitzó, un front de núvols de color cendra tapa, aquesta primavera, la perla blanca del Pirineu. L'Antoni comença el llarg que ens portarà a la base del sostre.

—Si jo fos un home valent, sortiria en lliure; però com que no ho sóc!... Auxili! Estic en lliure!

Moments després arriba entre crits a la reunió.

—Iuiú! Quina reunió més ferma! És impressionant! La més maca que he fet. Això sí que són els veritables horrors de Dunwich! Aquesta és la cançó que les cordes canten, segant el buit.

Jo penso: «això ho diem sempre!» En

Les dificultats augmentaven a mida que anàvem pujant. (Foto: Miguel A. Hernández.)

reunir-me amb ell, averiguo el perquè dels seus crits. Això és una passada. Una estreta i allargada repisa ens recull com una benedicció del sostre; dièdres que sorgeixen de les entranyes de la terra acaben a les nostres rasposes mans. El Manolo les fa servir fins que

acaricia el sostre! La seva feina s'acaba... L'Antoni seria un retrat impressionant. Llàstima de màquina i de fotos! És una imatge que no oblidaré mai: la seva cara, xopa de suor, demostra l'esforç que està realitzant.

—Sembles el «Barón Rojo!», —li crido.

I, com si d'una màquina de fer forats es tractés, acaba en menys d'una hora la seva tasca d'artesanía. Exhaust, cedeix el lloc al Manolo.

Quina placa tinc davant els meus nassos! M'hi puc veure la barba, i les mans que em pengen. Fotre! Hi ha un immens pati, i lluco fissures a la verticalitat que es tornen tenebres de terror!

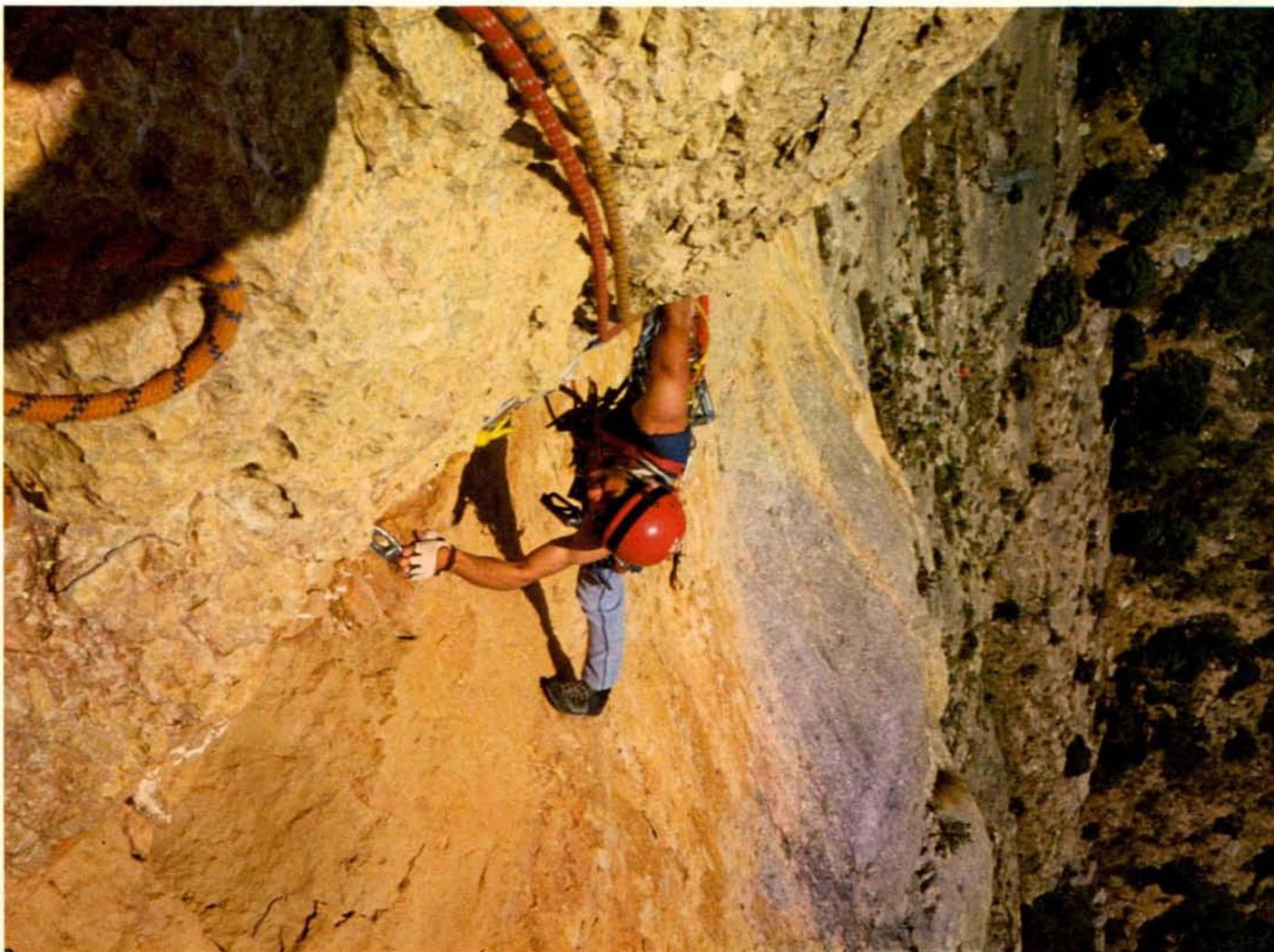
—Antoni, t'haig de confessar una cosa! El Manolo és boig! A la reunió, la via era normal.

—Controla'm, que surto en lliure! —adverteix el Manolo.

Veig com arrossega la corda, però no veig res d'ell. El sento renegar sobre un pati i una reunió, i moments després estem junts un altre cop: ha davallat tot rappelant. Antoni i jo també rappelem a la reunió setena, per tal de bivaquejar de nou. Veiem com la nit ve per darrera la muntanya. El Manolo bivaqueja a la

Necessitàvem gran quantitat de material. (Foto: Miguel A. Hernández.)

reunió del sostre, amb la seva hamaca, un cigarret, uns núvols viatgers, unes estrelletes i... Mentre sopem, veiem com el sac del Manolo cau al buit. Darrera d'ell se sent un «TONTOOO!», bastant rabiós, més paraules excloses dels diccionaris (més inaudites que cognoscitives), i pel cordino auxiliar que sempre portem per tal de passar-nos el material, li enviem dues fundes de bivac, dues jaquetes «guàpes», una motxilla per als peus i dos jerseis que seràn el seu «Marylin». Ja dintre el sac, els pensaments se me'n van del lloc on sóc, i a poc a poc caic dintre el son.

A meitat de la nit, recelós, amb el frontal inpecciono els claus que em sostenen. Estan bé! No sé com s'ho fa, però l'Antoni sempre dorm als millors llocs.

Petamenta de dents! És el nostre despertador. La nit ha estat dura. Però el tercer dia es presenta més dur: adornat ben de matí amb força núvols.

Mentre recupero la tirada del sostre, un calfred em recorre pel cos. En arribar a la reunió, no puc més i haig de reconèixer el bon treball efectuat pels

meus companys.

En superar el sostre, la paret, canvia totalment d'aspecte, i ens revela el secret del recorregut, entre fissures que esperem que ens portaran a bon terme.

—Això que ve ara, també es veu interessant! Ves, de «tranqui!».

Amb la moto a l'esquena i a tot gas, surto de la reunió, i intento d'arribar en una petita i no molt llarga xemeneia. La supero, tot empotrant un braç en pla d'enfiladissa, cosa que em deixa més que enganxat i engarfiat. Als quaranta metres aconsegueixo d'arribar en un magnífic replà, que aviat s'inunda de xatarra i de petites gotetes que ens posen alerta. Avui, els núvols han posat el radar i ens han localitzat! Per sort, un fort vent remou els cels, farcits de núvols, que ens acompanyen fins arribar a assolir el creuament de la feixa penjada que uneix la via «Nirvana» amb la «Marquises», on dormim, a tan sols cent metres del cim.

Ens oblidem d'on som, i comença un desplegament de grans xoriços *made in* «jaqueta del Manolo». Te amb llet; galetes amb bromes que surten per elles soles; després, aquest mos de formatge per aquell pas i aquesta

queixalada per pujar la motxilla, i «que si aquest per aquell i l'altre», gairebé ens quedem sense menjar: i encara ens falta un altre dia!

Ja al bivac, l'Antoni decideix de compartir el seu sac amb el del Manolo. Això si que és una cordada unida! Però pel que diuen, no semblen estar massa enamorats. Sobretot a la matinada, que és quan més se'ls sent!

En el quart dia d'escalada, anem per un esperó bastant desplomat al principi. El Manolo ja porta quasi quatre hores per superar-lo; als últims metres, surt en lliure per una bavaresa amb la què, quan l'acaba, fa un sospir d'alegria: ens diu que això s'acaba avui!

Metre a metre, arribem al final de l'aventura. Al cim, riem i cridem: tot ha valgut ben bé la pena! Aquest vent, aquestes emocions, aquests somriures, aquests paratges, aquests amics... Tot el que hem patit, si que valia la pena, per arribar a veure aquest capvespre! Ell em fa comprendre el perquè de l'escalada: un pregon desig de viure! Perquè la vida és una cosa i viure-la és una altra cosa. I allò més semblant a viure és això que acabem de fer!

EL MONTSEC D'EST A OEST

Francesc Beato i Vicens

Al llarg de la temporada 1982-1983 i dins del programa d'excursions col·lectives, la Secció de Muntanya ha dut a terme el cicle que, amb el lema «El Montsec, d'est a oest», tenia com a finalitat fer conèixer aquesta serra (que és de prou actualitat), així com relacionar-nos amb els grups excursionistes de les comarques de ponent i, d'aquesta manera, mantenir uns contactes que sempre són profitosos per a tots plegats.

Quatre són les entitats que han organitzat el cicle: el Centre Excursionista de Lleida; l'Agrupació Excursionista de l'Urgell, de Tàrraga; la Secció d'Amics de la muntanya, de Tremp; i el Centre excursionista de Catalunya. També hi han col·laborat els Amics de la Natura, de Balaguer, i DE.PA.NA.

Hi han participat, a més de les entitats organitzadores, la Secció de Muntanya del Centre Gimnàstic Barcelonès, la Secció Excursionista del Centre de Lectura, de Reus, i el Club Muntanyenc Barcelonès.

Les excursions que es van fer a la serra foren cinc: dues al Montsec de Rúbies, dues al d'Ares i una al de l'Estall. I, com a cloenda, una més per la Conca de Tremp.

Dins els actes de divulgació, que tingueren lloc en el nostre estatge social, cal esmentar dues sessions de diapositives i una conferència-col·loqui, a càrrec d'en Salvador Filella, secretari general de DE.PA.NA., en la que ens exposà les accions dutes a terme, amb el fi de declarar el Montsec com a parc natural.

Amb motiu del XIX aniversari de la fundació de la Secció d'Amics de la Muntanya, es projectà una sessió de diapositives a Tremp, en la qual es va donar una visió general de diverses

Montsec d'Ares. Serrat de la Font Freda. Roca Regina. (Foto: Hermenegild Carreté.)

serres de Catalunya.

Cada una de les diferents entitats organitzadores es va fer càrrec d'una de les sortides. Així: **a)** el Centre Excursionista de Lleida, ens portà cap a la Font de Paüs, la Roca Alta, el Pas de les Eugues, la Font del Sitó, l'ermita de la Mare de Déu del Puig de Meià, i Vilanova de Meià, en el Montsec de Rúbies; **b)** l'Agrupació Excursionista de l'Urgell, des de l'Hostal Roig fins al cim de Mira Pallars, cap a la cova del Gel, i un altre cop a l'Hostal Roig; **c)** amb la Secció d'Amics de la Muntanya com a vocals, es va visitar el Montsec d'Ares, l'Ametlla, i pujaren al serrat de Fontfreda per la canal d'Osca, fins a la de Coscolla, on van baixar al pla d'Escumo, per a tornar al poblet de l'Ametlla; **d)** el Centre Excursionista de Catalunya es va fer càrrec de la segona sortida en aquest sector del Montsec que fou el

recorregut del nou camí del Congost de Mont-rebei, sortint de Corçà. (En el Montsec de l'Estall vam fer una acampada a prop del mas Quintillà, i des d'aquí vam pujar al Cap de la Serra. En aquest itinerari teníem previst de visitar el llogarret de Montgai, però el mal temps ens en féu desdir.);

e) l'última sortida del cicle la van efectuar a la Conca de Tremp, i es visità el castell i l'antic monestir de Mur, des d'on es va poder tenir una visió esplèndida, tant de la Conca com de la serra del Montsec.

Es pot dir que aquest cicle d'excursions a la serra del Montsec ha estat profitós per a tots plegats. Hi han participat 556 excursionistes partanyents a 8 entitats, i s'han obert o enfortit unes relacions, entre tots els Centres participants, les quals creiem que cal mantenir pel bé de l'excursionisme.

EL NOU CAMÍ DEL PAS DEL MONT-REBEI

Hermenegild Carreté

Síntesi del procés reivindicatiu, fins a la inauguració, el 17 d'octubre de l'any 1982.

1924. La Mancomunitat de Catalunya inaugura un camí de bast, obert a la roca viva del cingle oriental del congost de Mont-rebei. Aquest nou accés permet una comunicació fàcil, a través del Montsec, entre Pont de Montanyana i la vall d'Àger, seguint el curs de la Noguera Ribagorçana.

1977. A primers d'any, les aigües de l'embassament de Canelles neguen el camí del congost i arriben fins a la vora de Pont de Montanyana.

Juny. El diari «AVUI» porta un article de Jordi Mir, on es denuncia la desaparició del camí. S'inicien un seguit de protestes.

Agost. El diari «AVUI» publica un escrit de Joaquim Cabeza, titulat «El camí de Mont-rebei» on suggereix la necessitat de reivindicar el camí, i convida entitats i particulars a mobilitzar-se en defensa del camí del congost.

Octubre. El diari «El Correo Catalán» publica un comunicat del «Grup de la Franja de Ponent».

Novembre. «Canigó» publica un comunicat semblant a l'anterior. El Butlletí del Club Excursionista Pirenaic publica íntegrament l'article de Joaquim Cabeza aparegut a l'«AVUI» del 26 d'agost.

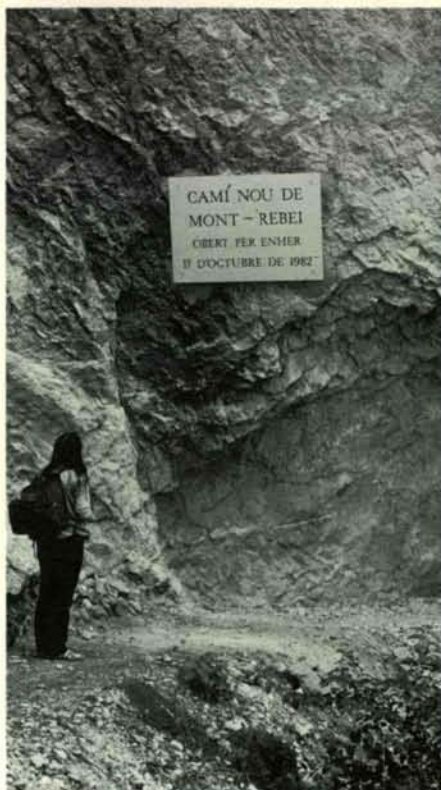
Desembre. Es crea una Comissió Pro-camí de Mont-rebei, en la que participen diverses entitats excursionistes i particulars afectats. La Unió Excursionista de Catalunya centra i coordina les gestions encaminades a contactar amb E.N.H.E.R. La Comissió és presidida per Francesc Martínez i

Massó.

A finals d'any és lliurada a E.N.H.E.R. una «Carta pública en defensa del camí de Mont-rebei». Aquest voluminós document consta de vint-i-quatre pàgines de text, mapa i nombroses fotografies, citacions i exemples, amb extensíssima bibliografia.

1978. De gener a juny, nombrosos periòdics, butlletins d'entitats

Pas nou de Mont-rebei. Placa commemorativa. (Foto: Hermenegild Carreté.)

excursionistes i altres portaveus de l'opinió pública es fan ressò de la preocupació denunciada des de fa ja quasi un any.

Abril. La Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya intervé i reclama a E.N.H.E.R. una solució al camí del Congost. Aplec a l'ermita de la Mare de Déu de la Pertusa, propera al poblet de Corçà, amb més d'un miler d'assistents. Hi intervenen diverses personalitats de la política i la cançó, i aconsegueixen un ample ressò popular, especialment comarcal.

Juny. E.N.H.E.R. respon favorablement. Comunica que s'està estudiant la reposició del camí, a una cota superior al nivell màxim de les aigües de l'embassament, i que ja ha iniciat els tràmits per a l'obtenció del reglamentari permís del Ministeri d'Obres Públiques.

E.N.H.E.R. convida la Comissió a Saragossa, per activar gestions.

1979. Març. E.N.H.E.R. comunica a la Comissió que les obres ja han començat. La premsa s'en fa ressò, i també n'informa. Tot just iniciades les obres, queden interrompudes pel recurs d'un propietari de la zona.

1981. Març. Les obres del camí del congost es reemprenen. Ja no hi haurà més contratemps.

1982. Juny. «AVUI» publica l'escrit informatiu n.º 6, on s'exposen característiques del nou camí i es comenta l'estat de l'obra, que ja és a les acaballes.

Setembre. E.N.H.E.R. comunica que l'obra del camí és acabada.

Octubre, dia 17. Inauguració del nou

camí del congost de Mont-rebei. Hi assisteixen prop d'un centenar de persones, amb representacions del Centre Excursionista de Catalunya, Centre Excursionista Pirenaic, Unió Excursionista de Catalunya, Reus Deportiu, Amics de la Muntanya, de Tremp, Grup de la Franja de Ponent, Forment Català d'Ajuts i Serveis, DE.PA.NA i moltes altres entitats. També hi és present una representació de l'Ajuntament d'Àger, el President i el Sots-president de la R.E.E.C., diversos directius de l'empresa constructora E.N.H.E.R. amb l'enginyer senyor Jordi Boix i Pallàs, director de l'obra del camí.

Sota l'indret de la Cova Colomera, clavada a la roca del cingle, una placa commemorativa d'aquesta efemèrides porta la següent inscripció: «CAMÍ NOU DE MONT-REBEI. OBERT PER E.N.H.E.R. 17 OCTUBRE 1982». Sota aquesta cova, s'inaugura el nou pas, atrevit, bell i molt interessant.

Aquest acte, clou una ininterrompuda sèrie d'inquietuds viscudes pels veïns de les comarques de l'entorn, pels excursionistes i, evidentment, per l'abnegada comissió que tan de prop ha viscut aquesta curta història, feliçment closa el 17 d'octubre de 1982.

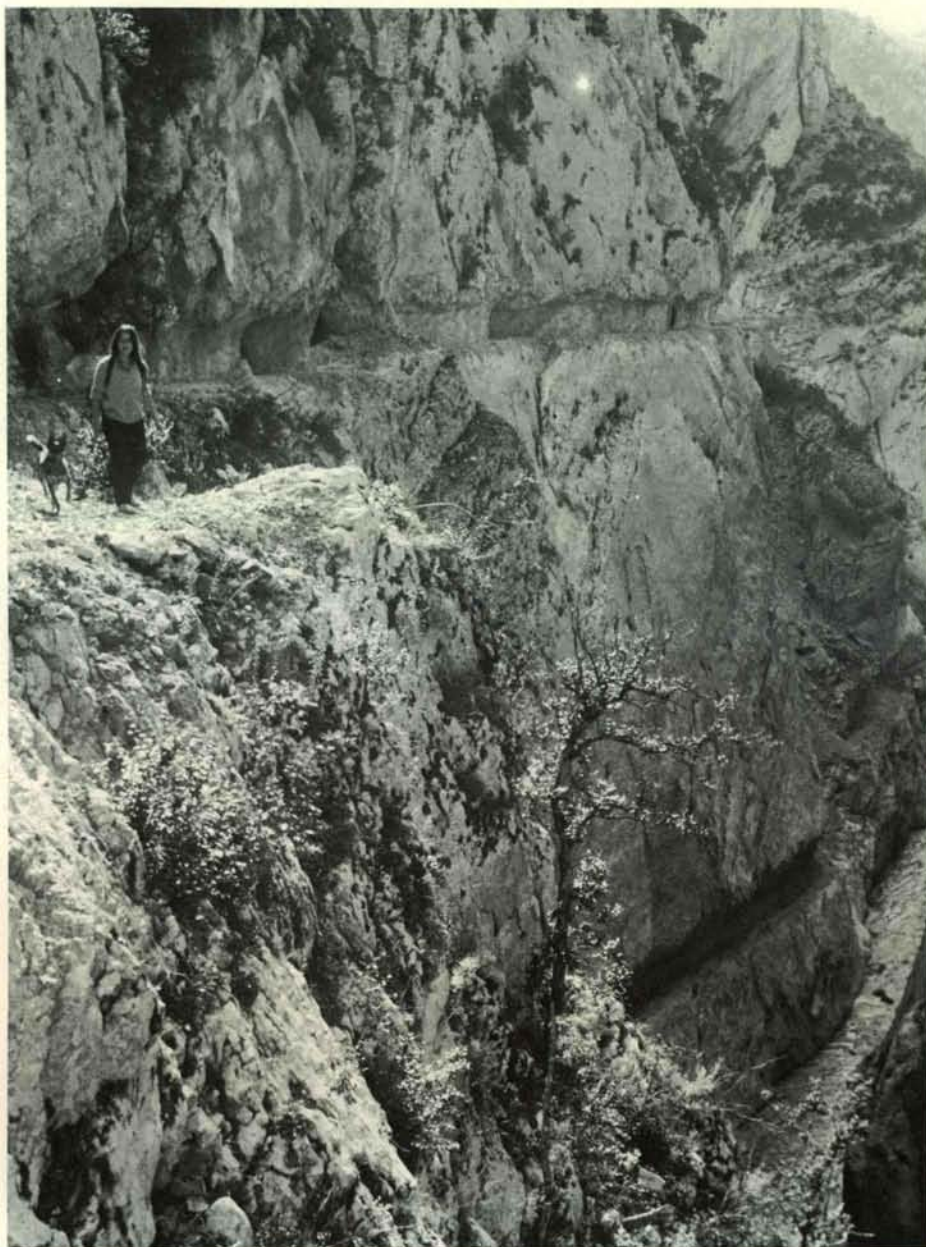
En cloure aquest resum, cal esmentar una notícia preocupant. Amb data del 23 de juliol de 1982, el diari «AVUI» publicà un escrit amb el següent títol: «Llum verda a la carretera a la Vall d'Aran pel congost de Mont-rebei.»

Descripció del nou camí obert al congost del Mont-rebei

Situats a Pont de Montanyana, lloc on conflueixen les comarques de les dues Ribagorces amb el Pallars Jussà, cal cercar la carretera que condueix a la Central Elèctrica de Montanyana, i seguir després per una pista molt dolenta que, amb 4 quilòmetres, puja a Alçamora. Als dos quilòmetres i mig escassos cal deixar-la, just a prop del mas de Mont-rebei, un casalot molt gran, avui abandonat.

Una segona pista, oberta per a les obres del camí nou del congost, ens deixa a prop del «Barranc Fondo», primer obstacle a salvar, el qual ha estat solventat per E.N.H.E.R. en contruir un magnífic pont penjat, simple i proporcionat a l'ús a què ha estat destinat. Té 53 metres de llum i un metre d'amplada, amb la plataforma metàl·lica feta amb enreixat de quadrets de 3 x 3 cm. Quan les aigües són al nivell màxim, les tenim només a 2 metres sota els nostres peus. La plataforma roman penjada a potents cables d'acer, sostinguts als dos extrems per dos daus de ciment, que

Pas antic i pas nou de Mont-rebei. (Foto: Hermenegild Carreté.)

Pas nou de Mont-rebei. Inauguració. (Foto: Hermenegild Carreté.)

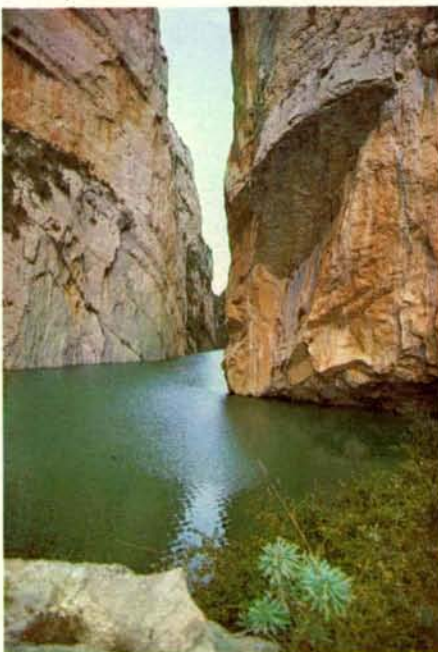

també sostenen els dos contrapesos tensors dels cables. Vents laterals fermen el cos de la plataforma, per evitar moviments laterals. Aquesta bella obra d'enginyeria, que s'alça a 22 metres damunt el llit del «Barranc Fondo», és tota galvanitzada i sorprèn la seva aparició, de sobte, al mig d'un paisatge primitiu i solitari.

Passem el pont i, cent metres més enllà, hi ha l'enforcall del camí nou amb el vell, ara negat. El nou camí fa uns 300 metres quasi horitzontals, i ve després una forta pujada de 40 metres, amb 15 de desnivell, per continuar ben planer, amb passos excavats a la roca del cingle. A uns 160 metres més enllà del capdamunt de la pujada, passem per un curt forat d'uns 6 metres, per assegurar l'estabilitat del terreny, que és poc sòlid. Passat aquest túnel, el camí continua 120 metres més; fa un acusat retom a l'esquerra i ja som sota mateix de la cova de les Gralles o cova Colomera, penjada uns 40 metres damunt nostre, amb un accés relativament fàcil. Una placa metàl·lica rememora l'obertura d'aquest nou camí. Vénen 120 metres més, oberts a la roca viva, molt espectaculars, ja que s'hi gaudeix d'una extensa perspectiva de quasi tot el congost del riu, que s'estén mansament sota nostre. Encara caldrà

caminar 220 metres, per camí fàcil i amb suau pujada, per arribar al Portell. Som al lloc més alt del camí, en un sobtat revolt que ens ofereix una nova perspectiva d'aquest interessant recorregut. Aquesta sortida del congost ens descobreix les parets impressionants

Pas de Mont-rebei inundat. (Foto: Hermenegild Carreté.)

del Montsec d'Estall. Restem sadollats de sol i llum. El canvi de la corpenedora estretor del congost, amb un camí estret i penjat a l'abim, amb aquest nou horitzó de cel blau, de verds i de calor, retorna el somriure als nous descobridors del congost del Mont-rebei.

Amb suau baixada, es guanyen els darrers 90 metres de petjar roca dura i, 150 metres més enllà, ja toquem terra ferma, boixos i romegueres, i trobem de nou el vell camí al mas de Carlets, mas i font de la Pardina i, finalment, el collet on hi ha plantada, molt a prop i a dalt, d'un espadat, l'ermita de La Pertusa. Una pista condueix al proper poblet de Corçà.

Bibliografia

«EXCURSIONISME». Portaveu de la Unió Excursionista de Catalunya, n.º 93. Edició extraordinària, en commemoració del cinquantè aniversari d'aquesta Entitat germana. Joaquim Cabeza i Valls hi publica un extens treball relacionat amb el nou camí del Congost de Mont-rebei.

Horaris

De Corçà, al collet de la Pertusa	30'
Barranc de la Pardina	50'
Mas de Carlets	1 h. 35'
Portell del Montsec	2 h. 10'
Cova Colomera o de les Gralles	2 h. 20'
Palanca del barranc Fondo	2 h. 50'
Mas de Mont-rebei	3 h. 15'

Al Baix Empordà, a curta distància de La Bisbal i a cosa de poc més d'un quilòmetre de la carretera comarcal 225 que de Girona mena a Palafrugell, s'alça sobre la planura un petit turonet insignificant, que a penes deu sobrepassar els 20 m d'alçària i d'unes dues hectàries d'extensió. Cobert enterament d'un bosc jove, però embardissat, format per pins i alzines principalment, hom no li concediria major importància que el que poden tenir altres turons de la regió, si no es conegués el contingut que amaga.

El bosc guarda gelosament uns curiosos vestigis trogloditics d'insòlita naturalesa, que no es poden comparar a cap altre conjunt històric o prehistòric conegut, els quals són denominats «Clots de Sant Julià» per la proximitat al llogarret amb nom d'aquest sant. La seva existència és gairebé desconeguda, fins i tot per la majoria de gent del país; són escassos els veïns que en coneixen l'exacte emplaçament; tanta és la manca d'informació que se'n té. No obstant, i segons ens han informat, recentment arriben en aquest indret nombroses persones, tant les afeccionades a l'arqueologia com els simples curiosos, o bé algun professional. Segon diu el propietari de la finca, un d'ells va fer una petita prospecció del fons d'alguns clots amb un detector de metalls, amb resultat negatiu.

El conjunt que anem a descriure el formen una sèrie de clots o pous, de forma aproximadament circular, d'uns 10 a 20 m de diàmetre, practicats artificialment a la sorrenca roca que forma l'aplanat turó. Les seves parets, en el seu origen almenys, van ser perfectament rectes i verticals, i es

ELS CLOTS DE SANT JULIÀ

Joan Mª Gallardo Matheu

Vista parcial del més gran dels clots, presa des del nivell del bosc. Amb la sageta llarga s'ha senyalitzat el lloc on s'obre la rampa d'entrada. La sageta curta indica una de les corbatures citades en el text, i que en aquest cas és completa: de baix a dalt.

poden considerar com obra de professionals en treballs de la pedra. Segons les marques deixades per les

eines de treball, guarden una absoluta similitud amb les rocalloses parets que encara avui semblen defensar el

medieval poble de Peratallada, al terme municipal del qual pertany aquest turonet. Amb això no es vol afirmar que les dues obres siguin contemporànies, sinó que en ambdues es va utilitzar la mateixa tècnica.

En alguns punts de les marcades parets de certs clots, s'hi poden veure fortes corbatures, com si es tractés d'un palmell de mà a mig tancar, deixant una aresta viva al seu final. La seva funció ens és desconeguda, avui per avui, i el seu entorn no deixa deduir la finalitat per a la qual van ser construïdes així.

Algunes parets, no obstant, no presenten marques de talla, i tenen tot l'aspecte de formació natural, bastant erosionada. És de creure que, en el seu origen, allí hi hagué una paret treballada que, més endavant, i per l'efecte de les arrels i dels agents atmosfèrics al llarg dels anys, es va desprendre, i caigué al fons del clot. S'han trobat evidències d'aquest procés de destrucció, en les seves diverses fases.

Hi ha algun clot que no és ni gran ni circular. Un d'ells almenys, dels netejats fins ara, és rectangular, i és el més petit de tots: mesura uns 2 x 4 m de costat. I un altre assumeix la forma de dos rectangles paral·lels, separats per una dreta paret de roca, de cosa d'1 m de gruix, com si es tractés d'una església de dues naus, essent una més estreta que l'altra i cadascuna amb el seu absis semicircular en un extrem. Per la part de la seva «entrada», empalmen directament amb un clot allargat.

Unes dotzenes de metres més lluny, hi ha dos clots excavats en forma respectivament tangencial, de manera que, per un petit espai, es comuniquen entre ells. El major dels dos, d'irregular

perímetre, té diversos murets de contenció en una de les seves inclinades parets, que formen feixes destinades segurament a conreus.

Es pot dir, doncs, que no hi ha dos clots iguals; no solament per l'estat en què actualment es troben, sinó també en llur origen. És possible que això fos degut a què la funció també era diferent. Però una cosa els agermana: tots tenen una rampa que, des del nivell del bosc i amb un pendent d'uns 25°, condueix al fons. L'amplada mesura poc més d'1 m. Hi ha algun clot en el qual aquesta rampa ha desaparegut, segurament per haver estat excavada originalment a la terra, en comptes d'haver-ho estat a la pedra.

La profunditat dels clots és més o menys uniforme; varia entre els 4 i els 6 metres, i no es pot precisar aquesta mida per la variable quantitat de runa acumulada als fons. No obstant, podem suposar que el fons seria pla en origen, i tan ben anivellat com ens ho fa pensar l'obra de les parets.

Segons diu que deien els vells de les masies de la rodalia, al centre del fons d'un dels clots es dreçava una pedra, envoltada per un cercle d'altres pedres més petites i de superfície plana. De resultar certa aquesta disposició, l'indret hauria pogut tenir una certa semblança amb el que avui és una sala de consell.

Fins que es faci un plànol topogràfic de l'assentament no es podrà saber amb certesa ni el nombre de clots existents ni la forma i situació de cadascun d'ells. Ara per ara, hom els ha d'anar descobrint a l'atzar, deambulant pel bosc, si no és que hom compti amb la cooperació del pagès d'importació que mena el veí mas Massot, el qual,

amb una gran bona voluntat, a estones perdudes va netejant el bosc i manté transitables els viaranys que laberínticament menen als diferents llocs d'interès, entre bardisses i caus d'animals grans.

I un d'aquests llocs, amb tota certesa el més interessant de tots, es l'anomenat «Tron de la reina» (o bé «Seient de la reina» o «Setial de la reina»), representat en algunes de les fotografies annexes. Es pot veure que, a la part superior, hi ha allò que, evidentment, és un seient, amb el seu respall; s'hi puja tot col·locant els peus en els oportuns sortints de la pedra, com si es tractés de graons.

A l'esquerra del seient, la pedra presenta una superfície plana, de planta aproximadament trapezoïdal, d'uns 0,90 x 0,60 m de costat. Segurament estava destinada a sacrificis, atesa l'existència d'una fonda canal en «V» destinada sens dubte a recollir la sang de l'animal sacrificat. A la seva dreta (esquerra del sitial), es poden apreciar petites superfícies planes treballades a la roca, potser destinades a allotjar els diferents objectes o instruments d'ús ritual.

L'interior de la roca ha estat buidat de forma aproximadament semiesfèrica, de manera que, vista per la seva part davantera, la cavitat presenta l'aspecte d'una gran fornícula circular, a la part superior de la qual es troba el seient. En el centre d'aquesta cavitat, i per la part del darrera, hi ha un forat de forma actualment irregular, però que, segurament, en altre temps va ser rectangular. La funció d'aquesta obertura devia ser la de porta d'accés des de la part posterior (encara que avui s'hi entra més fàcilment per

Aspecte que ofereix una de les rampes d'accés als clots, vista des de l'interior. Al fons, el nivell del bosc. És de remarcar el bon estat de conservació en què es troba el seu inclinat sòl.

davant).

Al darrera de la cadira va haver-hi, segons afirma el propietari del bosc, una creu de cosa d'un m d'alçària. No s'ha pogut posar en clar si estava gravada en una hipotètica estela que formava part de la mateixa roca, o bé si estava realment esculpida en un tros de roca sobresortida. De ser així, hauria hagut de ser bastant massissa, per haver-se pogut mantenir tant de temps a la intempèrie sense sofrir-ne les conseqüències, especialment als braços, Malauradament, una nit, fa cosa de 10 anys, va ser arrancada del seu lloc per mans irresponsables, que s'endugueren al mateix temps la part superior de la porta. La diferent coloració de la roca a la zona de la trencadura indica exactament el lloc on es dreçava la creu.

La roca que forma el conjunt del tron sembla natural del turó; no hi és, doncs, aportada. presideix una depressió del terreny en forma d'hemicicle, d'uns 20 m de radi per altres tants d'arc.

El petit clot citat en el text, el fons del qual s'obre horitzontalment la cònica cova que es pot veure en aquesta fotografia. Aquí, les parets han estat talment erosionades, que n'han desaparegut les marques de tallat que se suposa que inicialment devien presentar.

Acaba lateralment en petites parets verticals treballades a la roca. Salta a la vista que l'indret podria haver estat, al seu temps, un lloc de reunió pública, ateses la mida i la disposició. El cap polític, militar o (amb més seguretat) religiós presidiria els actes des del seu setial, mentre (és de suposar) que algun objecte o imatge estaria col·locat durant les cerimònies a la fornícula existent a sota. La utilitat, doncs, del conjunt, pot resultar molt semblant a la dels antics *tagoror* guanches.⁽¹⁾

Per acabar la descripció del lloc, podem afegir que l'anomenat «camí vell d'Empúries» migtravessava el turó; hi entrava a meitat de la seva amplària per la part de tramuntana-llevant, i en sortia pel llarg costat de ponent. Sembla que, en temps històrics, unia l'esmentada ciutat amb les comarques de l'interior, passant per l'actual La Bisbal.

Ara, deixant de tocar de peus a terra (com fins ara hem fet al llarg de l'evidència de la descripció), enlairem-nos un xic vers el terreny de la hipòtesi i de l'especulació, a fi d'intentar trobar un sentit a l'existència i disposició del complex en estudi, així com d'atrevir-nos a donar-ne un principi de cronologia. Amb les dades que ara per ara es disposa, s'ha de recórrer a la imaginació per tal d'aconseguir-ho, encara que sigui aproximadament, i poder-ne treure alguna conseqüència que pugui servir com a guia inicial de treball.

És de creure que l'indret té un antic origen, i que per ell han passat diferents races, civilitzacions i cultures. Cada una d'elles va adaptar l'assentament a les seves necessitats, segons la seva idiosincràcia, tot deixant-hi així marcada, com si fos una firma, la seva presència. La dificultat consisteix no solament a trobar aquestes firmes, sinó també a interpretar-les quan es troben, a donar-hi un sentit coherent.

Sabem que, en temps protohistòrics, tant aquest turonet com els altres que per allí s'aixequen sobre la planura d'al·luvió foren petites illes que sobresortien damunt les aigües dels extensos aiguamolls que formaven les desembocadures del Daró i del Ter.

Sabem també que, a tots els indrets de semblantes característiques, hi havia assentaments humans, per la riquesa que suposa la proximitat de l'aigua. Coneixem l'existència de palafits en llocs semblants de l'àmbit europeu, concretament, a la Península ibèrica, a les extenses zones pantanoses que ara formen La Manxa (avui, reduïdes tan sols a «las Tablas de Daimiel»). No és possible, doncs, que aquest lloc hagi estat una excepció en aquesta llei general; la zona estava habitada.

És lògic pensar que aquesta població humana necessitès un indret fix i segur per utilitzar-lo per a usos comunals, semblants als que avui pot assumir un Ajuntament. Com que, a les antigues civilitzacions, les funcions directores i administratives estaven intimament lligades a les creences religioses a través dels déus i de llurs servidors, els sacerdots, una espècie de santuari podria haver estat el centre capital de la concentració humana en estudi. I aquest centre es va muntar en una illa: actualment, el petit turó.

La raó perquè fou precisament aquest i no un altre, entre els que es podien escollir, i que sota el nostre punt de vista fos el més adient, és una cosa que desconeixem. El seu emplaçament havia d'oïre a raons que escapen a les nostres cartesianes mentalitats, però entre les que segurament figuraria l'existència en el lloc d'influències telúriques benefactores, requisit sense el qual en aquelles èpoques no era bastit cap tipus d'emplaçament de caràcter transcendent.

L'observació de la peça de més importància del conjunt, el «Tron de la reina» (segurament no foradat encara), fa pensar en una construcció megalítica, per més que fins ara no se'n conegui cap altra de semblant (excepte els *tagoror* citats) en la seva funció, i dels quals no en sabem l'antiguitat. Però es tanta la varietat que presenten aquestes construccions de pedra (dòlmens de diferents menes, menhirs, pedres solars, pedres per a ritus lustrals, com la coneguda «Pedra dels sacrificis» de Capmany, alineacions, etc.), que les característiques d'aquesta de què tractem entren de ple en el panorama d'aquesta època. Per altra part, alguns especialistes en aquests temes són de la mateixa opinió.

Així, doncs, i per començar d'alguna manera, creiem probable de situar l'origen d'aquest assentament dintre de l'època pelasga-ligur,² sense que aquesta denominació tingui cap altre significat que el de fixar la fundació de l'estació dintre de l'ampla, indefinida i nebulosa època de la protohistòria anomenada «megalítica». I dintre d'aquesta època i de les següents, havia d'haver funcionat normalment, acomplint la seva suposada funció de centre de culte de la contrada.

A partir del moment en què aquesta primera cultura va desaparèixer substituïda per una altra (coincidint potser amb el progressiu dessecament dels aiguamolls), podem suposar-ne un obscur període de decadència, o bé una lenta transició d'uns rites a altres, dintre el context funcional del lloc. La successió de pobles i de llurs cultures dintre d'aquesta regió ens fa suposar que els inclosos dintre de la

Comparació entre les marques del tallat que presenten les parets del clots (a l'esquerra) i les del fossat de Peratallada. Es pot fàcilment comprovar que son idèntiques. Això suposa la utilització d'una mateixa tècnica.

Un dels «absis» corresponent a la més estreta de les dues suposades esglésies.

denominació d'«ibèrics» podien haver continuat mantenint la sacralització del lloc, adaptant-lo als ritus de llurs creences.

Cap prova material no es té, fins ara, de l'existència d'aquesta segona època, perquè cap «signatura» que ho confirmi no hi és visible. Ens basem tan sols en la lògica successió dels esdeveniments.

Aquest segon hipotètic període podria correspondre a l'expansió de la cultura dels celtes en altres regions europees i peninsulars, cosa que sens dubte va influir en certa mida en els ibers, llurs pacífics veïns.

L'adveniment del cristianisme, cap a les darreries de l'Imperi Romà, no podia sinó deixar la seva empremta en aquest lloc, atès que es tractava d'un assentament tradicionalment sagrat. I potser aquest tercer període és el que podria donar la solució a la incògnita plantejada per l'existència dels clots. Vegem de quina manera.

La cristianització de l'Imperi Romà, a partir del segle IV, segons l'ordre donada per Constantí, va tenir lloc de forma relativament ràpida en els seus nombrosos nuclis urbans; entre altres factors, perquè la religió oficial basada en el panteó mitològic romà estava ja totalment desprestigiada i a penes ningú no la tenia com a cosa seriosa. Però, a les comarques rurals, a les quals la influència romana va ser molt escassa per no dir nul·la, la gent continuava amb les ancestrals creences i complia amb els corresponents ritus anteriors a la romanització, el quals, generalment, eren més lògics i pràctics que els imposats per l'imperi. La cristianització va resultar, en aquestes comarques, molt més lenta i treballosa.

El cristianisme, doncs, va haver d'utilitzar tots els seus recursos per tal d'aconseguir el canvi desitjat. Recordem que, en els concilis toledans celebrats entre 681 i 682, s'amenaçà amb anatema «*ad veneratores lapidum*» (als qui seguien els ritus de les pedres); quedaven afectats, per tant, tots els qui continuaven amb les senzilles creences de les religions naturalistes, amb llurs ritus centrats en les diferents construccions megalítiques. Per a facilitar el procés en curs, van ser destruïdes moltes d'elles, precisament en aquesta època, a fi de tallar d'arrel les cerimònies que s'hi celebraven.

Una altra manera d'aconseguir el canvi de mentalització necessari, i utilitzada conjuntament, va ser la d'absorbir i assimilar els dogmes i ritus que eren compatibles o bé coincidents en ambdues creences (més nombrosos del que a primera vista sembla).

Aquest procés va resultar lent, puix a tots els llocs van haver de

transcòrrer diverses generacions fins a poder fer oblidar allò antic (i caducat per tant) i acostumar-se a allò nou. Aquesta tònica va tenir un caràcter general, i no és possible que en fos excepció el santuari de què tractem.

En aquesta tercera etapa, la que podríem molt bé denominar «cristiana-medieval», se suposa, segons la hipòtesi que hem format, que s'hi va ampliar el complex existent i el van adaptar al nou ús que se'n pensava fer: el de centre d'ensenyament de la nova religió. Correspondria en aquest període la perforació dels clots, amb la hipotètica finalitat que s'exposa més endavant.

Una de les característiques d'aquests clots és que les parets no són llises, sinó que, al contrari, es troben marcades per les eines de treball; queden, doncs, en l'estat de desbast. L'aspecte decoratiu que aquestes marques produeixen a la pedra creiem que no preocupava gens ni mica als constructors, perquè llur objectiu era tan sols d'obtenir un clot de determinada funcionalitat amb el menor esforç; l'acabat de les parets no era cosa necessària.

És evident que, de no haver-hi hagut una retirada de les aigües amb anterioritat, no es podrien haver perforat alguns dels clots que es troben just al peu del turó, en indrets que abans eren sota el normal nivell de l'aiguamoll. La seva construcció, doncs, és posterior al dessecament de la zona pantanosa.

Deu ser d'aquesta època l'ampliació de l'anterior hemicicle de reunions, segons les marques deixades a la roca, idèntiques a les dels clots; s'hi perforà també la roca del setial, per tal de fer-hi la fornícula que avui hi ha. Se li

va donar una entrada per la part posterior, i se li feren algunes reformes per la part exterior. L'existència de la porta pot fer suposar un accés difícil per la part anterior. Aquest punt solament el pot resoldre l'oportuna excavació, on es pot trobar també algun enterrament que ens ajudi a la datació.

És lògic que, d'aquesta tercera etapa dati el clot abans descrit com a església de dues naus, molt semblant en la seva planta a les veïnes esglésies parroquials de Peratallada i de Canapost.

Probablement, el gravat a la creu de la hipotètica estela preexistent al darrera del respall del tron (i presumiblement amb inscripcions des de temps antics, o bé esculpida directament al bloc de pedra allí existent), data també d'aquesta època; no és de creure que la creu existís en èpoques anteriors al cristianisme.

El petit clot rectangular abans citat, de 2 x 4 m, molt probablement hauria estat excavat en funció de cisterna, perquè es troba situat precisament al lloc per on es recullen les aigües pluvials procedents de l'hemicicle de reunions. Naturalment, també té la seva rampa d'accés. L'existència entre els dos llocs d'un muret de pedra seca en funció de canal confirma aquesta hipòtesi, encara que no és possible saber si aquest correspon a l'època de què tractem, o bé si és posterior. La troballa, per part del masover, de les restes del que fou en el seu temps la part mòbil d'un molí manual de pedra, d'uns 35 cm de diàmetre i fet amb roca local, ens indica l'existència de vida domèstica en aquell lloc. No ens pot servir, no obstant, d'ajuda en la datació, perquè tant pot provenir d'època ibèrica, com de la romana, com de la

Vista general del «tron de la reina». La sageta indica la situació de la creu, gravada a l'interior de la fornícula.

Vista de la taula dels sacrificis, presa desde la part posterior del tron. Vegi's la canal, oberta en èpoques posteriors, per la part del davant, i el seu corbat conducte de sortida. A la dreta, dues petites plataformes gravades a la pedra.

medieval.

Però si que podem datar en aquest període les rampes que condueixen al fons dels clots, per més que no presentin a penes marques a les parets. Evidentment, llur missió va ser la de facilitar-hi l'accés. Però, si solament estaven destinades al pas de persones, resulten, evidentment, massa importants. Hi havia d'haver un motiu que obligués a fer-les amples, planes del fons i amb un pendent uniforme i continu.

La solució ens la dona la mateixa gent del país, en afirmar que els clots

Procés de destrucció de les parets. En aquesta foto, presa en secció transversal, es pot veure com l'esquerda de la dreta, feta pels agents atmosfèrics, amb el temps pot fer caure el bloc trapezoidal de pedra que conté a la seva part esquerra la gravada paret original.

eren pedreres, d'on es va extreure la pedra per a construir Peratallada, i que les rampes servien per a pujar-hi els carreus.

Aquesta possibilitat es converteix en certesa per diferents motius. En primer lloc, explica perfectament les dimensions de les rampes d'accés, amb llur ben calculat pendent, a fi de permetre el pas de les bèsties que arrossegaven les pedres extretes. Una altra confirmació ens la forneix l'existència, just al costat de cadascun dels clots, de petits montículs distribuïts en forma irregular, els quals donen a la superfície del bosc un aspecte bastant accidentat. Com que un lleuger examen del seu contingut ens ha revelat que estan formats per trossos petits de pedra d'arestes agudes, creiem que no són res més que acumulacions de runa procedent de l'excavació. Però com que el seu volum no iguala de molt el de l'excavació feta, hem de pensar que es tracta solament del desperdici de la talla, feta allí mateix, així com també del provinent del desbast de les parets, un cop formats els clots. Aquest fet confirma que el gros de l'excavació fos destinada a l'edificació, finançant potser el cost de les obres.

Pero és de creure que la pedra extreta i aprofitada per a la construcció no va ser més que un subproducte (valuós i útil, però subproducte a la fi) de l'objecte principal de l'operació: la de construir els clots. Diversos fets ho confirmen. Potser el de major relleu consisteix en el raonament que, tota pedrera, fins i tot l'abandonada, resta amb les parets totalment irregulars, com a conseqüència de l'extracció dels carreus; ningú no s'entreté, després, a allisar-les. Aquí, al contrari, les parets

Les puntes de sageta indiquen els límits de l'evident zona de trencadura a la pedra, en el lloc on s'ha dit que es va dreçar, fins fa poc temps, l'enigmàtica creu.

van quedar perfectament verticals i amb l'acabat necessari per a la funció assignada a cadascuna d'elles.

Però resta en peu la incògnita de la necessitat de perforar els pous, un objectiu primordial pel que sembla. Per a tractar de donar-hi una raó plausible, ens atrevim a llançar la hipòtesi que allí s'hagués format un assentament humà, compatible amb el nou destí assignat al lloc, identificant els clots amb habitatges comunals. Un o dos pals centrals, en funció de columnes, podrien haver sostingut un cònic sostre de ramatge a nivell del bosc, mentre que un pis de fusta, a meitat d'alçària, podria haver-ne duplicat la capacitat. Aquesta opinió va ser també, segons ens han informat, la d'un visitant, especialista en temes d'aquesta mena, que va acudir a examinar l'estació fa un quant temps. Creiem, doncs, que es plausible de suposar-ho així.

No obstant, la vida en aquests llocs no devia ser gaire agradable, perquè la pedra del turó, porosa per naturalesa, havia d'absorbir l'aigua de la pluja i ficar-la als clots, a través de les seves parets, donant així una insuportable humitat a l'habitatge. Havia d'existir una fèrria voluntat per part dels habitants per a mantenir-se en aquell lloc, o bé una imperiosa necessitat d'ocultació, per a suportar un tal gènere de vida.

És improbable que aquesta presència humana respongués a una necessitat d'aquesta última mena, atès el veïnatge del llavors molt transitat camí d'Empúries. Però si que hauria pogut haver-ho estat de manera intermitent, o bé en temporades d'estiu, si és que suposem que el lloc es va habilitar per a fer «rentats de cervell»

als habitants de la regió, a fi d'acomplir la tasca de cristianització a què abans ens hem referit.

En efecte: des de molt antic, l'home que volia cercar la seva pròpia transcendència a través del perfeccionament espiritual escollia llocs en què fos ajudat per influències benefactores. Generalment, s'utilitzaven per aquest fi les influències tel·lúriques de la «Mare Terra», tot aprofitant coves i baumes per a millor entrar en contacte amb ella. L'existència a la Península, per no anar més lluny, de nombrosos assentaments d'origen antic i destinats al llarg dels segles a un tal fi, ho confirma. Concretament, i ja en època cristiana, podem citar, a tall d'exemple: alguns eremitoris de Montserrat; el monestir de San Juan de la Peña, a Osca; Covadonga; la cova de San Saturio, a Sòria; la cova templera del Cañón de Riobos, província de Sòria; el monestir de San Millán de la Cogolla, província de Logroño, format exclusivament per coves; i tants d'altres.

Amb aquests antecedents, no seria estrany que aquest lloc, d'ancestral caràcter sagrat, fos utilitzat, en el procés de cristianització que abans hem exposat, com a centre destinat a l'ensenyament de les noves creences als encara seguidors dels antics ritus. Així, i per a propiciar l'esperit dels neòfits, es va tractar d'ambientar-los a la seva manera durant els «cursets» d'iniciació al cristianisme, o sigui immergint-los i embolcallant-los constantment a la terra, segons llur costum des de temps immemorial. I com que la perforació de coves en el lloc potser presentava problemes, es va optar per a construir clots en el terreny, tenint la precaució, no obstant, d'excavar-hi al fons les petites coves i baumes que es poden veure perfectament avui.

Sota aquesta idea, es va reformar l'anterior estructura, ja sense objecte, i es perforaren els diferents clots, que es destinaren a les diverses funcions necessàries per tal que la funcionalitat de l'«escola» fos completa: dormitoris comunals tant per als neòfits com per al personal docent, menjador, llocs d'ensenyament i de reunió, esglésies, cisterna, etc.

Segons aquesta hipòtesi, i d'acord amb l'exposició anterior, podem datar l'habilitació de l'estació a aquesta nova missió, i per tant la perforació dels clots, als voltants del segle V, potser ampliat durant el s. VI, d'acord amb les necessitats.

Un cop cristianitzada la regió, la funció del centre va esdevenir ja innecessària, encara que és de suposar que, per inèrcia, devia continuar

Aspecte que avui presenta el gravat de la creu a l'interior de la fornícula.

funcionant fins als segles X o XII, en què, a poc a poc, va ser rellevat de les seves tasques pels grans monestirs de recent creació.

Sigui o no vertadera la hipòtesi exposada, el fet és que, finalitzada la suposada funció docent de l'emplaçament, el lloc va ser progressivament abandonat. Lògicament, els sostres s'esfondraren, la vegetació va anar envaint els clots i els terrenys, en altre temps plens de vida, i la gent de la contrada va anar oblidant, a poc a poc, l'ancestral caràcter sagrat del turonet.

Una darrera època en la vida de l'estació, la quarta (segons l'ordenació que a cop d'ull hem establert) exclou tota activitat religiosa i cultural.

Restes del que, al seu dia, fou la part mòbil d'un molí de mà. La comparació amb la totxana que li serveix de peu pot donar idea de la seva dimensió. La planta devia haver estat, originalment, circular.

L'aprofitament del terreny va ser fet en utilització agrícola, i pot datar d'uns 600 anys enrera. Els murets de contenció que es van alçar per a formar les feixes en tota l'extensió del turó, fins i tot dintre algun clot, clarament visibles, es van construir amb pedres provinents de la talla dels carreus. El cultiu hauria pogut ser de vinya o bé d'oliveres, ambdues espècies vegetals molt adients al terreny de què es tracta. Es pot fer coincidir aquest període amb alguna època de desenvolupament agrícola.

No podem descartar la hipòtesi que, durant aquest darrer període, s'aprofités la cavitat de la fornícula, potser ampliada amb parets de ramatge, per a ser utilitzada com a cabana de pastor. Una creu gravada a la part esquerra, que destaca entre el líquen que recobreix l'interior de la roca i realitzada amb una tècnica bastant rústega, hauria pogut ser l'entrenament d'un pietós pastor que hauria volgut copiar la creu que tenia a sobre, durant una tarda plujosa.

Possiblement (i l'edat del bosc actual sembla així confirmar-ho) farà cosa de 100 anys que es va abandonar el conreu de la terra, i el bosc ocupà a poc a poc allò que, durant llarg temps, va ser un centre important de la religiositat de la comarca.

Ara, en el moment actual, s'ha de fer alguna cosa ràpidament si volem salvar aquesta important relíquia d'altres temps (que se'ns escapa de les mans) i esbrinar-ne el passat. Any per any, la degradació augmenta. Un dels clots perifèrics ha estat convertit en pedrera, mentre que altres dos han estat emplenats amb escombraries. Per altra part, un espavilat volia muntar en aquest lloc un espectacle de llum i música. De seguir així, i si corre la veu, no trigarem a veure-hi acudir grans autocars plens de turistes, que acabaran de desfer allò que la naturalesa solament ha pogut fer a mitges, al llarg dels segles.

I començarà llavors la cinquena i darrera etapa per al santuari: la de la seva total destrucció.

(1) Recordem que els *tagoror* canaris, de tan antic origen com el de la raça guanche, eren llocs elevats del terreny, adequadament escollits, o bé amuntaments de pedres, des del cim dels quals els dirigents locals presidien les reunions públiques. A diverses de les illes se'n conserven un cert nombre.

(2) PELASG: Poble de molt antic origen, desaparegut ja en temps d'Heròdot, qui els donà aquest nom (homes del mar). Probablement van ser els qui bastiren les construccions megalítiques més antigues, i portaren llur civilització al llarg de les costes europees i sud-asiàtiques, i fins a l'Extrem Orient (Corea).
LIGUR: Conjunt heterogeni de pobles agrupats sota les mateixes creences, que varen succeir als pelasgs en l'àmbit europeu.

ALPINISME

J. Quintana P.

PREALPS DEL SUD

Massís del Vercors.

Rocher de l'Adriane, via «Livanos». 400 m E.D.

C. Bausà, J. Lluch, R. Samarra, J. Galbàn i A. Cobo.

Rocher de l'Épenet. 200 m. MD.

Els mateixos i Montserrat Martínez

Massís de la Provença

Baù de Bartagne, cara via del Pilièr «La Walker de la Provença». ED. 180 m.

J. Lluch i R. Samarra

ALPS FRANCESOS

Massís del Mont Blanc

A diferència del passat hivern de 1983, aquest any les condicions han estat molt deficientes en matèria d'escalada glacial; així, doncs, no s'hi han fet tantes hivernals com l'any passat. D'entre les poques hivernals realitzades, potser les de més interès han estat:

Mont Blanc. Aresta integral de Peutère. 1ª ascensió hivernal en solitari a càrrec de Cristophe Profit, durant 32 hores consecutives d'ascensió.

Grandes Jorasses.—*Esperó Walker via directa Rolling Stones*. 2ª ascensió i 1ª hivernal, a càrrec de Benoit Grison i companys, del grup d'Haute Montagne, de Chamonix.

ANDES DE LA PATAGÒNIA

Fitz Roy.—El alpinistes murcians, germans Gallego, ens comuniquen l'obertura d'una nova via de gran dificultat al sector central de la paret E d'aquesta muntanya, amb un desnivell de 1.500 metres, situada

entre les vies Terray i Ferrari. Aquesta mateixa via va ser intentada per ells el passat 1982, però es van veure obligats a abandonar a causa del mal temps.

Aquesta escalada, que ha estat molt endurida pel mal temps, s'ha efectuat amb tècnica alpina, i durant la gran part del temps que han tardat a obrir aquest itinerari han estat a la paret, utilitzant una hamaca de barra rígida coberta amb Gore-tex, ja emprada per un dels germans durant l'escalada, el passat hivern, de la via «Sueños de Invierno» al Naranjo de Bulnes. M'agradaria des d'aquestes pàgines felicitar els alpinistes murcians per tota l'activitat d'alt nivell que estan escometent en aquests darrers temps.

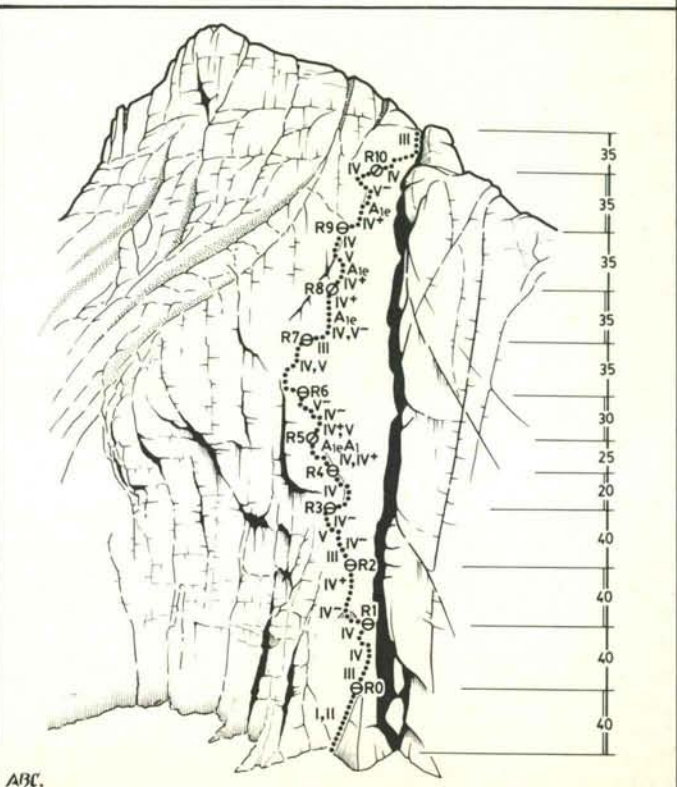
ESCALADES HIVERNALS

Després del període d'hivern, ens hem pogut adonar que un hivern que ofereixi unes condicions per a l'alpinisme hivernal com el passat del 1983 és poc freqüent. Els alpinistes que portem alguns anys en actiu, en recordem ben pocs. Amb això, només caldria ressaltar que realitzar ascensions de caràcter difícil durant els mesos d'hivern és l'especialitat més dura i compromesa, no tan sols per les condicions en què podem trobar els itineraris escollits, sinó també pels pocs dies que aquests itineraris seran a l'abast dels muntanyencs que els vulguin recórrer, a causa del mal temps continu que acompanya l'estació més crua de l'any.

Torre de Marboré.—*Paret Nord via Ravier*. Leo Veguè i Joan Martínez recorren aquesta via durant la segona quinzena del passat mes de febrer: hi necessiten tres bivacs. Posteriorment, Manel de la Matta i Carles Vallès fan una altra repetició

SERRA D'ENSIJA

(Roca Gran de Ferrús)

ABC.

Via del Poll Pelut
370 m MDº A1

1ª asc.: Juny-84
per: Joan Jover (sol)

Goulotte O del Taillón. (Foto: Joan Quintana.)

d'aquest prestigiós itinerari amb dos bivacs.

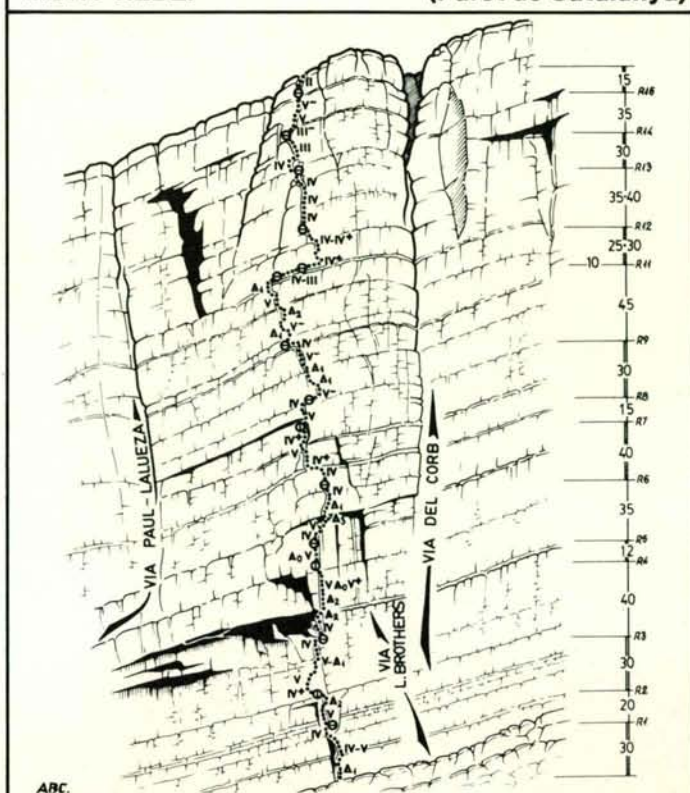
CASCADES DE GLAÇ D'IZÁS. CANDANCHÚ

La gran cascada d'Izàs,

oberta pels pireneistes D. Julien i R. Munch, ha estat repetida durant el pasat hivern en dues ocasions. La primera la va assolir Jordi Coromina, en solitari, els passats dies 10 i 11 de març. I la segona, la van fer Nano

MONT-REBEI

(Paret de Catalunya)

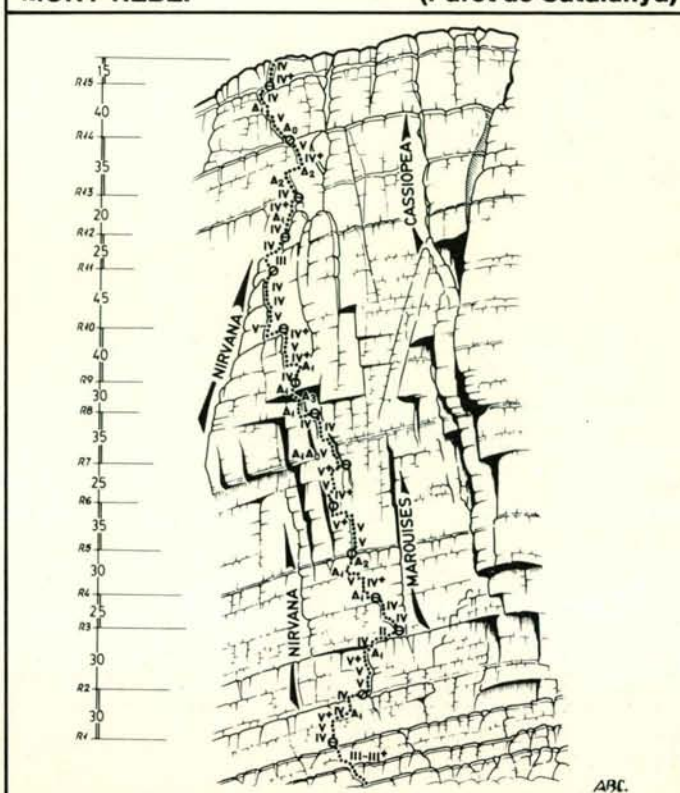

Via Vientos Peregrinos
500 m⁺ A3

1.ª asc.: 28-29-30 maig
i 1 juny (3 vivacs) 84
per: Antoni Garcia Picazo
i Albert Cucó

MONT-REBEI

(Paret de Catalunya)

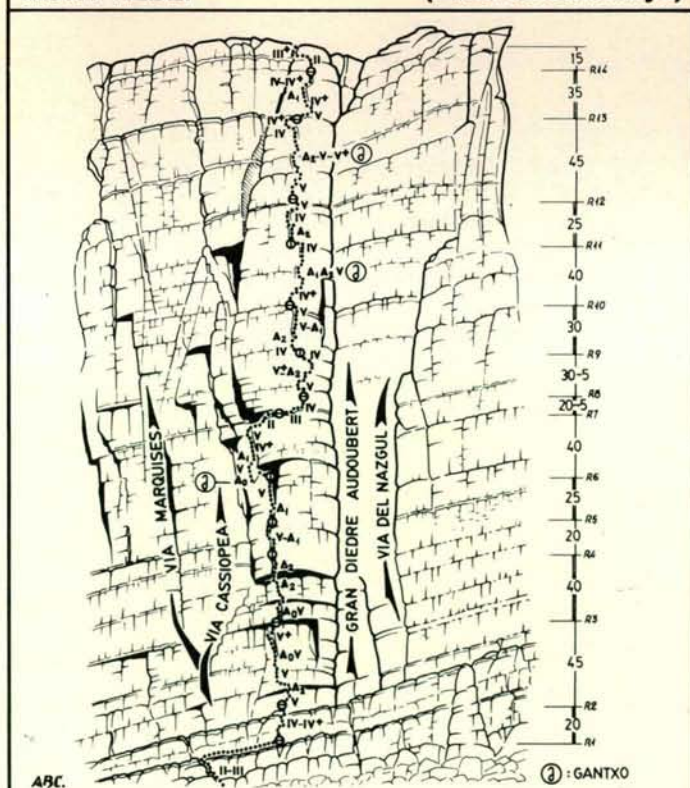

Via Pesadilla de los Dioses
500 m MD⁺ A3

1.ª asc.: 24-25-26-27 abril-84
(3 vivacs)
per: Antoni Garcia Picazo, Manuel López
i Miquel A. Hernández.

MONT-REBEI

(Paret de Catalunya)

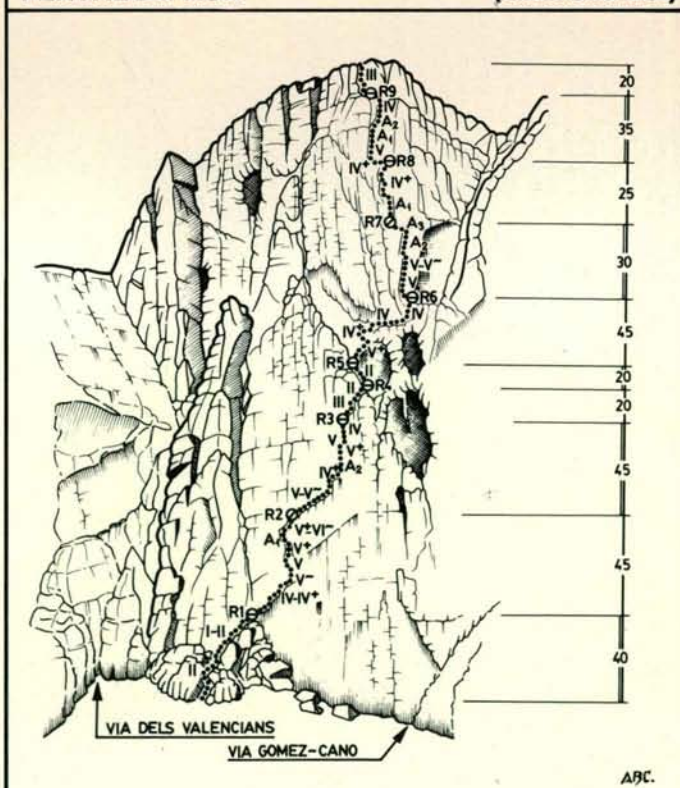

Via Raices del Cielo
480 m MD⁺ A2

1.ª asc.: 2-3-4 i 5 abril-84
(3 vivacs)
per: Antoni Garcia Picazo
i Manuel López

PENYAL D'IFACH

(Cara Sud-Est)

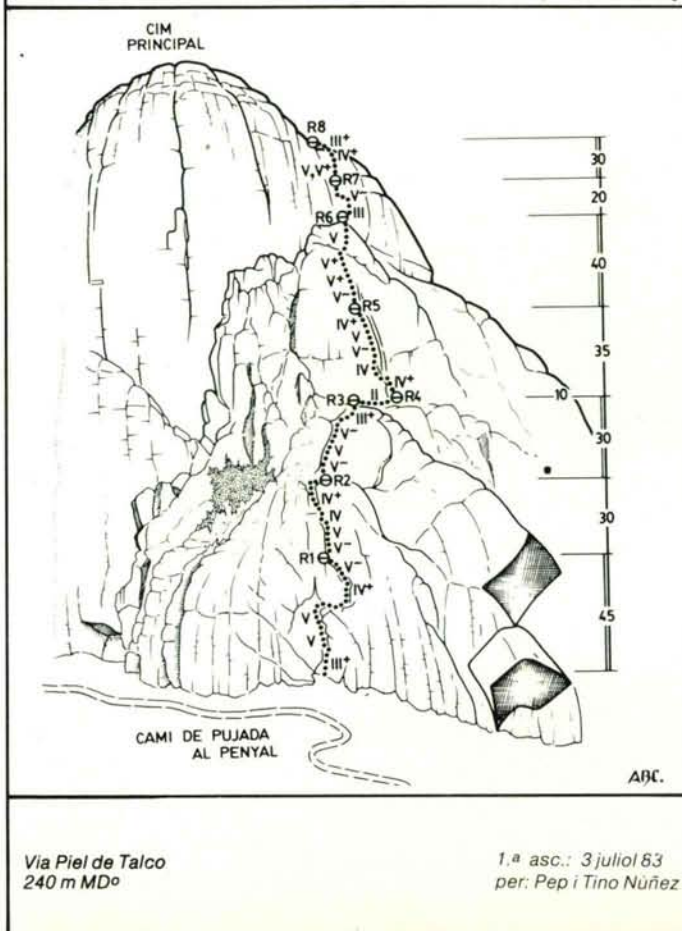

Via de la Gavina
270 m MD⁺ A3

1.ª asc.: desembre-83
per: Manfred (sol)

PENYAL D'IFACH

(Cara Oest)

Via Piel de Talco
240 m MD^o

1.ª asc.: 3 juliol 83
per: Pep i Tino Nuñez

Couloir Central de las Tucas de Ixea. (Foto: Joan Quintana.)

Lasala i F. Desportes, el passat 18 de març d'enguany. Hem d'explicar que aquesta cascada és, sense cap dubte, l'itinerari en cascada més difícil del nostre país. Amb un desnivell de 350 metres, és catalogada com a ED inf, i tan sols és possible de recórrer-la quan les condicions són favorables.

Tucas d'Ixea. *Corredor Central de las Tucas d'Ixea.* 2.ª ascensió i 1.ª en solitari, per Joan Quintana i Paredes, el passat 31 de març, en 4 hores.

Taillon. A la *Goulotte de la paret*: 1.ª ascensió el passat 3 d'abril. Aquest itinerari, que ha fet en solitari Joan Quintana i Paredes, es tracta d'una *goulotte* molt marcada que recorre la primera part de la paret, situada entre dos esperons i amb un desnivell (sols la *goulotte* d'entrada) d'uns 220 m. Està catalogada com a MD «fins a 75° amb glaç excel·lent de gorja». Per a les repeticions es preuen unes quatre hores.

l'excursionabilitat de la formació (calcita, aragonit, guix, limonita...) que la reemplena.

Amb 8,6 Km explorats, Tafna Souterraine és actualment la cavitat més llarga del Nord d'Àfrica.

ÀUSTRIA

Al massís de Tannengebirge, el G.S. de Seyssins no ha pogut unir Mous-Loch amb Verlorenen (-724 m, 5.000 m). Un nou intent de superar el caos final va acabar en un fracàs, després que es produís un altre esfondrament. Així, doncs, aquesta unió, que afegiria 130 m de desnivell, encara que és evident, sembla problemàtica.

BULGÀRIA

La principal realització de l'any 1983 fou l'exploració de l'avenç Tizoin fins a una cota avaluada en -400 m.

Així, la llista de les principals cavitats de Bulgària seria:

Pel desnivell:
Tizoin, Gubesh (aprox.) -400 m;

Raitchova Douпка, Chermi Osam (-372, +10) 382 m; Yamata Na Kipiloveo, Kotes 350 m.

Pel recorregut:

Duhlata, Bosnek, 15.000 m; Orlova, Tehuka, Pepelina, 11.483 m; (i altres 6 cavitats de més de 3.000 m)

EQUADOR

L'única cavitat amb estàndard internacional (3.000 m de recorregut i/o 300 m de fondària) és Los Tayos de Coangos (Coangos, Santiago), amb un recorregut de 4.600 m i una fondària de -201 m.

ESTAT ESPANYOL

● Després de superar el sífo Vera, a la Cueva de los Chorros, membres de GEA van explorar i topografiar alguns quilòmetres de cavitat, amb la qual cosa el seu recorregut s'aproxima als 17.000 m.

● Amb les exploracions de 1982 i 1983 del S.C. Chablis, la Red del Hoyo Grande

ESPELEOLOGIA

M. Bosch i S.

INTERNACIONAL

Amb al ja comentada unió entre Mammoth Cave i Roppel Cave, i després de les darreres exploracions mundials, les cavitats amb majors recorreguts són:

1. Mammoth Cave (EUA)	471 Km
2. Optimisticheskaia (URSS)	151 Km
3. Höllloch (Suïssa)	146 Km
4. Jewel Cave (EUA)	115 Km
5. Ozernaia (URSS)	104 Km
6. Ojo Guareña (Estat espanyol)	83 Km

ALGÈRIA

B. Collignon ha recomençat l'exploració en solitari de Kel el Kaous, que, amb els seus 4.000 m de desenvolupament, esdevé la segona cavitat d'Algèria en recorregut. L'interès principal rau en

(Cantàbria) assoleix els 14.000 m de recorregut i la fondària es manté a -435 m. Una coloració ha mostrat que les aigües sorgeixen per la Cascada a la vall del riu Asón, a uns 2.000 m de distància, amb un desnivell total de 700 m.

FRANÇA

- Mitjançant propulsors submarins, els suïssos del GLPS han progressat 400 m més a l'Émergence du Coly. Així, doncs, són ja 2.100 m de sífó i la cota és -52 m. Aquesta exploració ha estat enregistrada en el film «La pointe», de R. Morineau, que va ser premiat al Festival du Film Spéléo celebrat a Chappelle-en-Vercors.

- Després de la unió amb la Tanne Froide, el Réseau de la Tanne aux Cochons (Margériaz) assoleix els -825 m de fondària i els 15.215 m de recorregut.

- El CEPA de Montpellier ha escalat en artificial 150 m en una xemeneia de 15 m de diàmetre, a la Grotte Exsurgence du Garreal. Per arribar-hi calen més de 20 hores d'exploració. Per la seva part, el SC Saint Claudien ha escalat 218 m a les Cheminées du Vent, de la Grotte des Foules; així, el desnivell passa a ser de 355 m (-92 m, +263) i, el recorregut, de 5.750 m explorats.

MÈXIC

- L'AMCS ha explorat una nova cavitat a l'altiplà de Huautla, Nita Nashi, amb -641 m de fondària.

- El Sistema Purificación continua creixent; ja ha superat els 50 km de recorregut. Actualment, aquest és de 51.170 m.

Així, les principals cavitats de Mèxic són:
Pel desnivell (hi ha 17 cavitats de més de 500 m de desnivell): Sistema Huautla (Oaxoca) -1.246 m; Nita Nanta (Oaxoca) -1.026 m; Sistema Purificación (Tamaulipas) -895 m; Sótano de Agua del Carrizo (Oaxoca)

-836 m; Sótano de Trinidad (S. Luis Potosí) -834 m.

Pel recorregut:

Sistema Purificación 51.170 m;
Sistema Huautla 24.074 m;
Sistema Cuetzalan 22.432 m.

Principals pous (n'hi ha 8 de més de 200 m de fondària):

El Sótano 410 m; Las Golondrinas, 376 m; Sótano Tomasa Kiahua 330 m.

ACTES

PRESENTACIÓ DELS LLIBRES «PER LA VALL DEL SEGRE» I «QUÈ ES L'ESCALADA»

El dia 10 d'abril, a les vuit del vespre, a la nostra entitat va tenir lloc la presentació de dos llibres de la col·lecció «Llibre de motxilla» de Publicacions de l'Abadia de Montserrat, titulats: *Per la vall del Segre* i *Què és l'escalada?*, de Joan Tort i Isidre Rodrigo, respectivament.

Va presidir l'acte el senyor Agustí Jolis, del consell assessor de «Llibre de Motxilla», qui va obrir l'acte dient que s'havia pogut arribar als 24 números publicats, gràcies a les facilitats trobades a l'Abadia de Montserrat, i de poder comptar amb tants i tants excursionistes-autors que havien fet possible que, en sis anys, s'editessin 117.000 volums de temes variats, dins les vessants de geografia, història, itineraris muntanyencs, etc. Féu, a continuació, la presentació dels autors, i digué que Joan Tort era un jove excursionista de Terrassa, i que Isidre Rodrigo era prou conegut, provinent del G.A.M., un home que ha demostrat sempre un neguit substancial per tal de conèixer el país i divulgarlo. Dins la col·lecció, havia presentat anteriorment «*Al vent dels 4.000...*».

El Dr. Josep Ma Àrias, de Terrassa, fou qui va dissertar sobre l'autor i el llibre *Per la vall del Segre*. Explicà la

seva sorpresa quan l'autor li va demanar que presentés el llibre, ja que això no era el seu fort. De totes maneres va demostrar tenir molta facilitat d'expressió, i creiem que cal destacar algunes de les seves paraules relacionades amb el tema. El llibre descriu una regió poc coneguda, a no més lluny de tres hores en cotxe des de Barcelona; és una guia a l'abast de tothom, d'una contrada que, encara que sembla desèrtica, és plena d'animals.

Valldarques és un plat fort, així com el Coscollet i Sant Honorat. Una fita en el camí de l'èxit que tot just ha començat el jove Joan Tort, tot un estudiós a qui no hem d'oblidar. L'autor va agrair les paraules del seu presentador i també va donar les gràcies al públic assistent, que emplenava la sala d'Actes.

L'amic Joan Cervera, va presentar el llibre i l'autor de *Què és l'escalada?* Va començar dient que l'excursionisme era l'esport nacional de Catalunya, tot repetint la frase del nostre desaparegut consoci, Josep Ma Batista i Roca, ja que l'excursionisme és formatiu de l'esperit i genera amor a la muntanya i a la pàtria. Digué, de Rodrigo, que era un home preocupat pel món que l'envolta, i un excursionista de les mil activitats, que li donen l'oportunitat d'enllaçar amb la joventut, i que recull experiències profitoses que l'esperonen a prodigar-se en benefici de l'excursionisme integral. El seu llibre, cal considerar-lo un manual del més pur interès per a la pràctica de l'escalada, un llibre que serà molt consultat per les noves generacions.

L'autor va agrair les paraules del senyor Cervera, i va demostrar amb breus paraules que és un home obert, sincer, lliurat a la tasca de la divulgació i que no debades es troba a la primera línia de l'escalada al nostre país i és molt ben considerat fora de casa. Recordà els consoci Lluís Estasén i mossèn Oliveres, i mostrà la seva satisfacció de trobar-se a la nostra Entitat.

Va cloure la vetllada el senyor Jolis, qui es congratulà de la bona acollida que tenia la col·lecció. Digué que, llibre a llibre, l'excursionisme s'anava enriquint i que la literatura muntanyenca omplia les llars d'una cultura que ennoblí el nostre país.

L'acte va acabar en una sala propera, amb un refrigeri i amb la venda dels llibres signats pels autors.

* * *

El dia 12, a la Sala d'Acte del Centre Excursionista de Terrassa, tenia lloc un acte semblant que va presidir el senyor Jaume Galofré, president de l'entitat egarenca.

M. M.

DIADA DE SANT JORDI

Enguany, la diada de Sant Jordi ha sofert un ajornament motivat per escaure's la festa del sant el dilluns de Pasqua. Aquest dia no semblava prou escaient per la nostra diada social, i la traslladàrem al dia 27, com també l'escolliren els llibreters. Cal dir, però, que aquesta desvinculació de la rosa i el llibre ha estat negativa, i creiem que els interessats n'hauran pres bona nota.

Nosaltres, particularment, també notàrem una davallada de vendes a la nostra parada de llibres al vestibul de l'etatge social. Però la celebració de la diada, al Saló de Cent de l'Ajuntament, fou reeixida com altres anys.

Presidí l'acte, en nom del Consistori municipal, el regidor senyor Albert Batlle, acompanyat dels senyors Josep Lluís Vilaseca, director general d'Esports de la Generalitat de Catalunya, Joan A. Samaranch, President del Comitè Olímpic Internacional —a qui es lliurava l'insígnia d'or—, Josep Ventosa i Agustí Bou, ex-presidents de l'entitat, altres directius i el nostre president, Lluís Puntis qui va obrir l'acte amb un sentit parlament, adreçat a fer un balanç, i comentà també la vinculació que sempre ha trobat el Centre en

l'Ajuntament de Barcelona, obert tostemps a facilitar-nos suport; i com a exemple mencionà la mateixa celebració de Sant Jordi, que ja ha esdevingut tradicional en el calendari de festes barcelonines. Fèu també una al·lusió al proper final del seu mandat com a President, després d'haver tingut l'honor d'estar a la Presidència durant els vuit anys que els Estatuts li permetien.

El senyor J. Vilà i Valenti, catedràtic de la Universitat de Barcelona i Vice-president de la Unió Geogràfica Internacional, sota el títol de «Les imatges cartogràfiques de Catalunya» ens va parlar dels orígens de la primera cartografia, necessària per a donar la dimensió d'un país, dels ports comercials, dels camins de comunicació, i dels rius, accidents geogràfics, vies d'accés etc. Fou una exposició històrica entretinguda i explicada amb gran erudició, fins arribar a captivar l'auditori amb un tema que podiem haver previst per a una minoria i que, en canvi, fou tan mengivol que féu curta la seva exposició. Va cloure dient que, per a l'excursionista, els mapes topogràfics són instruments entranysables a l'abast, com una remota plasmació de la naturalesa d'uns espais amb la freda interpretació de mides i incidències d'un gran o petit territori.

Seguidament es va fer el lliurament del IX Premi «Pau Vila per a excursionistes», que va quedar classificat de la següent manera: *IX Premi Pau Vila*, al treball «Els Rasos de Peguera, un itinerari inèdit», original d'Albert Gironella i Ignaci Cuquerella; *1r. accèssit*: «La Comarca d'Olot i els seus volcans», original de Salvador Ginesta; *2n. accèssit*: «Presència de l'esquirol al Montseny, al Corredor i al Montnegre», de Salvador Riera. *Premi Pau Vila per a treballs ja publicats*: «Els masos medievals de l'Espluga i la Rauriga», d'Antoni Ferrando. A continuació es lliuraren

les insígnies d'or i argent als socis de l'entitat; i com sempre fou un acte emotiu, de molta significació germanívola. Tots els qui recollien la distinció se'ls veia satisfets i en els semblants s'endevinava una il·lusió que en certa manera era compartida pels assistents, els quals amb els aplaudiments es congratulaven amb aquells moments de joia. En definitiva, hom felicitava la fidelitat d'uns socis al Centre, per la qual el pas del temps els havia fet acreedors d'aquella distinció.

El regidor, senyor Albert Batlle, va cloure aquest acte de lliurament d'insígnies, amb unes breus paraules en nom de l'Ajuntament, que foren d'agraïment per la tasca que porta a terme el Centre en el seu aspecte cultural i esportiu, una bella mostra de la qual n'era la gran quantitat d'excursionistes que havien estat guardonats.

Com a cloenda de la diada, l'Orfeó Gracienc, dirigit pel mestre Antoni Pérez i Simó, ens delectà amb un escollit repertori de cançons variades dels compositors Mendelssohn, Orlando di Lussu, Zubizarreta, Enric Morera, A Pérez Moya, A. Pérez Simó, i Elisard Sala.

M. M.

VII EMBARDISSADA A LA GARROTXA

Organitzada pel Centre Excursionista d'Olot, el diumenge, dia 8 d'abril, va desenvolupar-se la VII Embardissada a la Garrotxa, amb el següent itinerari: ca l'Enric - Coll de la Barcadura - Longarriu - Sant Feliu del Bac - Sant Andreu de Porreres - Coll de Passasserra - Sant Martí de Capsec.

Es tracta d'una vall de relleus suaus, esquitxada de faig i pi roig, humanitzada per un notable nombre d'esglésies romàniques, ponts medievals, antigues masies, molins, etc. Una vall, en definitiva, on solament es pot arribar per pistes de muntanya i senderons mig

perduts.

Tots els assistents foren obsequiats amb un opuscle il·lustrat, de 18 pàgines, amb la descripció de tot l'itinerari, acompanyat del reglament, mapa, panoràmiques, perfils, bibliografia, etc. Aquest opuscle, com els dels anys anteriors, és a la nostra Biblioteca.

Va representar al Centre, el Secretari de la Junta Directiva, Joan Posa, acompanyat d'un grup de socis fidels a aquesta digna tasca.

Felicitem el grup organitzador per l'encert de l'itinerari i per la bona disposició de tota l'estructura de controls, classificacions, etc.

M. M.

RECORD I HOMENATGE A JOSEP LLAUDÓ

La Junta Directiva del Centre va acollir amb simpatia la idea de l'Arxiu de la Masia, de dedicar una vetllada en record i homenatge de Josep Llaudó i Majoral, qui el dia de Sant Jordi va morir sobtadament, a Vilafranca del Penedès, al retorn d'una excursió per les muntanyes del Pallars.

Així doncs, el dia 14 de juny i a la Sala d'Exposicions, va tenir lloc, primerament, la inauguració d'una exposició de fotografies de masies d'arreu del país, originals de Josep Llaudó. Segons els organitzadors, es tractava d'una mostra de la gran col·lecció de què disposava. El senyor Lluís Puntis, que va presidir la vetllada amb la presència de la germana de l'amic malaguanyat, va adreçar als assistents unes paraules de reconeixement envers la tasca portada a terme durant setze anys, primerament a la revista MUNTANYA, com a director, i després a l'Arxiu de la Masia. També va destacar els dots personals i la seva qualitat d'esportiu, excursionista integral, complet i associatiu.

A la Sala d'Actes, abans de començar la sessió de diapositives sobre la Masia a Catalunya, el nostre consoci Ramon Pujol, directiu i responsable de l'Estudi de la

Masia, va pronunciar un petit discurs, sensible i emotiu, amb què destacà les vessants humana i patriòtica de l'amic Llaudó que, conjuntament amb les qualitats esportives que reunia, el convertien en l'excursionista ideal, dels quals, segons Pujol, n'hauriem de tenir a mans plenes pel bon nom del món excursionista.

Tot seguit es projectaren diapositives de color, originals de Josep Llaudó, que foren comentades per Anna Borbonet, vinculada a l'Arxiu de la Masia i companya d'ell en moltes excursions. Cal destacar també que els seus companys vilafranquins van voler col·laborar a l'homenatge, mitjançant diapositives on figurava l'amic Llaudó, que ells mateixos comentaren.

Fou una vetllada que no s'oblidarà fàcilment, dedicada a un amic notabilíssim que el destí ens ha allunyat eternament. Ara, la seva obra i el seu exemple seran el millor testimoni d'una vida lliurada a l'excursionisme ben comprès i a la cultura catalana.

M.M.

SEMBLANCES

RECORDANÇA DE JOSEP M.ª GUILERA I ALBIÑANA

Unes poques paraules com a recordança de Josep M.ª Guilera i Albiñana, ja que crec he de fer-ho pels següents motius: pel gran encert de l'homenatge -record, ja que, com a soci i gran company, es va distingir en diversitat d'activitats; un segon motiu, per ser jo un dels antics socis del CENTRE (des de fa més de 65 anys); i finalment, pel fet de ser cunyat meu.

Sols indicaré un petit historial (per als qui no el van tractar o conèixer) de certs detalls muntanyencs.

De jove ja va començar a conèixer la muntanya, per les temporades passades a Ribes de Fresser, on, amb la contemplació de la Naturalesa, va comprendre

tot seguit la petitesa de l'home en relació a la grandiositat de la muntanya i les altes soledats dels cims.

Per a molts muntanyencs, la muntanya és fugir de la vida normal i ciutadana. Tot és nou: l'activitat, la vestimenta, l'alimentació, els costums, les preocupacions, els amics... Totes aquestes impressions, no hi ha dubte, fan una gran satisfacció i en Josep M.^a es compenetrà per complet amb la muntanya.

Ell l'estimava, la muntanya, per la bellesa dels cims, dels boscos, per les tarteres, neus, tempestes, bonances, i per l'amistat amb els companys, amb els quals es forma una unió sòlida, d'amistat. L'escalada, amb els companys, ja és acceptar totes les dificultats juntes; i la selecció del company té un gran significat, ja que, amb les dificultats que de vegades es troben a l'alta muntanya, és necessària una veritable amistat (en trobar-se en un perill o dificultat, és on es demostra més l'amistat i el companyerisme). Les qualitats requerides a un bon company les tenia per complet en J. M.ª Guilera.

El veritable muntanyenc renuncia a les satisfaccions de la vida mundana, sense que moltes vegades s'ho expliqui.

No era de naturalesa forta, ni robusta..., cosa que per a un bon muntanyenc, tampoc no és necessària; però, en canvi, tenia la qualitat molt més valuosa i convenient com és la d'una gran voluntat per aconseguir allò que es plantejava. I així ho va demostrar, tant a les excursions, aguantant totes les incomoditats dels campaments, el pes de la motxilla (de vegades exageradament feixuga), les caminades llargues, com també, i principalment, les curses d'esquí, en lluitar (i vèncer) amb altres d'apariència o historial més forts, pràctics, etc.

Per la seva gran voluntat i la fermesa en la decisió crec que se li pot aplicar la cèlebre frase del gran alpinista Herzog, que diu: «...allí on hi ha una voluntat

(...) allí hi ha un camí...», cosa que, per al veritable muntanyenc, ja sabeu que és una qualitat immillorable i necessària.

Amb les nostres actuacions muntanyenques hem tingut fracassos; però els veritables muntanyencs mai no ens hem de considerar vençuts, ja que amb la nostra constància, i insistència, tard o d'hora en sortirem guanyadors. Aquesta qualitat de la força de voluntat, era una de les més notables del meu cunyat.

Per als muntanyencs, no hi ha dubte, la llei que ens agermana i ens uneix també ens satisfà, ens enforteix el cos i l'ànima i ens fa trobar amb amics de veritat. Quant més creixen les ansietats de la vida, més cerquem la pau i l'amistat a la muntanya. En els cims de les muntanyes, voltats de silenci, tot l'horitzó és camí de soledat.

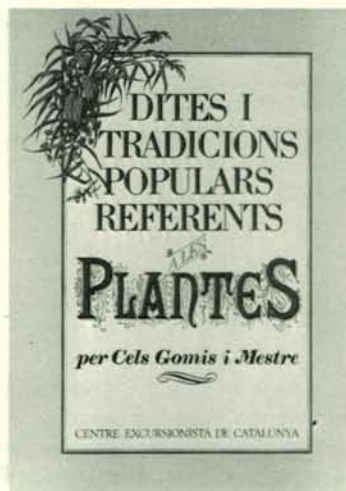
Algun cop vaig tenir l'ocasió de contemplar en Josep M.^a (al cim del Besiberri S.) i en algun altre lloc, com distret i solitari; en contemplar el paisatge quedava admirat, encisat, sorprès, en veure aquelles panoràmiques grandioses de llum, color, neu, boscos, valls i cims, que tan meravellosament Déu ha creat per tal que els muntanyencs puguem sovint deixar volar l'esperit i pensem que ja som al paradís.

De temps tinc recollides notes muntanyenques. Una d'elles (no recordo de qui és), reflecteix clarament allò que sentia en J. M.ª Guilera. Diu així: «*Somniar entre les roques, pels cims, valls i rius; caminar en silenci per boscos i muntanyes, i de vegades per llocs on els humans mai no han arribat; escalar cims sense rastres i, a soles, contemplar cascades, prats, i cims: això no és la soledat; això més aviat és estar submergit en la màgia de la Naturalesa.*»

Agraeixo ara al CENTRE aquesta recordança d'un dels socis que més es va distingir com a muntanyenc, esquiador, escriptor i bon company.

Ignasi Canals Tarrats

BIBLIOGRAFIA

«DITES I TRADICIONS POPULARS REFERENTS A LES PLANTES»: per Cels Gomis i Mestre. (17.5x24.5 cm). Relligat en rústega, coberta plastificada, de color, i amb un dibuix molt suggestiu. Centre Excursionista de Catalunya. Editorial Montblanc-Martin/CEC 1983.

Aquesta interessantíssima obra de Cels Gomis i Mestre, és tal com diu a la primera pàgina, la segona edició, ampliada i modificada, de la «BOTÀNICA POPULAR», del 1891, del mateix autor, Segueix el «Sumari», acompanyat de la llista de totes les plantes de les quals parla el llibre. Ve després la «Presentació», pel president del Centre, Lluís Puntis i Pujol, i una interessant nota preliminar del nét de l'autor, Cels Gomis i Sardaños, el treball del qual ha estat notabilíssim per tal de fer-nos arribar a les mans la nova versió del treball extraordinari del seu avi.

Aquest llibre és ple d'interès, no tan sols per als estudiosos del nostre folklore i de la paremiologia del nostre poble, sinó també per als botànics professionals i pels afeccionats. No fou en va que, en la primera edició, Cels Gomis i Mestre bategés el llibre amb el nom de «Botànica popular». Tal vegada, a finals del segle

passat, els coneixements de Botànica ne eren tan aprofundits i professionalitzats com els d'ara, i potser aquest és el motiu pel qual, en la titularitat d'aquesta segona edició, s'ha donat preferència a la importància de la recerca folklòrica per damunt de l'autènticament botànica.

Aclarit aquest punt, cal dir que, a les «Generalitats» (prop de les primeres quaranta pàgines del llibre) l'arreglada de dites, tradicions i proverbis és remarcable, i allò que n'augmenta l'interès és la columna paral·lela de cada pàgina, on hi ha consignades les dites gairebé bessones, corresponents a altres terres de llengües llatines, com són el castellà, el portuguès, el francès, l'occità, l'aranès, l'italià, el lligur i el lligard. Quina capacitat de recerca i de treball, la del senyor Cels Gomis i Mestre!

A «Monografies», la part més important de l'obra, ja entrem en el recull per ordre alfabètic de la parèmia popular recollida per l'autor sobre arbres, plantes, herbes i flors; i, exactament com en l'apartat de «Generalitats», també a cada pàgina hi tenim la columna, amb les dites, semblants a les nostres, de les terres de Castella, Portugal, França i Itàlia. Des de l'alzina del començament, fins a la xirivina del final, restem altra vegada doblement admirats del gran treball del senyor Cels Gomis i Mestre i de la seva aportació al conjunt de la cultura catalana, precisament en un sector en el qual ell té tota l'originalitat i especialització. El gran interès del text és reforçat per una tipografia clara i una maqueta reeixida.

Qualsevol que vulgui conèixer les arrels del nostre poble tot furgant en el folklore, no pot pas prescindir de llegir i fer una anàlisi acurada d'aquest gran llibre de Cels Gomis i Mestre.

Ramon Pujol i Alsina

CROSS-COUNTRY SKIING: Per Ned Gillette i John Dostal. Ed. Diadem Books, London, 1983. Publicat simultàniament als EUA, per The Mountaineers, Washington, i al Canadà per Douglas & McIntyre, Vancouver.

Gillette i Dostal fan un llibre de 239 pàgines i més de 200 fotografies, que ens introdueixen al món del Telemark. Aquesta modalitat d'esquí permet d'anar amb el taló sempre lliure, i podent formar un arc amb els dos esquís. A mesura que canviem aquest angle entre els dos esquís, estem variant el radi de la corba i la flexió longitudinal del que esdevé un sol esquí. La lleugeresa d'aquest equip ens permet de moure'ns més fàcilment per la muntanya. A la pujada, fem com l'esquí de muntanya, amb pells o ceres de retenció; a la baixada, canviem de paral·lel a Telemark en funció del pendent i la neu tot fent, al pla, pas altern i pas simultani com en fons.

Sondre Norheim era, el 1868, millor esquiador a la regió del Telemark, Oslo. A ell s'atribueixen dues innovacions a l'equip: el millorament de la fixació de l'època, afegint-hi una corretja que fixava millor el peu a la fixació, amb què es va aconseguir un millor govern de l'esquí; i la construcció de primer parell d'esquís amb «side cut», fent-los així molt més maniobrables.

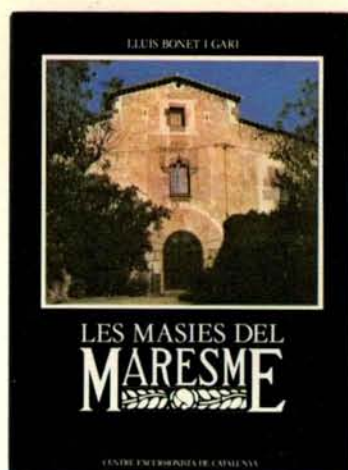
L'aparició de les taloneres a les fixacions d'esquí, fa uns 50 anys, va eclipsar totalment la pràctica del Telemark, i donà lloc a la progressió del viratge Christiania al paral·lel. L'any 1946, un manual d'esquí deia que «el Telemark requeria menys esforç físic, en neu fonda, que qualsevol altre viratge», ja que en deixar una traça més estreta, desplaça menys quantitat de neu.

El Telemark té una revifalla particularment creixent des de la introducció dels cantells metàl·lics en els esquís de travessa i amb l'aparició de botes més rígides, amb què es fa més fàcil, encara, la pràctica d'aquest viratge.

Aquest llibre és força didàctic; segueix un mètode d'ensenyament molt clar i acurat, i acompanya sempre el text amb seqüències fotogràfiques dels moviments.

És un llibre francament recomanable, que trobareu a la Biblioteca del Centre.

Francesc Herrera i Besolí

LES MASIES DEL MARESME: per Lluís Bonet i Gari (21.5x30.5 cm). Relligat en tela, coberta plastificada a tot color. A la solapa interior, fotografia i biografia de l'autor. 476 pàgines, 16 gràfics i mapes, 388 fotografies i 288 dibuixos, aquests, originals de l'autor. Centre Excursionista de Catalunya. Editorial Montblanc-Martin/CEC 1983.

Comença el llibre amb el «Sumari», la «Presentació» per part del president del Centre, Lluís Puntis i Pujol, la «Dedicatòria» a Mercè Armengol i Tubau i a Rafael Patxot i Jubert. Després del contingut del llibre, fineix amb un «Index» de les masies per municipis, un «Index alfabètic», i la «Bibliografia».

Podem considerar l'obra de Lluís Bonet i Gari (tota una vida de dedicació!) com la més seriosa i exhaustiva en l'estudi de les nostres masies, i les d'una comarca tan interessant com el Maresme, als peus de les nostres serralades prelitorals i a la vorera de la Mediterrània. Aquest fet geogràfic ha contribuït a donar-li unes estructures especials. Cal seguir amb atenció la descripció que ens en fa el senyor Bonet, en relació a la geografia i el paisatge, per adonar-nos de la influència que l'hàbitat ha tingut en l'establiment del paisatge humà. És interessantíssim el capítol «Passada ràpida per la història dels homes».

Cronològicament, passem la mirada per una colla de fets importantíssims del nostre passat, des dels orígens del Cristianisme fins al 1276, amb la mort de Jaume II, on se'ns diu: «D'aquesta manera, Catalunya es va organitzant, disposada a ocupar un lloc decisiu entre els altres pobles, segons la manera que vagin presentant-se les possibilitats a la Península i al Mediterrani».

És particularment interessant el capítol «Les ermites i les masies, del segle X al XIV», que ve ampliat i detallat en el següent: «Descripció de les ermites corresponents a la diòcesi de Barcelona, i de 26 més pertanyents a la de Girona». Aquest dos capítols van il·lustrats amb un gràfic de situació geogràfica, fotografies i dibuixos.

Els dos capítols següents són la «Descripció de les torres de defensa» i la «Descripció dels molins». Com en els anteriors, hi ha un gràfic de la situació

geogràfica de cadascun dels monuments ressenyats, amb dades sobre la construcció i la història, relatives a les torres de defensa i a la vida i vicissituds dels molins que hi havia hagut en funcionament.

A l'«Estudi arquitectònic de la masia» és on el senyor Bonet ens assenyala d'una manera especial de quina manera, en la construcció, s'ha seguit sempre la tradició artística de l'època romana. Especialment, remarca la fidelitat en les proporcions del portal rodó, les mesures del qual, amb molt escasses diferències, són sempre les mateixes. Hi pot variar també el nombre de les dovelles, segons la qualitat de la pedra emprada, o el costum de l'època de construcció.

En el mateix capítol dona una bona informació de les finestres, les reixes, les llindes, les teulades, els miradors, i de parts interiors de la masia (cambres, llars de foc i altres serveis). Tot és ben il·lustrat, amb un bon nombre de fotografies i magnífics dibuixos de l'autor.

A la «Classificació de les masies per municipis» ja entrem de ple en el gran treball fet pel senyor Bonet. Hi presenta l'estudi acurat i entenedor de la tipologia de les masies, en els seus sis grups característics. Hi fa conèixer, a més, el procés històric de les cases des del s. XII fins al s. XVI. I ara, ja entra de ple en l'inventari general i per municipis de totes les masies del maresme. Els diversos capítols van acompanyats d'un mapa 1:40.000, a cada un dels quals es veu la situació geogràfica de cadascuna de les masies ressenyades. Comença pels municipis de Badalona, Montgat i Tiana. Ve després el grup de El Masnou, Alella, Taià, Premià de Mar i Premià de Dalt. Al tercer mapa esmenta les cases dels municipis de Vilassar de Mar, Vilassar de Dalt, Cabriels, Cabrera, Argentona i Òrrius. Després hi ha altres mapes que situen les cases dels municipis de Dosrius, Cardedeu i Llinars, dels de

Mataró, Dosrius i Canyamars; dels d'Arenys de Mar, Arenys de Munt, Canet i Sant Iscle de Vallalta; dels de Sant Pol, Sant Cebrià de Vallalta, Calella i Pineda; i finalment, dels de Santa Susanna, Malgrat, Palafolls i Tordera. A cadascun dels apartats per municipis fa la descripció de les particularitats de cada una de les masies, amb bones fotografies de totes les ressenyades. També hi ha, annexes, uns requadres on es pot identificar el grup tipològic al qual pertany cada masia. De cada una, en dona una relació completa quant a dades històriques, arquitectòniques i artístiques.

I, ara, entrem en el punt més important de l'obra del senyor Bonet. Els «Grups arquitectònics», començant pel grup I (teulada a un vessant), pel II i III (teulada a dos vessants); pel IV (dita la basilical), i acabant al VI, la gran casa a quatre vessants, generalment ja considerada una pairalia. Aquesta part del llibre, que comença a la pàgina 138, i acaba a la 470, és la més important de totes, ja que ve enriquida amb els dibuixos impecables de l'autor, amb alçats, plantes i diversos detalls de construcció de totes les cases ressenyades. Complementen la informació les fotografies; però hi resten com una expressió pàl·lida al davant de l'eficàcia i rotunditat informatives dels dibuixos del senyor Bonet. I no sols dels dibuixos, sinó de tot el text amb què ressenya cadascuna les cases, fet amb uns coneixements extraordinaris i, per damunt de tot, amarat de seu gran amor a la terra. Sense aquesta gran estimació al país, seria impossible de bastir una gran obra, com la que ens ha posat a les mans el senyor Lluís Bonet i Gari. La seva és una gran i exemplar lliçó que caldria aprofitar. Us imagineu quina sort fóra, per a Catalunya, si a cadascuna de les seves comarques sortís un èmul del senyor Bonet i Gari?

Ramon Pujol i Alsina

EVEREST, EL REPTE D'UN SOMNI.— Per Manuel Mateu i Rater. Publicat pel Centre Excursionista de Catalunya. Club Alpí Català. Barcelona 1984.

Tenim un llibre nou, el de l'Everest 1982. Deprés del retorn del expedicionari, i després de veure el film que portaren per a il·lustrar els qui volíem saber l'exterioritat de l'aventura, la primera impressió d'aquest llibre, és que difícilment se'n podria fer un de millor. He de dir que això no és un elogi, és solament un comentari.

Des del primer moment, el llibre fa respecte. El respecte de les obres bones. Tenim la sensació d'estar davant d'un llibre pensat i fet d'una manera plena, honesta, ben planejada, intel·ligentment obrada, amb un context sempre interessant, profund i amb una fotografia de color de tot primer ordre. També la dimensió, el paper, la lletra, la impressió, els elements materials són un conjunt de motivacions que corresponen als qui saben fer una obra d'art. És sorprenent! Crec que aquesta serà l'opinió desinteressada de tots el qui tinguin el llibre entre les mans.

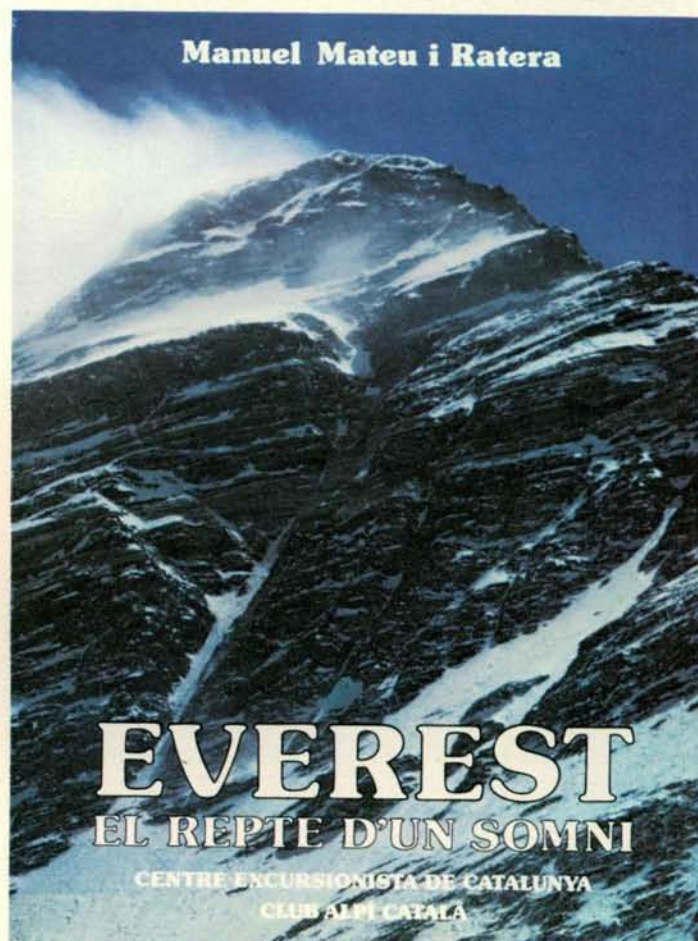
És una història de l'expedició, amb tota la llarga preparació de tot el que comporta un acostament formal a l'Himàlaia, i del seu resultat.

Obtenir els permisos, triar l'època de l'any, concentrar tots els materials aplegats —que s'han estudiat prèviament amb els resultats d'altres expedicions semblants— ocupa molt de temps. Traslladar les vint tones de materials amb l'anticipació cronològica prevista, que ha de coincidir amb l'arribada del grup principal d'expedicionaris, ofereix entrebancs que cal solucionar. S'han de suportar llargues esperes, decepcions, calor, escasses comoditats i cal buscar ajuts que obrin les portes tancades. Tot és interessant, instructiu. Barrejat amb exotisme. Perquè la preparació és la part fosca, subterrània, de l'expedició, però essencial i

imprescindible, i és un gran tema paral·lel al de l'ascensió posterior: que no s'arribés al cim, com fou a darrera hora, per un accident mortal, tràgicament senzill, no té res a veure per a disminuir l'interès i la profunditat de la relació literària. Com ho va ser la projecció del film que hem vist.

Abans d'aquesta expedició a l'Everest, se n'han fet una bona quantitat per tota mena d'alpinistes i nacionalitats, de sistemes i organitzacions: obrint diversos camins en la

S'ha de resoldre bé l'acumulació dels aliments, de les tendes i del material per al confort primitiu del descans nocturn en cadascun dels camps, i dels materials d'escalada que proporcionaran un grau de seguretat en els gairebé 4.000 m que hi ha de desnivell entre el camp de base, al final del camí d'aproximació, i el punt culminant de la cresta, a ponent de l'Everest, que serà la lluita de debò del alpinistes, en anar enfilant-se

munyanya més alta del món; amb bon amb o mal temps; a l'hivern o a l'estiu... Aquesta diversitat de condicions mostra l'inici de la dificultat essencial. La coincidència previsible de les condicions meteorològiques favorables, necessàries, que deixin la muntanya amb menys perill i que permetin la progressiva adaptació de la vida dels alpinistes a la rara atmosfera de les grans altituds, a la llarga caminada d'aproximació al lloc on és la muntanya i a l'ascensió.

pel camí ideal que s'han traçat com a objectiu, fins al cim. I l'accident és produeix en baixar. Una expedició d'aquesta classe és com un acte de guerra moderna. Persones triades, estris mecànics perfeccionats, estudi de l'alimentació i de la vestimenta. Requereix una preparació paulatina de l'organisme humà a les condicions precàries de l'atmosfera superior, cada cop més prima, en anar ascendint, per l'escassa proporció d'oxigen que hi ha

a l'aire. Vigilar la condició de salut de tothom: alpinistes i portadors. L'encert de tots els càlculs previs i la coordinació del transport ha de coincidir amb el bon temps. Establir en un lloc capital el camp de base, amb comunicació radiofònica amb el món i amb els alpinistes en acció. Tot és un encadenament complicat, on no ha de faltar res ni hi ha d'haver res que hi sobri.

Es passen un parell de mesos d'activitat al camp de base. Es necessiten més de cinc setmanes de camí per arribar-hi. Són quatre mesos, pel cap baix, el temps que ocupa a cadascun dels expedicionaris les accions que l'autor del llibre ens explica. Va des del començament del viatge a l'Índia i al Nepal fins al retorn a casa: és un bon tros de vida que difícilment es deixa en l'oblit. Llegint el llibre, anem vivint les peripècies i sentim les emocions que elles ens transmeten.

Quedem lligats a les persones, a les dificultats i celebrem amb alegria cada pas que representa un apropament a la muntanya —entre les muntanyes i camí del cim— i patim quan hi ha entrebancs. Hi viatgen 17 membres de l'expedició, que viuen prop nostre, com nosaltres, i s'hi afegeixen 27 xerpes que són auxiliars voluntariosos. S'utilitzen 200 portadors de càrregues fins a Namche Bazar i després 150 iacs —animals de càrrega que van per llocs difícils de muntanya—, durant un llarg camí de 180 quilòmetres, entre valls i rius, des dels 750 m d'altitud inicial fins als 5.300 m del camp de base, en uns 15 dies. La càrrega que és transportada així, són uns 250 sacs i 400 bidons de plàstic, que porten uns 30 kg de material cadascun.

Les temperatures dels camins van des de 30-35° durant el dia a 0° a la nit. Alguna cosa es perd pel camí, i també hi ha filtracions des del camp de base a la casa d'algun portador, que se n'aprofita. La descripció és minuciosa. Segurament queden moltes coses a dir

encara. No hi ha la pretensió de fer un raport exhaustiu, encara que, a l'apèndix final, hi trobem un bé de Deu d'informacions principals i secundàries que el fan un segon llibre, com un vademècum al servei dels qui vulguin preparar una cosa semblant, o únicament vulguin establir comparacions amb altres expedicions. Aquesta segona part és una geografia física i econòmica de cara als alpinistes.

Gairebé tots els expedicionaris aporten anotacions per justificar el compromís de l'autor de compondre harmònicament les maneres particulars de veure el moment descrit. També, per testimoniar moltes accions a les quals participa solament una mínima part de l'equip. Ajudar-ho tot, no és fàcil. Aconseguir fer-ne una història seguida, fins a la decisió de la renúncia a continuar endavant, als 8.500 m, a prop del cim, quan ocorre l'accident que causa la mort del xerpa Nima, que rellesca i cau al fons de la glacera. Renunciar al cim a menys de 480 m, que potser no eren tan dificultosos, és una mostra pràctica de seny, i tots l'hem d'agrair, encara que ens sàpiga greu no veure acabada una expedició de tan excel·lent preparació.

La visió dramàtica de la caiguda del xerpa, des del camp de base, amb binocles, n'és un testimoniatge espectacular, que permet recollir el cos de l'estimbat. No s'hi exagera el dramatisme, ni se li treu la gravetat que comporta. La serenitat presideix tota l'expedició.

El llibre és la descripció que comporta la preparació de la ruta i dels campaments secundaris, tot seguint principalment l'aresta sud-oest de l'Everest.

Pensar i crear la seguretat del camí amb elements auxiliars, amb la intenció d'allunyar les possibles causes d'accident, més evidents en la baixada que en l'ascensió, tant pel desgast físic com per la mateixa materialitat de baixar esgraonadament, de cara al buit, amb moviments de més

precisió que els de la pujada. Mentre s'utilitzen aquests elements de seguretat no s'ha produït cap accident. La iniciativa particular incontrolada és prohibida al Nepal. Hi ha una reglamentació oficial que ordena la circulació per les muntanyes, amb l'objecte d'evitar una excessiva vulgarització i l'acumulació i la competència d'alpinistes en itineraris preferits. S'ha de fer cua i posar-se a la llista d'espera. Es vol reduir la feina del rescat i salvament dels accidentats, en la que l'acció governamental queda aparent. És una relativa civilització de les muntanyes més importants del món, en les quals ja es fa una labor de turisme que pot prendre una gran empena. De moment, el pagament d'una entrada important, ja és una barrera, o un filtre, a tenir en compte.

La separació i també l'allunyament de l'expedició, respecte al seu lloc normal de vida familiar, és ara menor que en els períodes de la descoberta de l'Himàlaia, pels mitjans de radiocomunicació. Cada dia els familiars i amics podien tenir notícia d'aquest grup tan llunyà. El local social del C. E. de C. centralitzava totes les notícies rebudes, que provocaven les reaccions corresponents a les comunicacions dels fets que llegim en el llibre. Així es vivia també l'expedició dia a dia.

El retorn a la vora dels familiars després de l'aventura, el retorn a la vulgaritat, que tant de goig feia recordar mentre anaven salvant obstacles entremig, provoca un conjunt d'efectes contraris: l'aventura es desitja des de la poltrona de casa; la comoditat és anhelada des de la precària subsistència entre les muntanyes més grans del món, on es troben els més grans plaers i les majors angúnies.

El llibre podia ser una relació novel·lada, exagerant les accions difícils, heroiques, per a despertar un major interès de l'aventura, o bé un raport tècnic, fred, on

l'exactitud fos el clima principal. Probablement, la narració de Manuel Mateu és l'entremig de les dues posicions extremes. Compleix una obligació. Moltes gràcies!

Albert Oliveras i Folch.

D'ACÍ D'ALLÀ

Sant Mer

(29-I-84) Aplec de Sant Mer, als voltants de l'ermita en obres de restauració. Missa, concert coral, dinar de germanor, etc.

Amer

(5-II-84) Aplec en homenatge a la patrona d'Amer, Santa Brígida. La penya que porta el nom de la santa es veié concorreguda d'excursionistes que mostraren llur satisfacció, participaren en els diferents actes, i fins i tot plantaren un campament el dia abans. L'ermita, que domina la vall d'Amer, es troba en l'actualitat en desús.

L'Estartit

(22-II-84) La Junta Municipal de Turisme de l'Estartit-Torroella de Montgrí demana que les illes Medes siguin parc nacional.

Fontcoberta

(25-III-84) Aplec de la Mare de Déu de La Font de Fontcoberta. Missa, cant dels goigs, actuació de l'Esbart Dansaire de la vila, sardanes.

Ulldemolins

(11-III-84) Tercer concurs de la truita d'ou amb espinacs, al Pla de l'Església. Totes les truites presentades a concurs són repartides a porcions entre els assistents, després de ser premiades les millors.

Salitja

(25-III-84) La vila de Salitja ha recuperat els gojaires, i ha encetat de nou el cant dels goigs, tradició que es va perdre ara fa 25 anys. Un grup de nois i homes formaren una agrupació coral i s'hi estrenaren per Pasqua.

M. M.

mes a mes

N.º 8 Octubre 1984/150 Ptes.

ALGUNS VELLETS
HAN PASSAT LES SEVES
VACANCES A LA CLÍNICA

ELS INFANTS SUÏCIDES

Psicofonia:
veus d'

La revista que us farà companyia

GUIMERÀ,
VILA
MEDIEVAL

als Llach:
Tota una vida
cantant

Albert Tàrrega i Càrmen,
s'ha fet Repòrter Junior

COM ALLIBERAR-SE
DE L'HEROÏNA

XALETS I REFUGIS DE MUNTANYA DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA I DEL CLUB ALPIN FRANÇAIS

L'acord de reciprocitat entre el Centre Excursionista de Catalunya i el Club Alpin Français, contempla l'aplicació de les tarifes de SOCI, per a tots aquells membres d'una i altra entitat.

Per a gaudir del preu de la tarifa de Soci del C.A.F., cal presentar el CARNET vigent del Centre, als guardes dels xalets i refugis. Demaneu sempre els tiquets de pernoctació, als guardes.

XALETS-REFUGIS, CAF

REFUGI DE BAYSSELANCE (CAF de BORDEAUX). Alt. 2.650 m. Regió: Vignemale, Gavarnie. 70 llits. Obert tot l'any. Guardat des del primer de juliol fins a l'octubre. Des de Gavarnie (Barratge d'Ossoue) 3 h. 30 min.

REFUGI DE HOLLE (CAF de LOURDES). Alt. 1.500 m. Regió: Gavarnie. Guardat i obert tot l'any a excepció del mes de novembre. 50 llits. Accés: per la carretera de Bujaruelo, 3 km després de Gavarnie.

REFUGI DEL SERRADETS (CAF de TARBES). Alt. 2.580 m. Regió: Gavarnie, Brèche de Roland. 80 llits. Obert tot l'any, guardat del primer de juliol a l'octubre. Accés des del final de la carretera de Bujaruelo 1 h. 30 min.

REFUGI DE TUQUEROUYE (CAF de BORDEAUX). Alt. 2.866 m. Regió: Mont Perdu, Gavarnie. Obert tot l'any. En mal estat. Cal portar-se el material per dormir i fer-se el menjar. Accés: des del Barratge de les Gloriettes (poble de Gèdre, carretera a Gavarnie) 3 h. 30 min.

REFUGI DE CAMPANA (CAF de BAGNERES de BIGORRE). Alt. 2.220 m. Regió: Reserva Natural de Néouvielle. 25 llits. Obert tot l'any. Guardat del juliol a l'octubre. Accés: des de la carretera de La Mongie 3 h. (el camí surt 3 km abans d'arribar a l'estació d'esquí).

REFUGI DE POMBIÉ (CAF de PAU). Alt. 2.031 m. Regió: Pic d'Ossau. 50 llits. Obert des del primer de juliol a finals d'octubre i els caps de setmana des de Pasqua. A l'hivern hi ha 18 llits disponibles.

REFUGI D'ARREMOULIT (CAF de PAU). Alt. 2.305 m. Regió: Arriel, Pallas. 30 llits. Obert tot l'any. Guardat des del primer de juliol al final d'octubre. Per a més informació cal dirigir-se al CAF de Pau, 5, rue René Fournets -64000 PAU.

REFUGI DE LARRIBET (CAF de LOURDES). Alt. 2.070 m. Regió: Balaitous, Frondellas. 15 llits. Obert tot l'any. Guardat els caps de setmana des de Pasqua i tot l'any a partir del primer de juliol fins a final d'octubre. Des d'ARRENS 2 h. 30 min.

REFUGI DE LES OULETTES (CAF de LOURDES). Alt. 2.150 m. Regió: Vignemale. 80 llits. Obert tot l'any. Guardat des de primer de juliol fins a l'octubre. Des del Pont d'Espane 3 h.

REFUGI DE VENASQUE (CAF, PIRINEUS CENTRALS). Alt. 2.232 m. Regió de Luchon. Tel. (61) 62 89 25. Obert sense Guarda. 12 places, lliteres i llar de foc. Accés amb automòbil en direcció a l'Hospice de France just a la bifurcació de la carretera, 4 hores de camí.

REFUGI DEL PORTILLON (CAF, PIRINEUS CENTRALS). Alt. 2.570 m. Al llac d'Oô, regió d'Oô. Guarda: Mme. Dorche, tel. (59) 30 45 16 a Pau. Guardat del 1.º de juliol al 15 de setembre, i alguns caps de setmana de primavera i tardor. 45 places estiu i hivern, estufes i lliteres. Accés amb automòbil fins a les granges d'Astau. 3 hores de camí.

REFUGI DEL MAUPAS (CAF, PIRINEUS CENTRALS). Alt. 2.450 m. Regió de Castillon de Larboust. Guarda: Mr. Tristan Bane. Tel. (61) (62 89 25), tel. al Refugi (61) (79 16 07). Guardat del 1.º de juliol al 15 de setembre. 25 places. Accés amb automòbil fins a la Central Elèctrica. 4 hores de camí.

REFUGI D'ESPINGO (CAF, PIRINEUS CENTRALS). Alt. 1.967 m. Regió de Luchon. Tel. (61) (62 89 25). Guarda: Mr. Eugène Rives, tel. (61) (79 12 40) a Oô. Guardat els caps de setmana de maig a octubre i de juny a 30 de setembre una part oberta permanentment. Tel. del Refugi: (61) (79 20 01). 70-80 places. Restaurant i lliteres. 20 places a l'hivern. Accés amb automòbil, fins a les granges d'Astau. 2 hores de camí.

XALETS-REFUGIS, CENTRE

XALET DE LA MOLINA

Situació: A la Molina a 1.570 m d'altitud i a 10 km d'Alp. El xalet es troba en un lloc immillorable de la Molina per la seva panoràmica sobre el bosc, la vall i la serralada que prové del cim del Puigmal.

Accés: Amb automòbil per la carretera N-152, fins a la collada de Toses i d'aquí per la carretera que porta a Alp. També s'hi pot arribar amb ferrocarril, línia de Barcelona a Puigcerdà.

Excursions: El xalet, a l'estar situat a la comarca de la Cerdanya, és una excel·lent base d'excursions de tota mena com poden ser: la Vall de Núria, les serres del Montcò i Cadi, la Cerdanya francesa i a l'hivern és punt estratègic per la seva proximitat a totes les estacions d'esquí de la zona.

Als seus voltants, es troben abundants prats amb tota la flora alpina autòctona de la zona i frondosos boscos on a la tardor és fàcil trobar bolets. Per a més informació consultar les guies del CENTRE, «PIRINEU ORIENTAL» i «CERDANYA».

Serveis: Xalet obert tot l'any, 150 places amb habitacions de dos llits amb dutxa, habitacions amb lliteres, no cal sac de dormir. També disposa de dormitori general amb sac de dormir, amb dutxes i serveis. Servei de restaurant.

Guarda: Sr. Antoni Barnadas.

XALET JULI SOLER I SANTALÓ

Situació: Es troba al poble de Salardú, a la Vall d'Àran, a 1.268 m d'altitud.

Accés: Amb automòbil per la carretera C-412 de Viella al port de la Bonaigua.

Excursions: El xalet és una excel·lent base per a excursions a la Vall d'Àran i les valls veïnes. Consultar la guia del CENTRE «PALLARS-ARAN».

Serveis: Xalet obert tot l'any, 105 places amb habitacions de dos llits amb dutxa, habitacions amb lliteres, no cal sac de dormir. També disposa de dormitori general, amb sac de dormir, amb dutxes i serveis generals. Servei de restaurant.

Guarda: Joaquim Perea.

XALET DE LA BASSETA

Situació: A Sant Joan de l'Erm nou a la divisòria de les comarques de l'Alt Urgell i el Pallars, a 1.700 m d'altitud i a 30 km del poble de Castellbó.

Accés: Amb automòbil per la carretera C-1313, agafant el trencall a l'aeroport de la Seu d'Urgell i continuant fins a Castellbó. D'aquí arrenca una pista en bon estat fins al xalet.

Serveis: Obert tot l'any amb habitacions de lliteres amb dutxa. Dormitori general amb sac de dormir. Servei de restaurant.

Excursions: Pels frondosos boscos que envolten ascensions al Tossa de l'Orri i a la Vall de Santa Magdalena. Per a més informació consultar la guia del CENTRE, «PALLARS-ALT URGELL».

Guarda: Josep Pratginestós.

XALET D'ULL DE TER

Situació: Es troba en el cercle d'Ull de Ter a la capçalera del riu Ter, a 2.220 m d'altitud i a 15 km del poble de Setcases.

Accés: A peu, 30 minuts des de la carretera que des de Setcases porta a l'estació d'esquí Vallter.

Excursions: A Núria, cims de Bastiments, Bassibers, Costabona i Canigó. Per a més informació consultar la guia del CENTRE «PIRINEU ORIENTAL».

Serveis: Disposa de 75 places distribuïdes en habitacions amb lliteres de vuit places, equipat amb flassades, cal portar sac de dormir, té instal·lació elèctrica, sanitaris i dutxes. Servei de restaurant. Obert del primer de juny al 30 de setembre. Resta de l'any, obert els caps de setmana.

XALET JOAN VENTOSA I CALVELL

Situació: Es troba sobre l'estany Negre de Boi, a la vall del riu Tor, a sota les Agulles de Travessany, a 2.220 m d'altitud i a 10 km del Balneari de Caldes de Boi.

Accés: A peu des de la presa de l'estany de Cavallers, fins a la presa amb automòbil per la carretera d'Erill la Vall al Balneari de Caldes de Boi. Des de la presa hi ha dues hores, passant per la pista de riu Malo, il·lustrats de la Morta fins al xalet.

Excursions: Als cims de Beciberri, Contraig, Punta Alta i molts d'altres. Per a més informació consultar la guia del CENTRE, «PALLARS-ARAN».

Serveis: Dormitori general de 80 places, equipat amb flassades, cal portar sac de dormir. Servei de restaurant. Sanitaris i dutxes. Obert des del 23-6-84 al 30 de setembre. Resta de l'any possibilitat als caps de setmana.

Guarda: Miquel Sánchez.

XALET DE LA RENCLUSA

Situació: A la vall del riu Essera en el desguàs de la glera de la Maladeta, 2.140 m d'altitud i a 25 km del poble de Benasc.

Accés: A peu des del Pla d'Estan. Amb trenta minuts d'automòbil es pot anar des de Benasc fins a l'Hospital, i d'aquí a l'esmentat Pla per pista forestal.

Excursions: Ascensions a tots els cims de la Maladeta i al mateix Aneto. Per a més informació consulteu la guia del CENTRE, «POSETS-MALADETA».

Serveis: Disposo d'habitacions amb lliteres i dormitori general. Cal portar sac de dormir. Servei de restaurant. Obert des del 23-6-84 al 30 de setembre. Resta de l'any, possibilitat als caps de setmana.

Guarda: Antonio Lafont.

XALET D'AMITGES

Situació: Estany d'Amitges a la vall de Sant Maurici, a 2.380 m d'altitud, a 15 km d'Espot.

Accés: Amb automòbil d'Espot a l'estany de Sant Maurici, i a peu per pista forestal (1 h. 30 m.), o bé amb vehicles tot terreny.

Excursions: Ascensions i escalades a les Agulles i Pic d'Amitges, Pic de Basiero, Pic de Ratera, etc.

Serveis: Dormitori general de 80 places equipat amb flassades. Cal portar sac de dormir. Servei de restaurant. Sanitaris i dutxes.

INAUGURACIÓ: 23-9-84.

REFUGI JOSEP M. BLANC

Situació: A l'estany Tort de Peguera, a la vall del riu Peguera, a 4 hores de camí del poble d'Espot i a 2.350 m d'altitud.

Accés: A peu des del poble d'Espot o amb vehicle tot terreny per la pista forestal que surt de la carretera de Sant Maurici.

Excursions: Ascensions als cims de Peguera i Monastero. Per a més informació consulteu la guia del CENTRE, «PALLARS-ARAN».

Serveis: Dormitori general. Cal portar sac de dormir. Servei de restaurant. Obert des de 23-6-84 al 30 de setembre.

REFUGI CIRIAC BONET

Situació: Poble de Siurana.

Accés: Amb automòbil per la pista que surt de Cornudella de Montsant.

Excursions: A les serralades de Prades i del Montsant.

Serveis: Disposo de dormitori general de 30 places, sanitaris, aigua corrent. La clau es demana al guarda que viu al mateix poble.

Guarda: Sr. Rufino Roig.

PER LA TEVA SEGURETAT

EXIGEIX
MOTXILLES
AMB

ARTILOCK

L'ÚNIC DISPOSITIU
AUTOMÀTIC PER
AGAFAR EL MARTELL
O EL PIOLET
SOBRE LA MARXA

Piolet o martell
en posició de marxa.

Un gest de la mà
cap enrera. Clic...

... i ja ho tens!

ARTILOCK

UNA INNOVACIÓ

d'ARTIACH

DEMANEU INFORMACIÓ
ARTIACH

FLORIDA, 1-5 ZARAGOZA-8

La revista excursionista de més tradició i de més difusió de Catalunya.

BUTLLETA
DE
SUBSCRIPCIÓ

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpi Català

c. Paradís, 10 Barcelona (2)

Si encara no sou
subscriber de
MUNTANYA,
retalleu i envieu
aquest butlletí
i rebreu
puntualment
la revista al
vostre domicili.

Si ja en sou,
doneu-lo a un
amic que
s'interessi per
l'excursionisme
i segur que
us ho agrairà.

Molts
excursionistes
no llegeixen
MUNTANYA
perquè no
la coneixen.

Vehils

fundat l'any 1908

Plaça Universitat, 7 - Telf. 317.91.86

Parking Plaça Castilla

Portal de l'Àngel, 32-34 - Tels. 317.91.86 - 317.91.90

Parking SABA - Plaça Catalunya

BARCELONA

MUNTANYA

LA PRIMERA REVISTA DE L'EXCURSIONISME CATALÀ

BUTLLETA DE SUBSCRIPCIÓ

6 exemplars
(1 any)
1.300,— Ptes.

Estranger
1.700,— Ptes.

Nom			
Carrer			
n.º	pis	Població	D.P.

Se subscriu a la revista MUNTANYA a partir de l'any..... amb la quota anual de pessetes

Cobrament: per banc, segons autorització adjunta ☐ Signatura

Data			
Banc / Caixa			
Carrer			
n.º	Població	D.P.	

Sr. Director

Us preguem que fins a nova indicació, vulgueu fer efectiu el rebut anual de la revista MUNTANYA del Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpí Català corresponent a la subscripció

a nom de.....

que viu a.....

Població..... amb càrrec al compte corrent o d'estalvi núm.

a nom de..... Signatura

Tallar per on
indiquen els punts
i reomplir adequadament
la butlleta

A/s seus peus
**calçat
infantil**

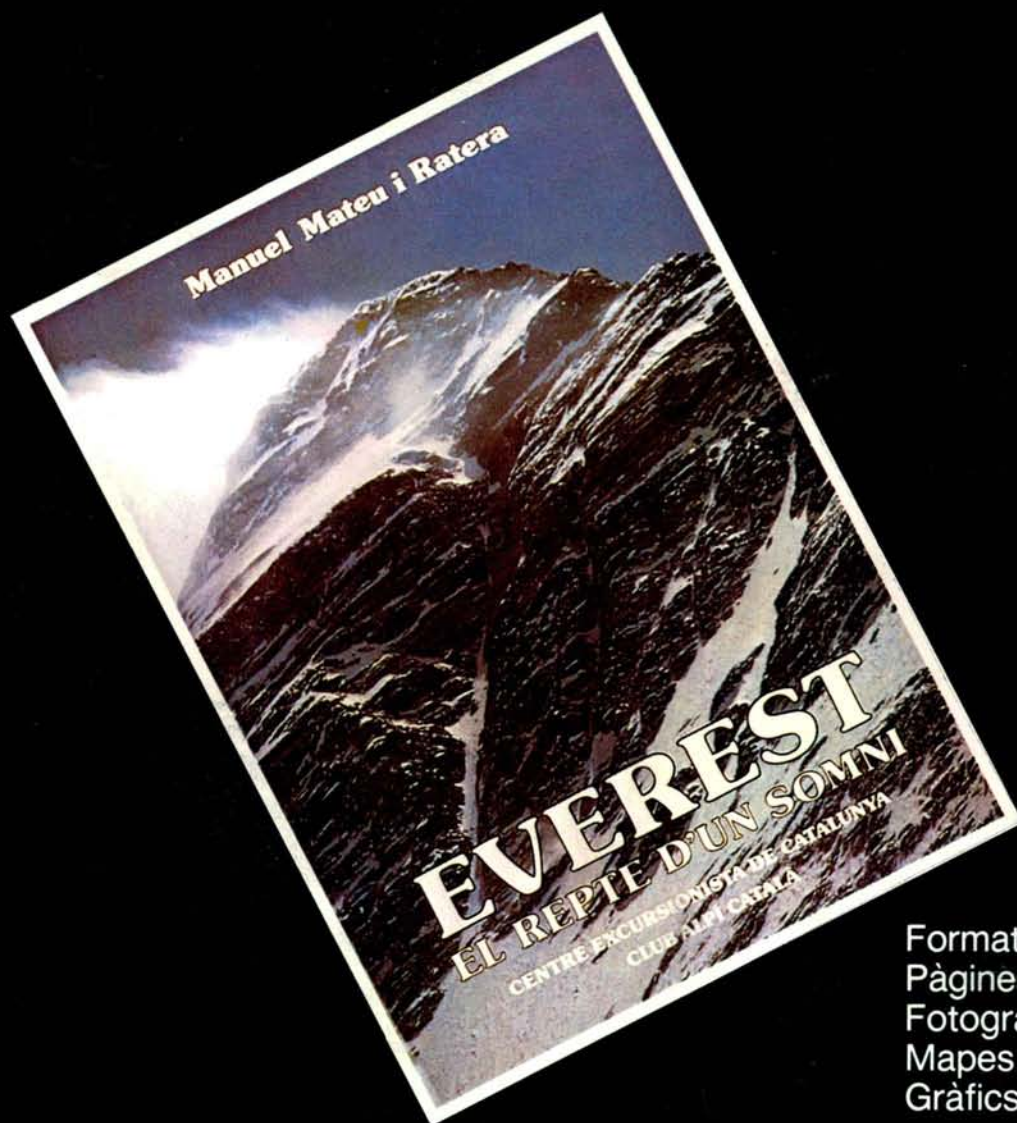

- BALMES
PLAÇA MOLINA
- AVDA.
PAU CASALS, 15
- PASSEIG
SANT JOAN, 139

KATAKROK

Ja és a la venda el llibre de la primera expedició catalana a l'Everest.

Primer intent d'assolir el cim de l'Everest, en la història de l'alpinisme català.

Format 21x29 1/2 cm.
Pàgines 272
Fotografies de color, 70
Mapes, 10
Gràfics de perfils, 2

El trobareu a les llibreries

Socis del Centre Excursionista de Catalunya,
a l'estatge social, carrer Paradís, 10, pral.
08002-Barcelona.